

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Diana Pošiūnaitė

Socialinio darbo studijų programa

Magistro darbas

Vaikų televizijos žiūrėjimo įpročiai: tėvų ir vaikų nuomonių lyginimas

Darbo vadovas: doc. Jolita Kašalynienė

Vilnius 2009

Diana Pošiūnaitė (d. vadovas doc. Jolita Kašalynienė). VAIKŲ TELEVIZIJOS ŽIŪRĖJIMO ĮPROČIAI: TĖVŲ IR VAIKŲ NUOMONIŲ LYGINIMAS. Magistro darbas. V.: VU Socialinio darbo katedra, 2009. 94 p.

Santrauka

Padidėjęs televizijos žiūrimumas, tyrimais įrodytas neigiamas televizijos poveikis vaiko raidai, neigiami televizijos programų, skirtų vaikams, turinio aspektai verčia atsižvelgti į tai, jog šeimos atsakomybė, užtikrinant vaiko apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, yra labai didelė. Todėl tyrimas buvo atliekamas siekiant išsiaiškinti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročius bei šeimoje nusistovėjusias taisykles, palyginti tėvų ir vaikų perspektyvas.

Tyrimo objektas – tėvų ir vaikų įvardijami televizijos žiūrėjimo įpročių, taisyklių aspektai: trukmė, žiūrėjimo pasiskirstymas dienos metu, savaitės diena, programos aptarimas, komentavimas, programos žiūrėjimas kartu su bendraamžiu, broliu, seserimi ar suaugusiuoju, reklamos žiūrėjimas tarp televizijos programų, vaiko amžius, laidos indeksas, laidos pobūdis, televizijos žiūrėjimo draudimas kaip bausmė, leidimas ilgiau žiūrėti televizorių kaip paskatinimas. Anketinėje apklausoje dalyvavo 710 respondentų: 386 trečių ir septintų klasių moksleiviai ir 324 jų tėvai.

Tyrimo rezultatai rodo, jog tėvų ir vaikų subjektyvūs suvokimai apie televizijos žiūrėjimo įpročius, taisykles šeimoje skiriasi. Tiek trečios, tiek septintos klasės moksleiviai praleidžia prie televizijos ekrano daugiau laiko nei rekomenduoja medikai ir psichologai. Galima teigti, kad tėvai žino apie vaikų televizijos žiūrėjimo trukmę ir tam pritaria. Dalis trečios klasės moksleivių dar žiūri tik vaikams skirtas programas visada, tuo tarpu daugiau nei pusė jų tėvų tikisi, kad dažnai. Tyrimas parodė, kad daugiau nei pusei visų vaikų tėvai iš anksto neparenka televizijos programų, namuose nėra iš anksto nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių, o tose šeimose, kuriose šios taisyklės yra, tik nedidelė dalis tėvų tikrina, ar vaikai jų laikosi. Anot vaikų, nemaža dalis tėvų, žiūrėdami televizijos programas kartu su vaiku, nekomentuoja, neaiškina tam tikrų programos ištraukų, dažniausiai tik kartais aptaria tas televizijos programas, kurias vaikai žiūrėjo vieni, kartais netgi paskatina vaiką už gerą elgesį leisdami dar ilgiau žiūrėti televizijos programas.

Televizijos žiūrėjimo šeimoje įpročiai, taisyklės neatitinka mokslininkų rekomendacijų tėvams ir vaikas gali būti neapsaugotas nuo neigiamo televizijos poveikio jo fizinei, socialinei, emocinei raidai.

Diana Pošiūnaitė (supervisor Senior lecturer Jolita Kašalynienė). CHILDREN'S HABITS OF TELEVISION WATCHING: COMPARISON OF CHILDREN AND PARENTS' POINT OF VIEW. Final paper. VU, Social Work Department, 2009. 94 p.

Summary

The increased TV programs watching rates, the negative affect upon a child's development produced by the television, negative aspects of the content of television programs for children have necessitated a closer look at the fact that responsibility of the family when securing the child against the negative affect of the public information is very high. That is why the survey was conducted in order to find out children's habits of television watching and the rules set by the family as well as to compare children and parents' point of views.

The object of the survey covered the aspects of television watching habits and rules named both by parents and children: duration, watching distribution during the day, the day of the week, the discussion of the program, comments, television watching along with a peer, a sibling or a parent, watching commercials in between the programs, child's age, program index, nature, ban from television watching as a punishment as well as allowing to watch television longer as a reward. 710 respondents were questioned: 386 third and seventh grade students and 324 parents.

The results of the survey have shown the differences in children and parents' subjective conceptions of television watching habits and rules in the family. Both third and seventh grade students spend more time watching television than it is recommended by medics and psychologists. It can be maintained that parents are aware of the duration of children's television watching and accept that. One part of the third grade students always watch only programs for children, whereas more than a half of their parents expect that to be often. The survey has shown that more than a half of the children watch television programs without any selection made by their parents in advance; families have no rules of television watching, and in those families where the rules have been set, only a small part of parents control their abidance. According to the children, a great part of parents make no comments on particular fragments of programs while watching them together; they only sometimes discuss those ones being watched by the children on their own. Children are sometimes allowed to watch television longer as a reward for good behavior.

Habits and rules of television watching in the family fail to meet the recommendations as defined by the scientists, and children may not be secured against the negative affect upon their physical, social, and emotional development.

TURINYS

Įvadas _____	5
1. Šeimos vaidmuo užtikrinant vaiko apsaugą nuo neigiamo televizijos poveikio _____	7
1.1 Šeimos samprata _____	7
1.1.1 Šeimos funkcijos _____	9
1.1.2 Šeimos funkcijos, susijusios su vaikų apsauga nuo neigiamo televizijos poveikio _____	11
1.2 Lietuvos įstatymų, reglamentuojančių vaikų ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas bei užtikrinančių vaiko teisių apsaugą, apžvalga _____	14
1.3 Tėvų suformuoti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročiai _____	17
1.4 Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai _____	22
2. Tyrimo metodika _____	23
2.1 Tyrimo metodas _____	23
2.2 Tiriamųjų atranka _____	23
2.3 Tyrimo eiga ir organizavimas _____	24
3. Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas _____	25
3.1 Televizijos laidų/filmų žiūrėjimo trukmė ir išsidėstymas dienos metu _____	25
3.2 Televizijos programų parinkimas vaikams _____	29
3.3 Televizijos programų žiūrėjimas pagal jų pobūdį _____	34
3.4 Televizijos žiūrėjimo taisyklės šeimoje _____	39
3.5 Televizijos programų žiūrėjimas dalyvaujant suaugusiajam _____	45
3.6 Televizijos žiūrėjimo ribojimas/leidimas kaip bausmė/paskatinimas _____	52
3.7 Reklamos žiūrėjimas tarp televizijos programų _____	55
3.8 Duomenys apie respondentus _____	56
Išvados _____	60
Literatūra _____	62
Priedai _____	63

ĮVADAS

Naujosios visuomenės informavimo priemonės daro didžiulę įtaką asmeniui. Šiuolaikinė visuomenė tampa vis labiau priklausoma nuo informacijos, pateikiamos per tradicines ir naujasias masinės informacijos priemones. Gaunama informacija ne tik suteikia žinių, bet ir formuoja mūsų nuomonę. Suaugęs asmuo turi jau susiformavusias nuostatas, vertybes, kurios padeda kritiškai vertinti masinių informacijos priemonių produkciją, tuo tarpu vaikai šio pagrindo neturi, todėl yra atviri tiek teigiamai, tiek neigiamai įtakai. Viena iš tradicinių visuomenės informavimo priemonių yra televizija. Moksliniai tyrimai (N. Basic, 1997; S. Hoppe – Graff, 2000; R. Jusienė, J. Tuominienė, 2005) rodo, jog televizijos poveikis vaiko raidai ir elgsenai gali turėti ir teigiamų, ir neigiamų aspektų. Todėl iškyla televizijos programų vaikams turinio ir šio turinio kontrolės problema – kaip maksimaliai sumažinti neigiamą ir užtikrinti teigiamą masinių informacijos priemonių poveikį vaikams.

2007 metais atliktas tyrimas (D. Pošiūnaitė) rodo, jog Lietuvoje pagrindinis televizijos programų vaikams pobūdis yra animacija ir vaidyba, kurių pagrindinis tikslas yra pramoga, vadinasi, jos neturi jokio numatyto pedagoginio tikslo. Televizijos programų vaikams indeksavimo sistema Lietuvoje yra subjektyvi, nėra vieningų indeksavimo kriterijų, neužtikrinama jos kontrolės sistema, nesilaikoma indeksavimo tvarkos tiek transliuojant televizijos programas vaikams, tiek televizijos giduose. Svarbu, jog didžioji dalis pagrindinių personažų yra animuoti, turi antgamtinių galių, neįmanoma nustatyti veikėjų amžiau bei laidos/filmo veiksmo laiko, didžiausią dalį programos užima kovos, muštynės, tyčiojimosi, pažeminimo scenos. Reklaminė pertrauka tarp programų vaikams Lietuvoje nėra specializuota, ji sutampa su reklamine pertrauka tarp programų suaugusiems.

Atsižvelgiant į D. Pošiūnaitės (2007) tyrimo rezultatus, šiame darbe bus nagrinėjami televizijos programų žiūrėjimo šeimoje įpročiai bei taisyklės, lyginamos tėvų ir vaikų nuomonės. Tyrimo autorė mano, jog atsižvelgiant į minėtus neigiamus televizijos programų vaikams turinio aspektus, šeima kaip pagrindinė vaiko vystymosi aplinka turi užtikrinti vaiko apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio. Šeimoje turėtų būti suformuoti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročiai bei nustatytos televizijos programų žiūrėjimo taisyklės, kurių privalėtų laikytis vaikai.

Šis tyrimas buvo atliekamas penkiose Švenčionių rajono mokyklose: Švenčionių pradinėje mokykloje, Švenčionėlių pagrindinėje mokykloje, Švenčionėlių 2-oje vidurinėje mokykloje, Švenčionių vidurinėje mokykloje ir Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijoje. Buvo siekiama apklausti visus šiose mokyklose besimokančius trečių ir septintų klasių moksleivius bei jų tėvus.

Teorinėje darbo dalyje yra aptariamas šeimos vaidmuo užtikrinant vaiko apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio: šeimos samprata, šeimos funkcijos, susijusios su vaiko apsauga nuo žalingo televizijos poveikio. Šalia teorinės bazės buvo apžvelgti juridiniai tėvų ir vaikų tarpusavio teisių ir pareigų pagrindai, taip pat Lietuvos įstatymų, užtikrinančių vaiko teisių apsaugą, apžvalga. Darbe pateikiami kelių vokiečių mokslininkų patarimai tėvams, kokiais kriterijais remiantis reikėtų tinkamai parinkti televizijos programas savo vaikams. Tyrimui buvo iškeltas toks tikslas: ištirti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročius ir nusistovėjusias televizijos žiūrėjimo taisykles: tėvų ir vaikų subjektyvius suvokimus. Praktinėje darbo dalyje pristatoma tyrimo metodika, aptariami pagrindiniai rezultatai.

1. ŠEIMOS VAIDMUO UŽTIKRINANT VAIKO APSAUGĄ NUO NEIGIAMO TELEVIZIJOS POVEIKIO

1.1 Šeimos samprata

Nagrinėjant šeimos sampratą yra susiduriama su šeimos kaip instituto daugialypiškumu, iš kurio kyla įvairūs šeimos apibrėžimai. Nagrinėjant klausimus, susijusius su šeimos funkcijomis, struktūra, tipais ir šeimos politika, svarbu aiškiai suvokti, kad esama įvairių šeimos modelių, kurie atsiranda vykstant spartiems visuomenės pokyčiams. Todėl svarbu aptarti pagrindinius šeimos apibrėžimus ir išgryninti šeimos sampratą, kuria bus remiamasi darbe.

Apie tai, kiek šeima yra svarbi kiekvieno žmogaus gyvenime kalbėjo jau senovės mąstytojai. Pavyzdžiui, Senovės graikų filosofas Platonas manė, kad kiekvienas vyras privalo vesti iki 35 metų. Santuoka buvo viena iš visuomeninių piliečio pareigų. Nesutikimas vesti – nusikaltimas. Neatliekantys šios pareigos privalėdavo kasmet mokėti mokesčius, kad nevaidintų, jog gyvenimas be santuokos yra patogus ir naudingas. Tuo tarpu mažai dėmesio buvo kreipiama į tai, kiek žmonės, ypač jaunos moterys, yra pasiruošę šeimyniniam gyvenimui. Apie santuokos būtinybę ir naudą, žmonos ir vyro tarpusavio santykių ypatumus, apie užimamus vaidmenis kalbėjo ir Aristotelis „Nikomacho etikoje“. Jis manė, kad šeima – pirmasis socialinis žmonių tarpusavio veiklos būdas, ji yra pirmoji ląstelė, iš kurios gimsta valstybė. Kelių šeimų sujungimą jis vadino kaimu ir tai buvo pereinamoji forma nuo šeimos prie valstybės. Būtent nuo Aristotelio prasideda mintis, jog šeima – neatskiriama visuomenės socialinės struktūros dalis: viena vertus, į šeimą skverbiasi visuomenės problemos, kita vertus, šeima turi įtakos visuomenės socialiniams santykiams, lemia visus socialinio gyvenimo procesus. Manoma, kad kiekvienas šeimos narys išlaiko tam tikrą autonomiją ir jos dėka įsilieja į įvairius kitus žmonių susibūrimus, socialines grupes (mokymo, politines, verslo), užmezga tam tikrus ryšius su valstybinėmis įstaigomis, kaimynais ir kitomis organizacijomis, kuriose gina savo šeimos arba asmeninius interesus, kurie susiformavo šeimoje (Afanasjeva, 1979).

Daugelis to meto autorių samprotavo apie šeimos sąvokos paprastumą ir lygino ją su tokiom sąvokom kaip duona ir vanduo. Tačiau bendro susitarimo nebuvo. B. Urlanis ją apibūdino taip: tai maža socialinė grupė, kurią jungia būstas, bendras biudžetas ir giminystės ryšiai. Kiti autoriai prieštaravo tokiam apibrėžimui teigdami, kad tam, jog apibrėžimą būtų galima pripažinti kaip išsamų, trijų rodiklių nepakanka. Mat, ir visiems trims „dėmenims“ esant, šeimos gali visai ir nebūti, jeigu jos nariai nepadedą vienas kitam; tą ir reikėtų pridurti prie šeimos apibrėžimo (Afanasjeva, 1979, p. 9).

Darytina išvada, kad šeima nėra individų rinkinys, kur kiekvienas užsiima savo reikalais. Tai sudėtingas socialinis darinys, kuriame kiekvienas narys vienu ir tuo pačiu metu yra ir individualybė, nepakartojama asmenybė, ir sudėtinė vienos visumos – šeimos – dalis. Ši grupė (šeima) nėra tokia jau paprasta, kaip tai gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Ne atsitiktinai jos problemų tyrimu aktyviai domisi filosofai, sociologai, istorikai, ekonomistai, psichologai, medikai, pedagogai ir pan. Be to, ji pritraukia dėmesį tokių mokslinių disciplinų tyrėjus, kurie neturi tiesioginio ryšio su šeima. Fizikai bando paaiškinti šeimos vystymosi ypatumus remdamiesi termodinamikos dėsniais. Chemikai ieško biocheminių laimingos ir nelaimingos šeimos pagrindų.

Kiekviena disciplina turi savo uždavinius tirdama šeimą ir suteikia jai savo paskirtį. Šeimos traktavimo daugialypumas yra paaiškinamas skirtingais priėjimais prie šeimyninių – santuokinių santykių. Bet koks šeimos apibrėžimas, paimtas iš tam tikros vienos disciplinos pozicijos, bus nepilnas. Filosofija ir sociologija supranta šeimą kaip mažą socialinę grupę, kurios nariai yra susiję santuokos ir giminystės saitais, bendra buitimi, tarpusavio pagalba ir atsakomybe. Čia galima rasti panašumą su Aristotelio požiūriu į šeimą: šeima – visuomenės ląstelė (maža socialinė grupė), svarbiausia asmeninio gyvenimo organizavimo forma, paremta santuoka ir giminystės ryšiais, tai yra, santykiai tarp žmonos ir vyro, tėvų ir vaikų, brolių ir seserų, kitų giminaičių, gyvenančių kartu ir turinčių bendrą namų ūkį ir vieną bendrą šeimos biudžetą.

Socialiniai psichologai mato šeimą kaip visuomenės socialinės struktūros ląstelę, kuri reguliuoja žmonių tarpusavio santykius. Visuomenėje egzistuojančios socialinės normos ir vertybiniai pavyzdžiai suteikia tam tikrus etalonus, kuriais remiantis yra įsivaizduojama, kokie turi būti vyras ir žmona, tėvas ir mama santykiuose su savo vaikais, sūnus ir dukra santykiuose su savo tėvais. Žiūrint iš socialinių psichologų požiūriu, šeima yra socialinė grupė, atitinkanti visuomenės normas ir vertybes, sujungta bendrai šeimoje kuriamais tarpusavio santykiais: sutuoktinių tarpusavio santykiai, tėvų vaikams ir vaikų tėvams, kurie pasireiškia meile, prisirišimu ir intymumu.

Šeima – pati mažiausia socialinė grupė, kurios narius sieja doroviniai, meilės ir bičiulystės, abipusės pagarbos ir palankumo, tarpusavio supratimo ryšiai. Kiekvieno žmogaus gyvenimas labai glaudžiai susijęs su šeima. Kol esame vaikai ir jaunuoliai, gyvename tėvų šeimoje, o subrendę – kuriame savo šeimas. Ir tai, kaip mums pavyksta sukurti šeimą, rodo, kokia mūsų pačių ateitis, laimė ir gerovė. Maža to, tautos ateitis bus tokia, kokios bus mūsų šeimos. Šeimos likimas daugiausia priklauso nuo sutuoktinių dorovinio ir psichologinio brandumo, nuo šeimos kūrimo dorovinių principų pasirinkimo.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad šeima – tai maža socialinė grupė, kuriai būdingi tam tikri vidiniai procesai ir reiškiniai. Tuo pat metu nuo kitų mažų grupių šeimą skiria kai kurie požymiai: santuokiniai arba giminystės ryšiai tarp jos narių; buities bendrumas; ypatingi moraliniai – psichologiniai, emociniai – etiniai ir teisiniai santykiai. Be to, šeima turi tokius ypatumus kaip:

visą gyvenimą trunkantį priklausymą šeimos grupei (šeima nėra pasirenkama, joje gimstama); maksimalią heterogeninę grupės sudėtį (amžiaus, lyties, socialinės, profesinės ir kitos šeimos narių skirtybės); maksimalus laipsnis santykių šeimoje neoficialumo ir padidintas įvykių šeimoje emocinis svarbumas.

1.1.1. Šeimos funkcijos

Svarbiausios šeimos grupės charakteristikos yra jos funkcijos, struktūra ir dinamika.

Kiekviena šeima susikuria tam, kad patenkintų tam tikrus jos narių poreikius, prie kurių, atsižvelgiant į šeimos tarpusavio santykių išsivystymą, prisideda šeimos, grupės ir visuomenės. Asmenybės ir šeimos, šeimos ir visuomenės, tų kasdienio gyvenimo veiklų, kurios susijusios su tam tikrų jos narių poreikių tenkinimu, tarpusavio santykių sistemos atspindys, yra vadinamas šeimos funkcija.

Šeima kaip socialinis institutas yra susijusi su visuomene ir todėl daug funkcijų betarpiškai ateina kartu su visuomenės reikalavimais. Kita vertus, šeima yra tarpusavio santykių aplinka, kur galioja savo įstatymai ir savo funkcijos. Šiame sąryšyje galima išskirti visuomenės funkcijas šeimos atžvilgiu, šeimos funkcijas visuomenės atžvilgiu, šeimos funkcijas asmenybės atžvilgiu, asmenybės funkcijas šeimos atžvilgiu. Pagal šį požiūrį šeimos funkcijas galima skirti į socialines (visuomenės atžvilgiu) ir individualias (asmenybės atžvilgiu). Šeimos funkcijos yra glaudžiai susijusios su visuomenės poreikiais šeimos institute ir asmenybės poreikiais priklausant šeimos grupei. Be to, šeimos funkcijos turi gilią istorinę prasmę, glaudžiai susijusios su socialinėmis – ekonominėmis gyvenimo visuomenėje sąlygomis, todėl bėgant laikui keičiasi šeimos funkcijų pobūdis bei jų hierarchija.

Remiantis F. J. Wuermeling, E. J. De Smedt, M. Bösel ir W. Heinen (1963), galima išskirti pagrindines šiuolaikinės šeimos funkcijas, atsižvelgiant į pagrindines jos gyvenimo sritis ir pagrindinius poreikius (1 lentelė).

1 lentelė. Pagrindinės šiuolaikinės šeimos funkcijos

Šeimos gyvenimo veiklos sritis	Visuomeninės funkcijos	Individualios funkcijos
Reprodukcinė	Biologinis visuomenės pratęsimas	Poreikių patenkinimas vaikuose, giminės pratęsimas
Auklėjimo	Augančios kartos socializacija. Visuomenės kultūrinio tęstinumo palaikymas	Poreikių patenkinimas tėvystėje, kontakte su vaikais, jų auklėjime, savirealizacija vaikuose

Buitinė	Visuomenės narių fizinės sveikatos palaikymas, vaikų priežiūra	Buitinių paslaugų suteikimas vienu šeimos narių kitiems
Ekonominė	Ekonominis nepilnamečių ir nedarbingų visuomenės narių išlaikymas	Materialinių lėšų suteikimas vienu šeimos narių kitiems (jei šeimoje yra nedarbingų narių)
Pirmosios socialinės kontrolės sritis	Šeimos narių elgesio įvairiose gyvenimo srityse moralinis reglamentavimas, taip pat atsakomybė ir pareigos tarp sutuoktinių, tėvų ir vaikų, kitų giminaičių, įskaitant prosenelius	Moralinių ir teisinių sankcijų už šeimos narių tarpusavio santykių moralinių normų pažeidimus formavimas ir palaikymas
Dvasinio bendravimo	Šeimos narių asmenybių vystymas	Šeimos narių dvasinis tarpusavio supratimas. Santuokos pagrindų stiprinimas
Socialinė – vaidmens	Atitinkamo vaidmens šeimos nariams suteikimas. Socialinės kultūros kūrimas	Socialinio vystymosi poreikių patenkinimas
Laisvalaikio	Racionalaus laisvalaikio organizavimas. Socialinė kontrolė laisvalaikio srityje	Poreikių patenkinimas bendrame laisvalaikio praleidime, dvasinių interesų palaikymas
Emocinė	Emocinis asmenybių stabilizavimas ir jų psichologinė terapija	Psichologinės apsaugos iš asmenų gavimas, emocinis palaikymas šeimoje. Poreikių patenkinimas asmeniniame gyvenime ir meilėje
Seksualinė	Seksualinė kontrolė	Seksualinių poreikių patenkinimas

Darytina išvada, jog šeimos gyvenimas yra įvairialypis. Kiekviena šeimos funkcija yra socialinė. Socialinis šeimos funkcijų pobūdis visų pirma yra nusakomas tuo, kad šeima yra pirminė visuomenės ląstelė, todėl visuomenė daro įtaką šeimai, sukurdamą vieną ar kitą šeimos grupės tipą. Tuo tarpu šeima taip pat daro įtaką visuomenės gyvenimo būdo vystymuisi: būtent dėl to šeimos funkcijų įgyvendinimas patenkina ne tik šeimos narių gyvybiškai svarbius poreikius, bet ir visuomenės apskritai. Būtent todėl šeimos funkcijos nelieka nekintančios – atsižvelgiant į socialines sąlygas, keičiasi jų turinys ir svarba. Be to, atskirai paimtose šeimose yra galimas vienu ar kitu funkcijų pažeidimas, tai, be abejo, atsispindi jos gyvenimo veikloje. Manoma, būtent taip neigiamai pasikeitė pirminės socialinės kontrolės funkcija: padidėjo tolerantiškumo laipsnis vaikų nepažangumui mokykloje, vis ilgesniam televizijos laidų žiūrėjimui, sutuoktinių neištikimybei ir

pan. Remiantis F. J. Wuermeling (1963), tarp subjektyvių faktorių, kurie daro neigiamą įtaką svarbiausių šeimos funkcijų įgyvendinimui, galima paminėti:

- šeimos narių, ypač sutuoktinių, asmeninius ypatumus (temperamentas, charakteris, nuostatos, vertybinė orientacija ir pan.);
- ypatingos šeimyninio gyvenimo sąlygos (šeimos narių gyvenimas atskirai, nuosavo būsto neturėjimas ir neturėjimas lėšų gyvenimui atskirai organizuoti, pavyzdžiui, sutuoktinių studentų, vedybų kontraktas ir pan.);
- tarpusavio santykių tarp šeimos narių pobūdis, taip pat tarpusavio supratimo ir susitelkimo laipsnis (nestabili, dezorganizuota atmosfera šeimoje, konflikcinė situacija ir pan.) (1963, p. 11).

Apibendrinant galima teigti, kad šeimos funkcijos glaudžiai tarpusavyje sąveikauja, papildo vienos kitą ir stiprina. Jos nuolat vystosi ir kinta kartu su visuomenės bei pačios šeimos pokyčiais. Būtent dėl to šeimos funkcijos yra socialinės. Dauguma autorių pabrėžia, jog šeimos funkcijos yra tiesiogiai susijusios su jos narių poreikių tenkinimu. Darytina išvada, kad šeimos funkcijų išskyrimas priklauso nuo to, kokios yra išskiriamos individualios ir visuomeninės šeimos funkcijos atsižvelgiant į šeimoje bei visuomenėje vykstančius pokyčius.

1.1.2 Šeimos funkcijos, susijusios su vaikų apsauga nuo neigiamo televizijos poveikio

Kadangi šeimos funkcijos daugelio autorių yra suprantamos kaip sutuoktinių ar kitų jos narių (vaikų, senelių) poreikių tenkinimas ir pareigų vienu kitiems (tėvų vaikams, vaikų tėvams ir kt.) atlikimas, svarbu aptarti tėvų pareigas, susijusias su vaikų auklėjimu, vaikų laisvalaikio praleidimo būdais bei socialine vaikų kontrole.

Vaiko auklėjimo bei kontrolės funkcijos šeimoje yra svarbesnės nei kitose auklėjimo grandyse (mokykloje, popamokinėje veikloje), kadangi praleisdamas didžiąją dalį laiko šeimoje vaikas nuolat stebi ir perima tėvų elgesį, vertybines orientacijas. Be to, vaiko laisvalaikis, susijęs su televizijos žiūrėjimu, yra praleidžiamas būtent namuose. Didelis tėvų užimtumas yra kliūtis nuolatinei vaiko kontrolei, todėl vaikas, grįžęs iš mokyklos, televizijos programas tikriausiai renkasi pats. Vis dėlto kokybiškas vaiko laisvalaikio praleidimo būdas bei televizijos laidų pasirinkimo kontrolė išlieka svarbia tėvų pareiga.

Aptariant šeimos funkcijas, susijusias su vaikų televizijos žiūrėjimu, bus remiamasi Z. Bajoriūno (1997) šeimos funkcijų samprata bei skirstymu. Šiame darbe svarbiausios yra penkios šeimos funkcijos: vaikų auginimas, rekreacinė, komunikacinė, emocinė bei reguliuojančioji šeimos funkcija.

Vaikų auginimas šeimoje glaudžiai susijęs su jos auklėjamosios funkcijos samprata. Šeima yra tobuliausias vaiko auginimo bei auklėjimo institutas, kadangi tėvai privalo saugoti vaikus nuo klaidingų poelgių, padėti įveikti sunkumus. Plačiai suprantamas šeimos auklėjimas apima ne tik fizinį, tautinį, kultūrinį, kūrybinį vaiko vystymąsi, tačiau ir tėvų pareigą sudaryti sąlygas, skatinančias vaiko interesus ir intelektualius poreikius, mokyti suprasti kitų žmonių elgesį, mokyti naudingai leisti laisvalaikį bei patiems tėvams dalyvaujant ugdyti vaiko kritinį mąstymą tam, kad televizijos laidos nebūtų suprantamos paviršutiniškai, vienpusiškai, infantiliai.

Rekreacinė šeimos funkcija – tai laikas, skirtas turiningai ilsėtis. Rekreacija yra prasmingas laiko leidimas. Rekreacinę šeimos funkciją apibūdina du požymiai: **laikas**, kurį kiekvienas šeimos narys gali skirti jėgų atstatymui ir pramogoms; laiko praleidimo **būdas** (biblioteka, teatras, televizija). Taigi didžiausią vaiko laisvo laiko dalį sudaro savaitgaliai, atostogos ir dienos dalis grįžus iš mokyklos. Jei nemaža laiko dalis yra praleidžiama žiūrint įvairias televizijos laidas, filmus ar kitas programas, iškyla svarbus klausimas, ar tas laikas yra praleidžiamas prasmingai, tai yra, kokio turinio televizijos programos ir kiek laiko yra žiūrimos.

Komunikacinę šeimos funkciją nusako šeimos bendravimas, išgyvenimai, keitimasis patyrimu, mintimis apie gautą informaciją (iš televizijos, radijo, spaudos). Kalbant apie vaikų televizijos žiūrėjimą ši funkcija yra bene svarbiausia, kadangi nuo konstruktyvios komunikacijos priklauso visų pirma, ar vaikai pasidalina iš televizijos gauta informacija ir, visų antra, ar tėvai paaiškina dviprasmiškus, vaikui nesuvokiamus laidų ar filmų turinio aspektus.

Emocinė šeimos funkcija susijusi su jausmų pusiausvyros joje išsaugojimu, su smarkiais išgyvenimais. Šiandien daugelį visuomenės funkcijų atlieka kitos visuomeninės grandys. Pavyzdžiui, vaikų auklėjimo funkciją dabar atlieka ikimokyklinės įstaigos. Anksčiau šeima daugeliu atvejų pati augindavo, prižiūrėdavo ir auklėdavo vaikus. Emocinė funkcija gali būti realizuojama tik šeimoje ir niekur kitur, ji natūraliai apima visas kitas šeimos funkcijas. Šiuo metu vaikų ir tėvų emocinis tarpusavio prierašumas yra ypač aktualus, kadangi tėvai ir vaikai daugeliu atvejų užsiėmę savais rūpesčiais, tėvai dirba, vaikai ilgai būna mokykloje. Visuomenė padeda šeimai perimdama dalį šeimos funkcijų (vaikų darželiai, ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos), todėl tėvai, jausdami vis didesnę visuomenės rūpinimąsi šeima, gali manyti, jog jie čia turi vis mažiau pareigų. Tačiau ši nuostata būtų klaidinga. Kalbant apie vaikų žiūrėjimą televizijos laidas, tiesioginė atsakomybė už laidų parinkimą bei paaiškinimus šiuo atveju turi tėvai. Mokytojas pamokoje rodydamas tam tikrą vaizdinę medžiagą yra atsakingas už jos turinį, tačiau šiuo atveju jis yra saugesnis. Sąmoningai pasirenkama tam tikra ištrauka iš laidos arba filmo, tam tikri mokytojo komentarai, paaiškinimas, aptarimas. Tuo tarpu tėvai turi turėti visą spektrą kriterijų, kuriais remdamiesi jie sprendžia, ar filmas, laida bus tinkami jų amžiaus vaikui, ir tai jie turi padaryti iš

anksto. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma televizijos laidų ir filmų yra tęstiniai, tėvai gali juos peržiūrėti bei keisti vaikams leidžiamų žiūrėti laidų sąrašą.

Reguliuojančioji funkcija nusako šeimos narių emocijų ir elgesio kontrolę. Ji skatina arba neskatina priimti visuomenės propaguojamas normas ir vertybes. Šeimos nariai kontroliuoja vieni kitų elgesį. Tai vaikų elgesio kontrolė tam, kad elgesys atitiktų pagrindines šeimos, mokyklos ir visuomenės normas. Šeima vadovaujasi tam tikromis taisyklėmis bei turi jai būdingų užduočių – problemų sprendimo būdą. Taigi, kalbant apie vaikų televizijos žiūrėjimą šeima turėtų turėti tam tikras konkrečias televizijos žiūrėjimo taisykles, numatančias, koku metu, kiek laiko bei kokio turinio laidas ar filmus vaikams leidžiama žiūrėti.

Visos funkcijos glaudžiai tarpusavyje sąveikauja, vienos kitą papildo, stiprina. Šeimos funkcijos nuolat vystosi ir kinta kartu su šeima. Aptariant minėtas svarbiausias šeimos funkcijas galima daryti išvadą, jog tiek vaikų auginimo, tiek rekreacinė, tiek komunikacinė, tiek emocinė, tiek reguliuojančioji funkcijos įpareigoja tėvus tinkamai auklėti savo vaikus, užtikrinti jiems prasmingą laisvo laiko leidimą, iš anksto numatyti galimų žiūrėti televizijos laidų sąrašą, aptarti matytų televizijos laidų turinį, paaiškinti dviprasmiškas, neaiškias ištraukas, turėti tam tikras aiškias televizijos žiūrėjimo taisykles, apibrėžiančias žiūrėjimo trukmę, dienos laiką. Tačiau šios tėvų pareigos, susijusios su šeimos funkcijų atlikimu, gali kisti, todėl svarbu aptarti įstatyminę bazę, apibrėžiančią tėvų pareigas.

1.2 Lietuvos įstatymų, reglamentuojančių vaikų ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas bei užtikrinančių vaiko teisių apsaugą, apžvalga

Vaiko teisės Lietuvos teisės sistemoje yra svarbi žmogaus teisių instituto dalis. Visuomenės interesai, susiję su vaikais, virsta pareiga išskirti vaiko teises iš kitų grupių teisių. G. Babachinaitė žmogaus teisių ir vaiko teisių santykį apibūdina trimis aspektais:

1. vaikas, kaip ir kiekvienas žmogus, turi visas žmogaus teises ir laisves, kuriomis sugeba naudotis;
2. atsižvelgiant į protinį ir fizinį nesubrendimą, vaikui būtina ypatinga apsauga bei priežiūra, teisinė apsauga ir iki gimimo, ir po jo;
3. atsižvelgiant į tai, kad vaikas dėl savo asmenybės ypatumų nesugeba savo teisėmis pasinaudoti bei apginti savo interesų, visuomenėje turi būti socialiniai institutai, garantuojantys efektyvų vaiko teisių gynimą ir atliekantys vaiko teisių įgyvendinimo garantijų vaidmenį (G. Sagatys, 2006).

Galima daryti išvadą, jog vaikai turi visas bendrąsias žmogaus teises ir laisves, kurios atsižvelgiant į jo interesus, nulemtus fizinio, emocinio, protinio nesubrendimo aspektus, gali būti praplėstos arba apribotos. Tai lemia vaiko, kaip privilegijuoto subjekto, padėtį. Vaikai gali turėti tokių teisių, kurios nebūdingos suaugusiems, pavyzdžiui, teisę būti apsaugotam nuo prievartos ir nepriežiūros, teisę, kad juo būtų pasirūpinta, teisę žaisti, teisę išsaugoti savo identiškumą, teisę sveikai vystytis.

Pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys tėvų pareigą užtikrinti vaiko teisę būti apsaugotam nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, Lietuvoje yra šie: Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso III knyga „Šeimos teisė“, Lietuvos Respublikos Konstitucija. Visi šie įstatymai yra bendro pobūdžio, nė viename iš jų nėra tiksliai nusakyta, jog tėvai privalo parinkti vaikams televizijos laidas, kontroliuoti, ką ir kiek laiko jie žiūri. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog televizijos laidose, skirtose vaikams, yra labai daug tyčiojimosi, pažeminimo scenų, demonstruojama daug muštynių, pavojingų žmogaus sveikatai aplinkybių, dominuoja neigiamas pagrindinių personažų elgesys, tėvai privalo rūpintis tuo, ką žiūri jų vaikai. Svarbu, jog televizijos programų vaikams indeksavimo sistema yra labai subjektyvi, nėra vieningų indeksavimo kriterijų, neužtikrinama indeksavimo sistemos kontrolė, didžiausią atsakomybę už visapusišką vaiko vystymąsi prisiima tėvai.

Didžiausią įtaką dabartinei vaiko teisių koncepcijai padarė 1989 metais priimta Vaiko teisių konvencija, įtvirtinusi daug civilinių, ekonominių, socialinių, kultūrinių ir kitokio pobūdžio vaiko

teisių, kurias valstybės dalyvės įsipareigojo gerbti ir garantuoti kiekvienam vaikui, priklausančiam jos jurisdikcijai. Svarbu, jog tėvų ir globėjų pareigos dabar įvardijamos ne kaip vaiko teisių įgyvendinimas, o vaiko teisių įgyvendinimo užtikrinimas. Tai reiškia, kad vaiko teisės tampa autonomiškos. Anot J. Stripeikienės, Lietuvai ratifikavus Vaiko teisių konvenciją iš esmės pakito vaiko kaip teisės subjekto teisinis statusas. Tačiau susiklostę šeimos papročiai ir tradicijos nepakeitė nuostatos, kad vaikas negali ir neturi turėti daugiau teisių nei jo tėvai (G. Sagatys, 2006). Šiuo atveju vaikui suteikiama privilegija neturi neigiamos prasmės, kadangi teisiškai jis nėra veiksnus. Vaikui pasiekus pilnametystę, jo teisė keičiasi į normalią teisių ir pareigų visumą.

Anot G. Babachinaitės, vaikas nesugeba pasinaudoti savo teisėmis ir todėl yra institutai, kurie privalo užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą (G. Sagatys, 2006). Šeima, kaip esminė vaiko vystymosi aplinka, ir, kaip socialinis institutas, turi daug funkcijų, susijusių su visuomenės reikalavimais. Minėtuose Lietuvos pagrindiniuose teisės aktuose, numatančiuose vaiko apsaugą nuo neigiamo televizijos poveikio, yra suformuluotos tėvų pareigos, susijusios su vaiko auklėjimu.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 21 straipsnyje yra numatyta tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų pareiga auklėti, prižiūrėti ir išlaikyti savo vaiką. Pirmą šio straipsnio dalis numato, jog tėvai privalo sudaryti sąlygas vaikui augti, vystytis ir tobulėti, vaikai turi būti auklėjami humaniškai. 46 šio įstatymo straipsnis kalba būtent apie žaidimus, filmus ir visuomenės informavimo priemones. Svarbu paminėti, jog šis straipsnis nurodo, kad draudžiama vaikams rodyti filmus, kurie tiesiogiai skatina ar propaguoja žiaurų elgesį, smurtą ar kitaip kenkia vaiko dvasiniam bei doroviniam vystymuisi.

Panašios nuostatos yra reglamentuojamos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme. 47 šio įstatymo straipsnis numato, jog vaiko tėvai (globėjai, rūpintojai) privalo sudaryti vaikui sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Konstitucija 38 straipsnyje numato tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.3 straipsnis nusako šeimos santykių teisinio reglamentavimo principus. Tarp kitų šeimos teisinio reglamentavimo principų yra du principai, kalbantys apie vaiką: prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje. Civilinio kodekso 11 skyrius yra skirtas tėvų teisėms ir pareigoms vaikams. Šiame skyriuje plačiau kalbama apie tėvų valdžią, vaikų teises ir pareigas, asmenines tėvų teises ir pareigas. Tėvų valdžios turinys šiame skyriuje yra nusakomas tėvų teise ir pareiga dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, atsižvelgiant į vaikų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis. Įstatymas numato, jog tėvų valdžios vykdymas yra privalomas, tai reiškia, jog tėvų atsisakymas nuo teisių ir pareigų savo nepilnamečiams vaikams negalioja. Tėvų valdžia negali būti naudojama priešingai vaiko interesams. Labai svarbu, jog tėvai, atlikdami pareigą auklėti savo

vaikus, būdami atsakingi už savo vaikų auklėjimą ir vystymą, dvasinį ir moralinį ugdymą, turi pirmumo teisę prieš kitus asmenis.

Apibendrinant šiuos įstatymus galima prieiti prie išvados, jog jie numato tik bendras tėvų pareigas auklėti vaiką, neveikti priešingai vaiko interesams. Tik Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas konkrečiau apibrėžia tėvų pareigą saugoti vaiką nuo filmų, video medžiagos, kurie demonstruoja smurtą, gali pakenkti vaiko dvasiniam ar doroviniam vystymuisi. Tėvai, pagal Lietuvoje galiojančius įstatymus, būdami atsakingi už savo vaikų auklėjimą, yra įpareigoti saugoti vaiką nuo neigiamo televizijos poveikio vaiko vystymuisi. Svarbu aptarti, kokiais būdais tėvai gali kontroliuoti vaiko žiūrimų televizijos programų turinį ir kokių priemonių imtis tam, kad vaikas nežiūrėtų jo amžiaus grupės neatitinkančių televizijos laidų, nepraleistų per daug laiko žiūrėdamas televizijos laidas/filmus.

1.3 Tėvų suformuoti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročiai

Televizijai tenka didžiulis vaidmuo socializuojant vaikus. Ji, kaip informatyviausia priemonė, suteikia vaikui daug įvairios mokslo, kultūros ir visuomenės gyvenimo sričių informacijos. Tačiau ne visuomet laidose ir filmuose, skirtuose vaikams, yra pateikiama vaikui aktuali ir reikalinga informacija. Būtent todėl svarbu, kad tėvai turėtų aiškius ir konkrečius vaikų žiūrimų televizijos laidų parinkimo kriterijus. Įdomu palyginti kelių autorių pateikiamas taisykles bei patarimus tėvams, kaip nesuklysti ir išrinkti jų vaikui tinkamą žiūrėjimui laidą.

Vokiečių mokslininkė J. U. Rogge (2001), išnaginėjusi daugiau nei 200 interviu su tėvais apie vaikų televizijos žiūrėjimą, pateikia 3 pagrindines išvadas:

1. Pirmiausiai yra pastebimas neigiamas/užkertantis kelių požiūris, kuris yra pagrindžiamas supaprastintais/suvienodintais argumentais. Šie tėvai jaučia, jog technologijų vystymasis yra nesulaikomas. Toks požiūris apima pasidavimą ir tam tikro leidimo televizijai suteikimą. Šiose šeimose televizorius neretai yra instrumentas, dėl kurio tarp tėvų ir vaikų kyla kova dėl valdžios.
2. Priešingas skeptiškam požiūriui yra prisitaikantis/pragmatiškas tėvų nusistatymas televizijos atžvilgiu. Tėvai technologijose ir televizijoje mato žingsnį į priekį. Todėl tokioje šeimoje dažnai išlieka svarstymų „už“ ir „prieš“ galimybė. Tėvai kontroliuoja vaikų televizijos žiūrėjimą tik retkarčiais arba nekontroliuoja visai. Tai yra požymis, kad su vaikais tėvai praleidžia mažai laiko. J. U. Rogge (2001) leidžia sau daryti išvadą, jog tokiu atveju, kai tėvai retai kontroliuoja vaikų žiūrėjimą televizijos laidas, vaikai pirmiausiai žiūri savo pamėgtus filmukus, rečiau žiūri tam tikras kūrybines laidas ir visai retai įsijungia televizijos programas, kurios yra mokomojo, lavinamojo pobūdžio.
3. Kritiškai apsvaistytas požiūris iškelia teigiamus ir neigiamus televizijos žiūrėjimo aspektus, ypatingai atsižvelgiant į kognityvinį, socialinį ir emocinį vaiko vystymąsi. Tokiu atveju televizija ir jos daromas poveikis patenka į bendro šeimos kasdienio gyvenimo akiratį. Ypatingai šis aspektas yra būdingas mamoms. Tėvai, kurie pasirenka šį trečiąjį požiūrį, praleidžia daug laiko su savo vaikais, dažnai kartu žiūri televizijos programas.

Autorė, apžvelgusi visus interviu, suformuluoja vieną bendrą išvadą: kuo daugiau televizijos žiūrėjimas yra susijęs su vaiko komunikacine aplinka (tėvai, seserys, broliai, draugai), tuo didesnė yra vaiko televizijos žiūrėjimo paklausa. Televizijos žiūrėjimas yra mokymosi procesas. Tačiau bet kokiame atveju tėvai turi paaiškinti vaikams, kad visapusiškas televizijos žiūrėjimas reiškia aiškių ribų nustatymą. Žmogus pats išlieka kaip kontroliuojanti instancija. Laisvės, kurias mums suteikia televizija, yra naudingos tik tuomet, kai jomis žmogus naudojasi atsakingai. Kuo labiau televizijos

žiūrėjimas yra susijęs su žmonių tarpusavio santykiais, bendravimu, o ne atskyrimu nuo jų, tuo naudingesnės vaikui yra televizijos teikiamos kūrybinės, mokymo galimybės.

Apibendrinant J. U. Rogge (2001) pateikiamas pagrindines tėvų pozicijas vaikų televizijos žiūrėjimo atžvilgiu galima daryti išvadą, jog nei pirmasis, nei antrasis tėvų pasirinkimas nėra teisingas.

Vaikų televizijos žiūrėjimo baimė yra blogas patarėjas tėvams. Baimė suteikia tėvams nesaugumą, neįgalina veikti. Be abejonės, televizija iškelia vaikų problemas, tačiau nedaro auklėjimo lengvesnio. Kai televizorius yra tėvų ir vaikų kovos dėl valdžios objektas, pasekmė visuomet yra konfliktai. Tačiau tai, kas galioja kitose auklėjimo srityse, galioja ir televizijos žiūrėjimo taisyklėse: vaikams reikia aiškumo ir orientacijos. Laisvas auklėjimo stilius čia netinka, kadangi vaikai jaučiasi palikti vieni. Kalbant apie televizijos žiūrėjimo auklėjimą svarbu nepamiršti bendrų pokalbių su vaikais ir griežtai nustatyti ribas, kur vaikai negali veikti savarankiškai. Galioja vienas svarbus sakinytis: kuo vyresni yra vaikai, tuo svarbiau, kad jie patys pradėtų ieškoti sprendimų, kad jie mokytųsi savarankiškai pasirinkti. Nėra visiems tėvams galiojančių vaikų televizijos žiūrėjimo taisyklių. Autorė pateikia tik principus, kurie gali padėti tėvams rasti savo auklėjimo stilių. J. U. Rogge (2001) pateikia 10 vaikų televizijos žiūrėjimo auklėjimo principų:

1. **Motyvai.** Tėvai turi sužinoti, dėl kokių motyvų jų vaikas noriai žiūri įvairias televizijos programas. Čia reikėtų atskirti aktualius ir besitęsiančius vaiko norus. Žiemą ir lietingais savaitgaliais vaikai paprastai žiūri televizijos programas dažniau nei saulėtomis dienomis, kuomet galima žaisti lauke. Ar vaikas nuolat turi ekstensyvių norą žiūrėti televizorių priklauso nuo individualių aplinkybių, pavyzdžiui, kritiškas gyvenimo įvykis, neigiama patirtis iš aplinkos, trūkstamos laisvalaikio alternatyvos arba taip pat tėvų pavyzdys. Ką reiškia tėvų pasakymas „Per daug televizijos“? Tai labai sunkiai apibrėžiamas mastas. Aiškesnis kriterijus yra motyvas, dėl kurio vaikas žiūri televizorių. Kai televizijos žiūrėjimas yra reikalingas pabėgimui, saviizoliacijai, tuomet net trumpiausias vaiko praleistas laikas prie televizoriaus ekrano yra per ilgas.
2. **Dienos eiga.** Vaikams būtini žaidimai, betarpiškumas, vaizdingumas, judėjimas, kontaktas su bendraamžiais. Todėl televizijos žiūrėjimas turi paklusti įprastai vaiko dienos tvarkai, o ne atvirkščiai – vaiko dienos tvarkė turi derintis prie televizijos transliuojamų programų. Vaiko poreikis televizijai tuo menkesnis, kuo labiau išvystyti kiti aktyvūs laisvalaikio praleidimo būdai. Retkarčiais pasitaikančios „spoksojimo dienos“ dar nėra rimtas pagrindas sunerimti.
3. **Nuolatinis žiūrovas.** Kai vaikai jau ilgą laiką intensyviai nuolat praleidžia savo laisvalaikį žiūrėdami televizijos programas, tai gali būti jų pagalbos šauksmas. Vaiko sprukimas į televizijos spoksojimo pasaulį, tėvams yra nuoroda apie sudėtingą vaiko gyvenimo situaciją.

- Vaikai, kurie turi menką savivertės jausmą, problemų mokykloje, emociškai netvarius tėvų – vaikų santykius, kuriems trūksta kryptingumo, tikslo, dažnai pasineria į televizijos pasaulį.
4. **Draudimai.** Televizijos žiūrėjimo draudimai taisyklėse padeda mažai, jie veda prie tėvų ir vaikų kovos dėl valdžios, formuoja priešišumą ir protestą. Draudimas, kaip taisyklė, nelemia atsitraukimo nuo televizoriaus, priešingai, sukuria slapstymosi tendenciją. Televizijos žiūrėjimas neturi tapti nei bausme, nei paskatinimu. Tokiu būdu televizija laimi papildomą reikšmę.
 5. **Vaiko amžius.** Penkiamečiui yra reikalingos siauresnės laiko ribos nei dešimtmečiui paaugliui. Tėvų taikomi vaikų televizijos žiūrėjimo auklėjimo metodai niekada nesustoja, jie kinta kartu su vaiko amžiumi. Kuo vyresni yra vaikai, kuo didesnę balso teisę jie jau turi šeimoje, tuo didesnę jie perima atsakomybę.
 6. **Televizijos žiūrėjimas kartu su...** Jei yra galimybė, vaikai neturėtų žiūrėti televizijos programų vieni. Patartina, kad vaikai žiūrėtų televiziją su tėvais arba bendraamžiais ir draugais. J. U. Rogge (2001) teigia, jog kartais vaikams geriau žiūrėti televizijos programas kartu su bendraamžiais, kadangi jie, kaip vaiko partneriai, supranta ir jaučia kitaip nei suaugusieji. Ypatingai kaip „šnipai“ yra mamos. Kai joms nepatinka vaiko žiūrima laida, jos iš karto tai pasako. Jos formuluoja kritiką iš „aš“ pozicijos, pavyzdžiui, „Man nepatinka“, o ne „Ši laida yra...“. Anot autorės, tėvai turėtų vengti pamokslų ir geresnio išmanymo pamokymų. Tėvai turėtų ugdyti sąmoningumą, kadangi jis skatina atsakomybės už savo veiksmus prisiėmimą.
 7. **Įsigilinimas.** Vaikai žiūri televizijos laidas kitaip nei suaugusieji. Jie suvokia matytus vaizdus per mimiką ir gestus. Tėvai neturėtų užkirsti kelio tokioms suvokimo formoms. Dažnai suaugusieji daro klaidą prašydami vaiko sėdėti tyliai. Vaikams reikalinga dinamika televizijos laidoje tam, kad būtų sukurta įtampa.
 8. **Vieta.** Jei yra galimybė, televizorius neturėtų būti būsto centre. Televizorius, esantis atokesniame kampe arba kambaryje, rodo, jog jis yra papildomas, o ne pagrindinis objektas. Jis suteikia žiūrinčiajam galimybę mėgautis pasirinkta laida be papildomo šurmulio.
 9. **Papildomas paruošimas.** Vaikams reikia laiko tam, kad suvoktų programą. Tai nutinka dėl betarpiško kontakto. Papildomas pasiruošimas po laidos priklauso tiek nuo vaiko, tiek nuo to, kiek emocijų vaikui sukėlė laida. Tėvai, pasibaigus laidai, turėtų šiek tiek palaukti, kol vaikui jau reikės pokalbio. Po televizijos laidos gali tiktį ne tik pokalbis su vaiku, bet ir žaidimas, tačiau apie tai tėvai dažnai pamiršta.
 10. **Auklėjimas, kaip žiūrėti televiziją - bendras mokymosi procesas.** Galiausiai J. U. Rogge (2001) siekia priminti, jog nėra idealių ir nepriekaištingų auklėjimo taisyklių. Tai tinka ne tik kalbant apie televizijos žiūrėjimą, tačiau ir kitose vaiko ugdymo srityse. Tėvams svarbu

užmegzti dialogą su vaiku ir suvokti, jog televizijos žiūrėjimo taisyklės negali būti vienpusės, tai bendras mokymosi procesas. Kuo dinamiškiau ir atviriau vyks šis procesas, tuo lengviau jis pasieks individualų idealą.

J. Barthelmes, I. Herzberg ir U. Nissen (1983) siūlo tėvų pedagoginio darbo, susijusio su vaikų televizijos žiūrėjimu, prielaidas ir tikslus. Autoriai teigia, jog vaikai mokosi televizijos žiūrėjimo įpročių daugiausiai šeimoje. Televizija vaikams yra trokštama suaugusiųjų statuso dalis ir santykis su televizija yra pirmiausiai santykio mėgdžiojimas. Vaikams darželyje ir mokykloje gali būti padedama suvokti savo jausmus po televizijos laidų, išmokti rinktis tam tikras programas, tačiau ši pagalba yra per maža tuo atveju, kai televizijos žiūrėjimo įpročiai šeimoje gerokai skiriasi. Todėl svarbu, kad auklėtojai pasidalintų savo pedagoginėmis nuostatomis ir reguliariai su tėvais dirbtų kartu. Autoriai nesitiki, jog toks darbas su tėvais iš esmės pakeistų televizijos žiūrėjimo įpročių situacijas šeimose. Tačiau dauguma tėvų mano, jog toks bendradarbiavimas yra būtinas. Mokslininkai pateikia sunkumus, iškilusius rengiant tokias tėvų ir pedagogų darbo grupes:

- tik nedidelė dalis tėvų lanko tokius vakarus, dažniausiai tai yra mamos;
- dažnai patys auklėtojai turi per mažai laiko tam, kad ramiai pasiruoštų tokiems užsiėmimams;
- tėvai dalyvauja tokiuose užsiėmimuose ir visą vakarą tikisi, kad būtinai išgirs ką nors visiškai naujo;
- tėvai mano, jog auklėtojai yra šios srities ekspertai ir sugebės atsakyti į visus rūpimus klausimus.

Atsižvelgdami į patirtus sunkumus autoriai siūlo kitas tėvų pedagoginio darbo formas:

1. tėvų vakarai;
2. tėvų seminarai;
3. tėvų pasitarimai, konsultacijos.

Pagrindinis visų šių darbo formų aspektas yra pokalbis su tėvais, kurio metu galima pasidalinti patirtimi, informacija ir iniciatyva.

Tėvų susitikimai vakarais negali būti vienkartiniai, tai turėtų būti tęstinė darbo grupė, kurios tikslas – vaikų televizijos žiūrėjimo praktikos kiekvienoje šeimoje refleksija. Šių susitikimų metu autoriai siūlo pateikti tėvams įvairias temas, provokuojančias diskusijas, pavyzdžiui:

- „Iš televizijos mano vaikas išmoksta daugiau nei iš gatvės“.
- „Ikimokyklinukai neturėtų žiūrėti televizijos laidų po 20 valandos“.
- „Aš baudžiu savo vaiką uždrausdamas žiūrėti televizijos programas“.
- „Televizorius yra auklė“.
- „Vaikas turi išaugti be televizijos“.

- „Jei pas mus namuose nebūtų televizoriaus, mes turėtume kur kas daugiau laiko savo vaikams“.

Po tokių diskusijų tėvai galėtų apibendrinti išsakytas mintis ir sukurti tam tikras bendras televizijos žiūrėjimo taisykles. Šiomis taisyklėmis galėtų vadovautis auklėtojai, žiūrėdami tam tikrus filmus ar laidas kartu su vaikais.

Apibendrinant šių autorių teiginius galima prieiti prie išvados, jog yra tik patarimai tėvams, kuriais jie turėtų vadovautis parinkdami televizijos programas savo vaikams. Tėvai turi atsižvelgti į vaiko amžių, į jo užimtumą, laisvalaikį, dienotvarkę, programos turinį, trukmę ir pan. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokiais kriterijais remiasi tėvai, parinkdami televizijos laidas vaikams, kokie yra susiformavę vaikų televizijos žiūrėjimo įpročiai bei kokios televizijos žiūrėjimo taisyklės galioja šeimoje.

1.4 Tyrimo problema, tikslas, uždaviniai

Atsižvelgiant į televizijos programų, skirtų vaikams, turinį bei pobūdį, į televizijos programų vaikams indeksavimo sistemos Lietuvoje subjektyvumą ir vis didėjantį vaikų televizijos žiūrėjimo laiką, tėvų atsakomybę, užtikrinant vaiko apsaugą nuo neigiamo televizijos poveikio, yra labai didelė. Todėl svarbu atkreipti dėmesį į tai, ar tėvai turi suformuotas vaikų televizijos žiūrėjimo taisykles, įpročius. Tam, kad būtų išsamiai išanalizuotos tėvų sukurtos taisyklės, svarbu palyginti vaikų įvardijamus televizijos laidų pasirinkimo kriterijus su tėvų deklaruojamomis taisyklėmis.

Todėl tyrimui buvo iškeltas šis tikslas:

Ištirti vaikų televizijos žiūrėjimo įpročius ir nusistovėjusias televizijos žiūrėjimo taisykles: tėvų ir vaikų subjektyvius suvokimus.

Siekiant atsakyti į tyrimo tikslą, formuluojami tokie uždaviniai:

1. Ištirti tėvų ir vaikų įvardijamas televizijos žiūrėjimo įpročius:

1.1 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamą televizijos laidų/filmų žiūrėjimo trukmę.

1.2 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamą televizijos laidų/filmų žiūrėjimo pasiskirstymą dienos metu.

1.3 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamą televizijos laidos/filmo parinkimą.

1.4 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamas žiūrėjimas televizijos programas pagal jų pobūdį, žiūrimiausias televizijos laidas/filmus.

1.5 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamą suaugusiojo, bendraamžio, sesers ar brolio dalyvavimą vaikui žiūrint televizijos laidas.

1.6 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamą televizijos laidos aptarimą.

1.7 Nustatyti, kaip dažnai televizijos žiūrėjimo draudimas ar papildomas leidimas yra taikomas kaip bausmė arba paskatinimas.

1.8 Nustatyti, kaip dažnai vaikai žiūri reklamą, transliuojamą tarp televizijos programų.

1.9 Nustatyti tėvų ir vaikų įvardijamas televizijos žiūrėjimo namuose taisykles.

2. Palyginti tėvų ir vaikų įvardijamus televizijos žiūrėjimo namuose įpročius, taisykles.

Tyrimo objektas – tėvų ir vaikų įvardijami televizijos žiūrėjimo įpročių, taisyklių aspektai. Tyrimo objektą buvo siekiama atskleisti per televizijos žiūrėjimo trukmę, žiūrėjimo pasiskirstymą dienos metu, savaitės dieną, programos aptarimą, komentavimą, programos žiūrėjimą kartu su bendraamžiu, broliu, seserimi ar suaugusiuoju, reklamos žiūrėjimą tarp televizijos programų, vaiko amžių, laidos indeksą, laidos pobūdį, televizijos žiūrėjimo draudimą kaip bausmę, leidimą ilgiau žiūrėti televizorių kaip paskatinimą.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo metodas

Atsižvelgiant į tiriamo reiškinių ypatumus pasirenkamas vienas tyrimo metodas – anketinė apklausa.

Atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir uždavinius buvo sudarytos dvi anketos. Pirmoji anketa (žr. 1 priedas) yra skirta tyrime dalyvavusių trečių bei septintų klasių mokinių tėvams. Antroji anketa (žr. 2 priedas) yra skirta tyrime dalyvavusių trečių ir septintų klasių mokiniams. Kadangi Švenčionių 2-oje vidurinėje mokykloje yra mokomasi rusų kalba, o Švenčionių vidurinėje mokykloje tik nuo praėjusių mokslo metų yra mokomasi lietuvių kalba, į rusų kalbą buvo išverstos 5 anketos vaikams (žr. 3 priedas) ir 59 anketos tėvams (žr. 4 priedas) (26 anketos trečių klasių mokinių tėvams ir 33 – septintų klasių mokinių tėvams).

Anketose tiek vaikams, tiek tėvams buvo užduodami labai panašūs klausimai, siekiant išsiaiškinti tėvų ir vaikų įvardijamas televizijos žiūrėjimo taisykles bei įpročius ir palyginti juos.

2.2. Tiriamųjų atranka

Atsižvelgiant į tiriamo reiškinių ypatumus, tyrimo tikslą ir objektą tyrimui buvo pasirinktos dvi tiriamųjų kategorijos: vaikai ir jų tėvai. Tyrimui buvo pasirinktos dvi vaikų amžiaus grupės, pirmą, trečių klasių mokiniai, antra, septintų klasių mokiniai. Tyrime dalyvavo 5 Švenčionių rajono mokyklos, jose besimokantys trečių ir septintų klasių mokiniai ir jų tėvai (2 lentelė).

2 lentelė. Tyrime dalyvavusių mokyklų trečių ir septintų klasių mokinių skaičius

Eil. nr.	Mokyklos pavadinimas	3 klasė		7 klasė	
		Klasių skaičius	Mokinių skaičius	Klasių skaičius	Mokinių skaičius
1.	Švenčionių pradinė mokykla	3	60	-	-
2.	Švenčionių pagrindinė mokykla	4	89	4	109
3.	Švenčionių 2-oji vidurinė mokykla	1	9	1	14

4.	Švenčionių vidurinė mokykla	2	32	1	11
5.	Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija	-	-	4	88
Iš viso:		10	190	10	222

2 lentelėje matyti, kad tyrime dalyvavusiose mokyklose mokosi 190 trečių klasių ir 222 septintų klasių moksleiviai, iš viso – 412 moksleivių. Anketas užpildė 386 moksleiviai (178 trečiokai ir 208 septintokai), kuriems buvo perduotos anketos, skirtos tėvams. Tėvų užpildytas anketas grąžino 324 moksleiviai (153 trečios ir 171 septintos klasės mokiniai).

2.3. Tyrimo eiga ir organizavimas

Tyrimas buvo vykdomas penkiose Švenčionių rajono mokyklose: Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijoje, Švenčionių vidurinėje mokykloje, Švenčionių pradinėje mokykloje, Švenčionėlių gimnazijoje ir Švenčionėlių pagrindinėje mokykloje. Tyrimas vyko balandžio 14-17 dienomis. Balandžio 14-15 dienomis buvo išdalintos ir surinktos anketos vaikams bei išdalintos anketos tėvams. Siekiant užtikrinti tėvų atsakymų konfidencialumą, anketos tėvams buvo perduotos kartu su voku. Balandžio 15-17 dienomis mokyklose surinkti vokai su užpildytais tėvų anketomis.

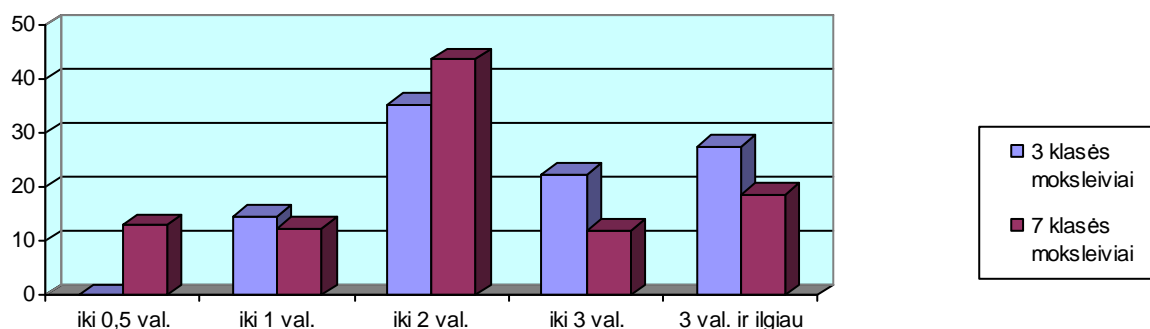
Duomenys buvo apdoroti statistine programa SPSS 10.0 for Windows, skaičiuoti dažniai, pasiskirstymai. Skirtumams nustatyti naudotas X^2 kriterijus, sprendimas apie statistinį reikšmingumą priimamas, kai $p \leq 0,05$.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

3.1 Televizijos laidų/filmų žiūrėjimo trukmė ir išsidėstymas dienos metu

Šiame skyriuje bus bandoma atsakyti į du tyrimo uždavinius, kuriais bus siekiama išsiaiškinti ir palyginti trečių ir septintų klasių moksleivių ir jų tėvų įvardijamą televizijos laidų/filmų žiūrėjimo trukmę darbo dienomis ir savaitgaliais, švenčių dienomis. Taip pat išsiaiškinti, kaip pasiskirsto televizijos laidų/filmų žiūrėjimas dienos metu.

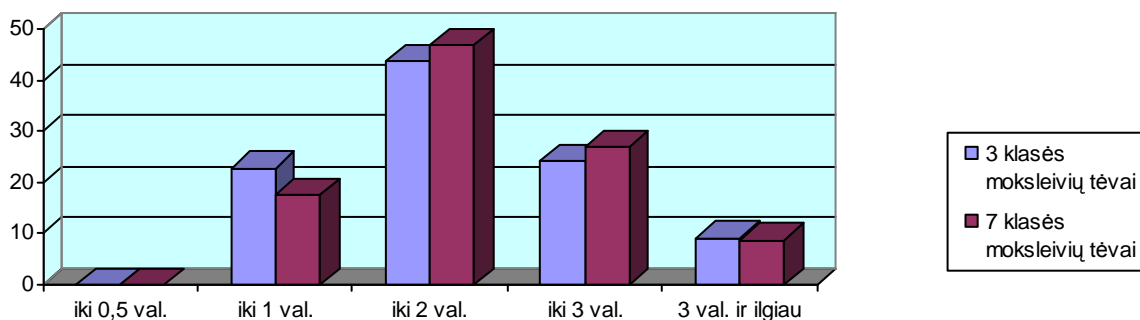
Tyrimo metu anketose vaikai turėjo atsakyti į klausimą, kiek laiko vidutiniškai per dieną jie praleidžia žiūrėdami televizorių darbo dienomis ir savaitgaliais, švenčių dienomis, taip pat kuriuo dienos metu jie žiūri televizijos programas dažniausiai. Buvo svarbu palyginti trečių ir septintų klasių moksleivių televizijos programų žiūrėjimo trukmę darbo dienomis (1 paveikslas).

1 pav. Trečios ir septintos klasių moksleivių lyginimas pagal televizijos žiūrėjimo trukmę darbo dienomis (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingus ($p=0,000$) skirtumus tarp trečios ir septintos klasės moksleivių televizijos žiūrėjimo trukmės darbo dienomis. Vidutiniškai tiek trečių (35,4 proc.), tiek septintų (43,7 proc.) klasių moksleiviai žiūri televizijos programas iki 2 valandų per dieną. 13 proc. septintos klasės moksleivių nurodė, jog žiūri televizorių iki 0,5 valandos per dieną, tuo tarpu trečios klasės – 0 proc. Svarbu paminėti, kad 3 valandas ir ilgiau kasdien televizorių žiūri daugiau trečios (27,5 proc.) nei septintos (18,8 proc.) klasės moksleiviai.

2 paveiksle yra pavaizduota trečių ir septintų klasių moksleivių tėvų nurodoma vaikų televizijos žiūrėjimo trukmė darbo dienomis.

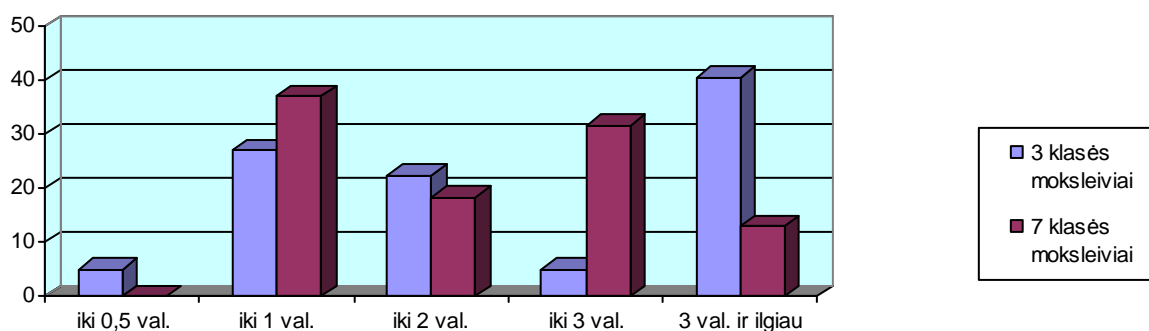

2 pav. Trečios ir septintos klasių moksleivių tėvų lyginimas pagal vaikų televizijos žiūrėjimo trukmę darbo dienomis (proc.)

Paveiksle matyti, jog tiek trečių (43,8 proc.), tiek septintų (46,8 proc.) klasių moksleivių tėvai mano, kad darbo dienomis jų vaikai vidutiniškai žiūri televizijos programas iki 2 valandų per dieną. Abiejų klasių moksleivių tėvų nuomonė apie vaikų televizijos žiūrėjimo trukmę darbo dienomis yra labai panaši. Iki 0,5 valandos: 3 klasės tėvai – 0 proc., 7 klasės tėvai – 0 proc. Iki 3 valandų: 3 klasės tėvai – 24,2 proc., 7 klasės tėvai – 26,9 proc. Šis skirtumas statistiškai nereikšmingas ($p=0,671$).

Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus apie televizijos programų žiūrėjimo trukmę darbo dienomis matomas didelis skirtumas. Tiek trečios, tiek septintos klasės moksleiviai teigia, kad kasdien vidutiniškai 3 valandas ir ilgiau jie žiūri televizijos programas dažniau nei mano jų tėvai. Trečios klasės moksleiviai - 27,5 proc., jų tėvai – 9,1 proc. Septintos klasės moksleiviai – 18,8 proc., jų tėvai – 8,8 proc.

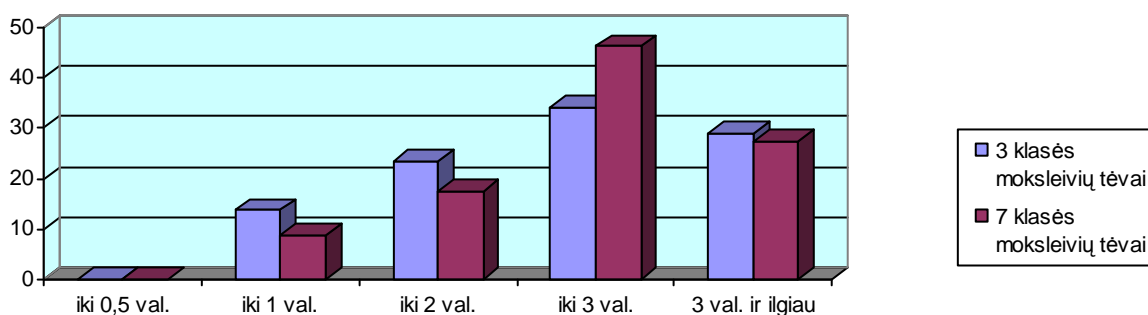
3 paveiksle yra pavaizduota trečios ir septintos klasės moksleivių vidutiniška televizijos programų žiūrėjimo trukmė švenčių dienomis ir savaitgaliais.

3 pav. Trečios ir septintos klasių moksleivių lyginimas pagal televizijos žiūrėjimo trukmę savaitgaliais ir švenčių dienomis (proc.)

Paveiksle matyti, jog televizijos programų žiūrėjimo trukmė švenčių dienomis ir savaitgaliais tarp trečios ir septintos klasių moksleivių pasiskirsto nevienodai. Didžiausias skirtumas matomas, kai vidutinė žiūrėjimo trukmė yra iki 3 valandų per dieną: 3 klasės moksleiviai – 5 proc., 7 klasės moksleiviai – 31,7 proc. Taip pat didelis skirtumas pastebimas, kai vidutinė žiūrėjimo trukmė per dieną yra 3 valandos ir ilgiau: 3 klasės moksleiviai – 40,5 proc., 7 klasės moksleiviai – 13 proc. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$).

4 paveiksle yra pavaizduota trečių ir septintų klasių moksleivių tėvų nurodoma vaikų televizijos žiūrėjimo trukmė švenčių dienomis ir savaitgaliais.

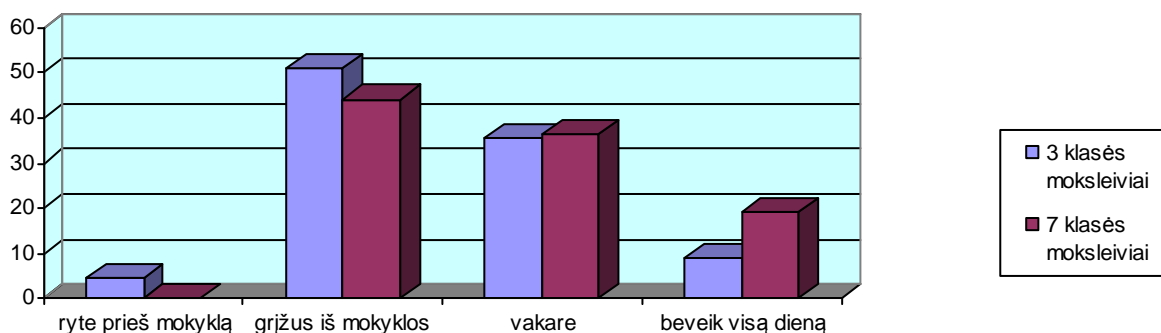
4 pav. Trečios ir septintos klasių moksleivių tėvų lyginimas pagal vaikų televizijos žiūrėjimo trukmę savaitgaliais ir švenčių dienomis (proc)

Iš paveikslo matyti, jog moksleivių tėvų nuomonė apie vaikų televizijos žiūrėjimo trukmę savaitgaliais taip pat skiriasi. 13,7 proc. trečios klasės moksleivių tėvų mano, jog jų vaikai savaitgaliais žiūri televiziją iki 1 valandos per dieną, septintos klasės moksleivių tėvų – 8,8 proc. Iki 3 valandų per dieną, tėvų nuomone, televiziją žiūri 34 proc. trečių klasių moksleivių ir 46,2 proc. septintų klasių moksleivių.

Tačiau kur kas svarbesnis yra tėvų ir vaikų atsakymų palyginimas. Didžiausias skirtumas yra matomas tarp trečių klasių moksleivių ir jų tėvų atsakymų. Tik 5 proc. trečios klasės moksleivių teigia, kad savaitgaliais jie žiūri televiziją vidutiniškai iki 3 valandų per dieną ir 40,5 proc. teigia žiūrintys 3 valandas ir ilgiau. Tuo tarpu 34 proc. trečių klasių moksleivių tėvų mano, kad jų vaikai žiūri televizijos programas savaitgaliais iki 3 valandų per dieną ir 28,8 proc. mano, jog vaikai žiūri 3 valandas ir ilgiau. 8,8 proc. septintų klasių moksleivių tėvų atsakė, kad jų vaikai savaitgaliais vidutiniškai televiziją žiūri iki 1 valandos, 3 valandas ir ilgiau, tėvų nuomone, žiūri 27,5 proc. vaikų. Pačių vaikų atsakymas yra kitoks: 37 proc. vaikų savaitgaliais žiūri televiziją iki 1 valandos per dieną ir 13 proc. žiūri 3 valandas ir ilgiau. Taip pat svarbu paminėti, jog trečių klasių moksleiviai savaitgaliais žiūri televiziją ilgiau nei 7 klasių moksleiviai.

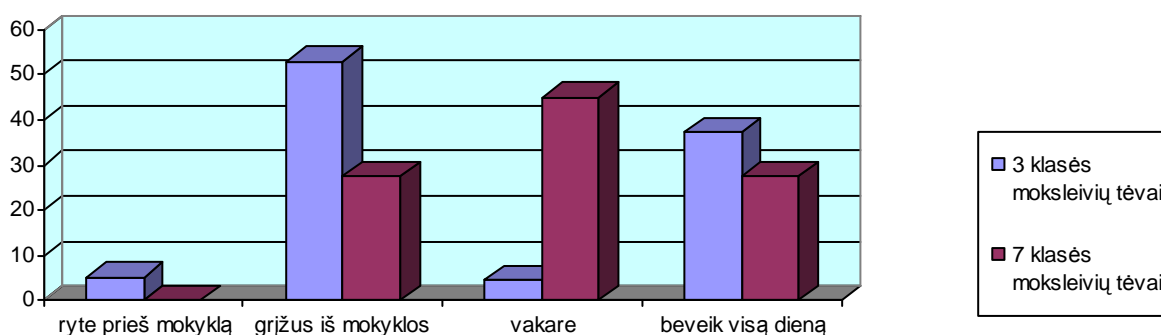
Vienas iš tyrimo tikslų buvo nustatyti, kuriuo dienos metu vaikai dažniausiai žiūri televizijos programas: ryte prieš mokyklą, grįžę iš mokyklos, vakare ar visą dieną. Buvo siekta palyginti tėvų ir vaikų atsakymus, kadangi grįžę iš mokyklos vaikai dažniausiai televiziją gali žiūrėti vieni.

5 paveiksle yra pavaizduoti vaikų atsakymai apie tai, kada jie dažniausiai žiūri įvairias televizijos programas.

5 pav. Vaikų televizijos programų žiūrėjimo pasiskirstymas dienos metu. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Abiejų grupių moksleivių atsakymai yra panašūs. Didesnis skirtumas matomas atsakymų kategorijose – ryte prieš mokyklą ir beveik visą dieną. 4,5 proc. trečių klasių mokinių teigė, kad jie televizijos programas dažniausiai žiūri ryte prieš mokyklą, tuo tarpu šio atsakymo varianto nepasirinko nė vienas septintos klasės moksleivis. 9 proc. trečios klasės mokinių atsakė, kad dažniausiai televiziją žiūri beveik visą dieną, taip pat atsakė 19,3 proc. septintokų. Dažniausiai tiek septintos, tiek trečios klasių moksleiviai žiūri televizijos programas grįžę iš mokyklos (3 klasė – 51,1 proc., 7 klasė – 44,2 proc.) ir vakare (3 klasė – 35,4 proc., 7 klasė – 36,5 proc.). Tėvų atsakymai apie tai, kada jų vaikai dažniausiai žiūri televiziją yra pavaizduoti 6 paveiksle (proc.).

6 pav. Vaikų televizijos programų žiūrėjimo pasiskirstymas dienos metu. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, kad trečių ir septintų klasių moksleivių tėvų nuomonė pasiskirsto labai netolygiai. 53 proc. trečios klasės moksleivių tėvų teigė, kad jų vaikai televiziją žiūri grįžę iš mokyklos ir tik 4,6 proc., teigė, kad vakare. Tuo tarpu septintos klasės moksleivių tėvai atsakė, kad 27,5 proc. vaikų žiūri televizijos programas grįžę iš mokyklos ir 45 proc. vakare. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$).

Tačiau labai svarbu palyginti tėvų ir vaikų atsakymus. Iš 5 ir 6 paveikslų matyti, jog tėvų ir vaikų nuomonė skiriasi. Tik 4,6 proc. trečios klasės tėvų teigė, kad jų vaikai žiūri televizorių vakare, vaikų atsakymas sudaro 35,4 proc. Tik 9 proc. trečios klasės moksleivių atsakė, kad televizijos laidas jie žiūri beveik visą dieną, tuo tarpu tėvų atsakymas sudaro 37,2 proc. Septintos klasės mokinių ir jų tėvų atsakymai skiriasi ne taip stipriai kaip trečios klasės. 44,2 proc. septintos klasės moksleivių teigė, kad jie žiūri televizorių grįžę iš mokyklos, tėvų atsakymas sudaro 27,5 proc. 19,3 proc. septintos klasės moksleivių atsakė, kad televizijos programas jie žiūri beveik visą dieną, tuo tarpu tėvų atsakymas sudaro 27,5 proc.

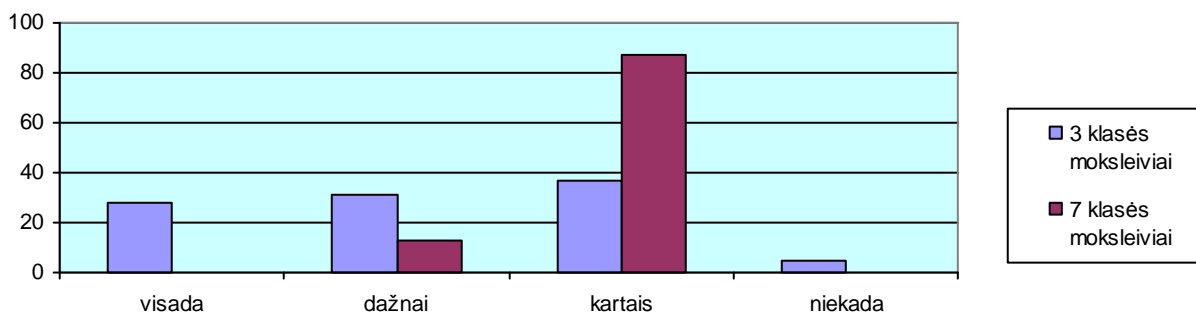
Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog tiek trečios, tiek septintos klasės mokiniai darbo dienomis vidutiniškai televizijos programas žiūri iki 2 valandų per dieną. Trečios klasės moksleiviai darbo dienomis 3 valandas ir ilgiau praleidžia prie televizijos ekranų dažniau nei septintokai. Net 27,5 proc. trečios klasės moksleivių televiziją žiūri 3 valandas ir ilgiau darbo dienomis ir 40,5 proc. – savaitgaliais. Tai sudaro beveik pusę visų respondentų. KMA aplinkos ir darbo medicinos katedros vedėjas, profesorius Vytautas Obelenis (Radijas ir televizija Lietuvoje – 2002) teigia, jog jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams maksimali televizijos laidų žiūrėjimo trukmė yra 1 valanda, vyresniojo amžiaus – 2 valandos per dieną, tačiau ne daugiau kaip 2 – 3 kartus per savaitę. Vadinas, tiek trečių, tiek septintų klasių moksleiviai per dieną žiūri televizorių kur kas ilgiau nei būtų rekomenduotina atsižvelgiant į jų amžių. Tam pritaria ir moksleivių tėvai: tiek trečių, tiek septintų klasių mokinių tėvai atsakė, kad jų vaikai darbo dienomis televiziją žiūri vidutiniškai iki 2 valandų per dieną, o savaitgaliais prie televizorių ekranų praleidžia 3 valandas ir ilgiau. Taip pat svarbu, kad didelė dalis trečios klasės moksleivių teigia televiziją žiūrintys dažniausiai grįžę iš mokyklos ir vakare. Todėl svarbu išsiaiškinti, kokios televizijos programos pagal jų pobūdį yra žiūrimos dažniausiai ir, ar tėvai iš anksto parenka vaikams televizijos laidas/filmus, kuriuos leidžia žiūrėti.

3.2 Televizijos programų parinkimas vaikams

Šiame skyriuje buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai tėvai parenka televizijos laidas/filmus savo vaikams, kaip dažnai parinkdami televizijos laidas jie atsižvelgia į vaiko amžių, į televizijos

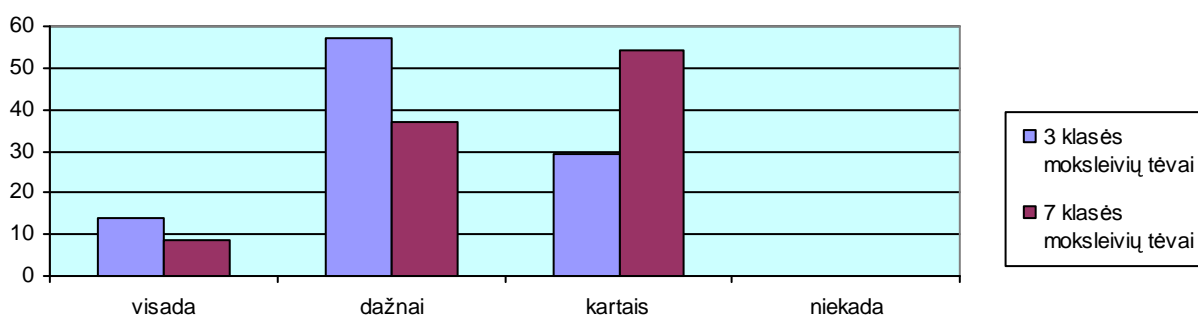
programos transliuotojo nurodytą laidos/filmo indeksą (N – 7, N – 14). Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai vaikai žiūri tik jiems skirtas televizijos programas.

Vaikų atsakymų apie tai, kaip dažnai jie žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas, pasiskirstymas yra pavaizduotas 7 paveiksle.

7 pav. Vaikams skirtų televizijos programų žiūrėjimo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečios ir septintos klasių moksleivių atsakymai labai skiriasi. 28 proc. trečios klasės moksleivių atsakė, kad jie visada žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas, tuo tarpu tokio atsakymo varianto nepasirinko nė vienas septintos klasės moksleivių. 87,5 proc. septintokų ir 36,5 proc. trečiojų teigė, kad jie tik kartais žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Tėvų atsakymai apie tai, kaip dažnai jų vaikai žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas yra pavaizduoti 8 paveiksle (proc.).

8 pav. Vaikams skirtų televizijos programų žiūrėjimo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

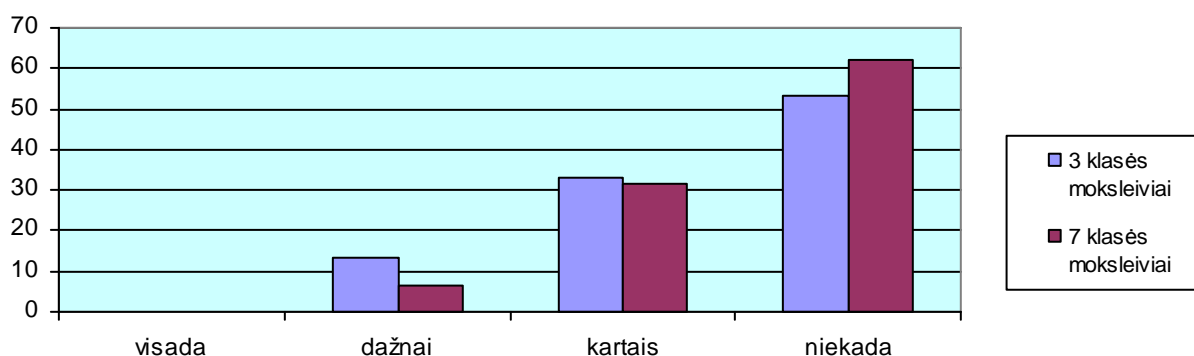
Paveiksle matyti, jog 56,9 proc. trečios klasės mokinių tėvų ir 36,8 proc. septintos klasės mokinių tėvų teigia, kad jų vaikai dažnai žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas. 29,4 proc. trečių ir 54,4 proc. septintų klasių moksleivių tėvų sako, kad jų vaikai tik kartais pasirenka tik

vaikams skirtas televizijos programos. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Nė vienas iš abiejų grupių tėvų nepasirinko atsakymo, jog jų vaikai niekada nežiūri vaikams skirtų programų.

Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus didelis skirtumas pastebimas tarp trečių klasių moksleivių ir jų tėvų nuomonių. 56,9 proc. trečios klasės moksleivių tėvų ir tik 31 proc. vaikų atsakė, jog jie dažnai žiūri tik vaikams skirtas televizijos programos. 4,5 proc. trečios klasės mokinių teigė, kad jie niekada nežiūri tik vaikams skirtų televizijos programų, tuo tarpu tokio atsakymo varianto nepasirinko nė vienas iš tėvų.

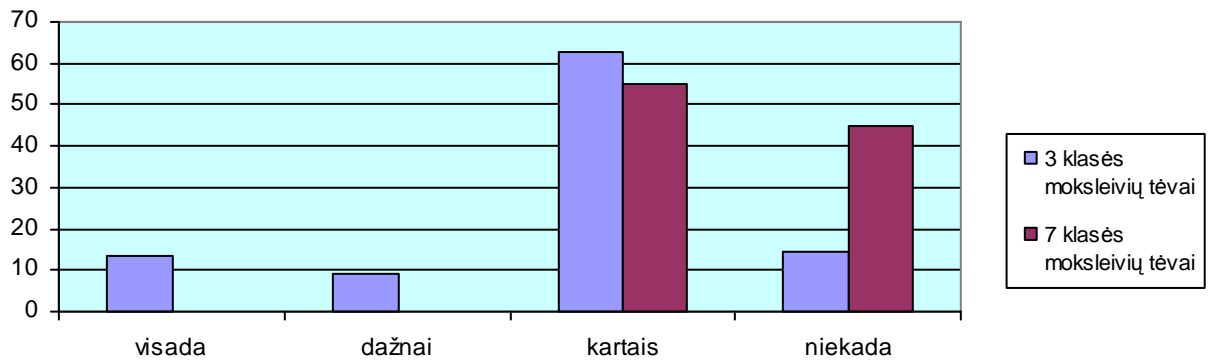
Duomenys rodo, kad 8,8 proc. septintos klasės moksleivių tėvų mano, kad jų vaikai vis dar visada žiūri tik vaikams skirtas televizijos programos, nė vienas iš septintų klasių moksleivių nepasirinko šio atsakymo varianto. Dažnai žiūrintys tik vaikams skirtas televizijos programos teigė tik 12,5 proc. septintos klasės moksleivių ir 36,8 proc. jų tėvų.

Vaikų atsakymai apie tai, kaip dažnai tėvai jiems iš anksto parenka televizijos programos, kurias leidžia žiūrėti, pavaizduoti 9 paveiksle (proc.).

9 pav. Televizijos programų, kurias leidžiama žiūrėti vaikams, parinkimas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

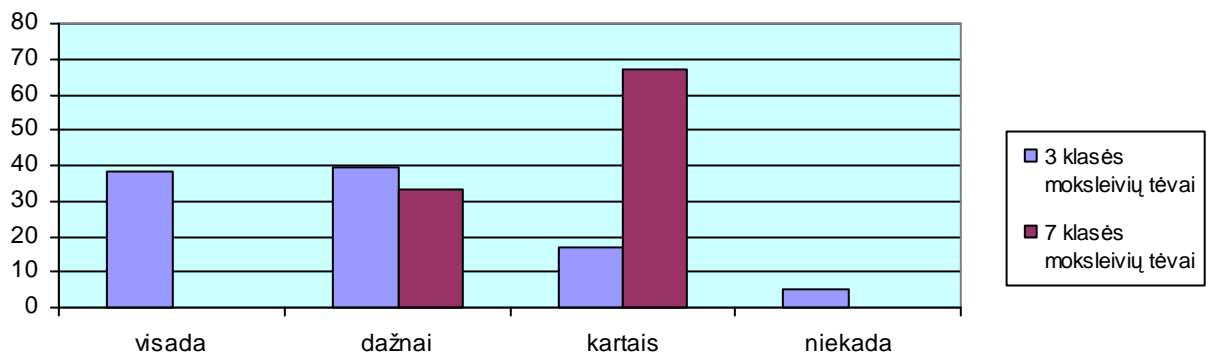
Iš paveikslo matyti, jog moksleivių nuomonės pasiskirsto panašiai. Trečios (53,4 proc.) ir septintos (62 proc.) klasės moksleiviai teigė, kad tėvai niekada iš anksto neparenka galimų žiūrėti televizijos programų. Tai sudaro daugiau nei pusę visų respondentų. Apie tai, kad tėvai dažnai parenka leidžiamas žiūrėti televizijos programos atsakė tik 13,5 proc. trečios ir 6,3 proc. septintos klasės mokinių. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,038$). Tėvų atsakymai apie tai, kaip dažnai jie parenka televizijos programos savo vaikams, skiriasi nuo vaikų atsakymų (10 paveikslas).

10 pav. Televizijos programų, kurias leidžiama žiūrėti vaikams, parinkimas. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Duomenys rodo, kad 13,7 proc. trečios klasės moksleivių tėvų teigė visada parenkantys vaikams leidžiamas žiūrėti televizijos programas. Nė vienas trečios klasės moksleivis nepasirinko šios atsakymo varianto. Svarbu paminėti, kad net 62,7 proc trečios ir 55 proc. septintos klasės moksleivių tėvų teigia tik kartais parenkantys vaikams televizijos programas. 14,4 proc. trečios ir 45 proc. septintos klasės mokinių tėvų atsakė, kad niekada iš anksto neparenka vaikams televizijos programų, kurias leidžia žūrėti. Vadinasi vaikai patys išsirenka tas televizijos laidas/filmus, kurias jie nori žiūrėti.

Dalis tėvų, kurie visada, kartais arba dažnai parenka televizijos programas vaikams, turėjo atsakyti į klausimą, ar jie atsižvelgia į vaiko amžių bei į televizijos laidos indeksavimą. Duomenys apie tai, kaip dažnai tėvai parinkdami televizijos programas savo vaikams atsižvelgia į vaikų amžių, pateikti 11 paveiksle (proc.).

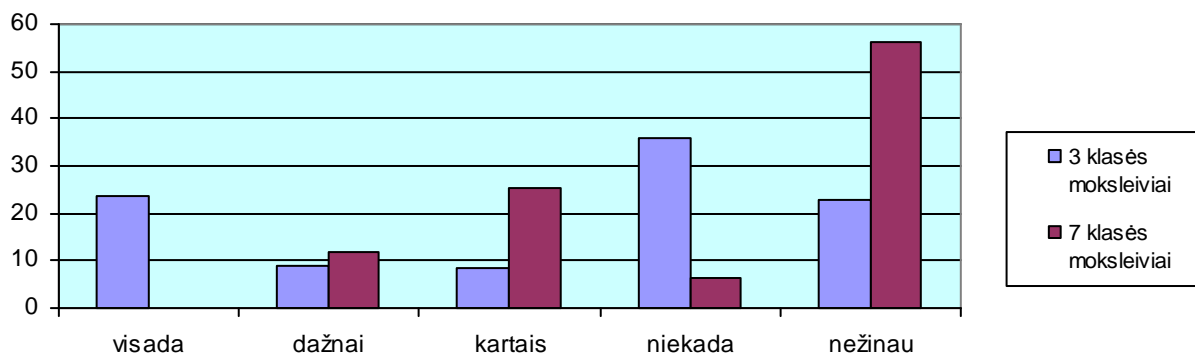

11 pav. Televizijos programų parinkimas vaikams, atsižvelgiant į jų amžių. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, kad trečių klasių moksleivių tėvai parinkdami televizijos programas vaikams dažniau atsižvelgia į jų amžių nei septintų klasių mokinių tėvai. Visada į vaiko amžių

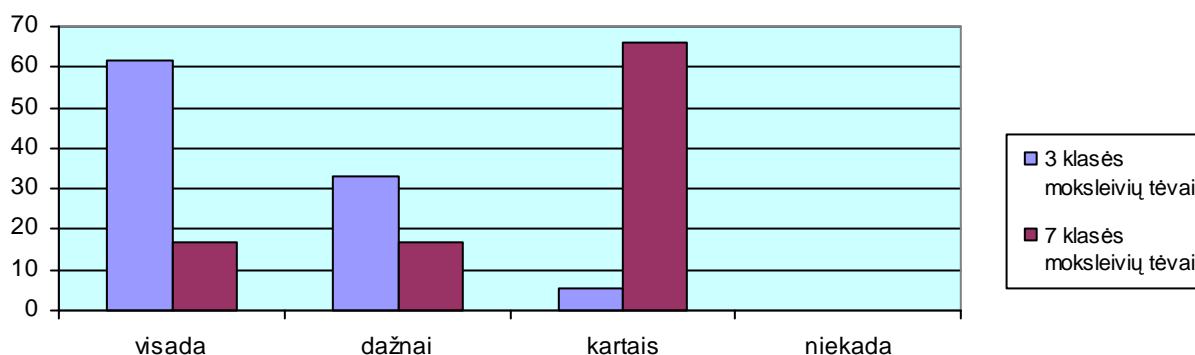
atsižvelgia 38,2 proc., dažnai – 39,7 proc. ir kartais – 16,8 proc. trečios klasės moksleivių tėvų. Tuo tarpu visada į vaiko amžių atsižvelgia 0 proc., dažnai – 33 proc. ir kartais – 67 proc. septintų klasių moksleivių tėvų.

Duomenys apie tai, kaip dažnai, vaikų nuomone, tėvai, parinkdami laidas jiems, atsižvelgia į laidos/filmo indeksą, pateikti 12 paveiksle (proc.).

12 pav. Televizijos programos parinkimas vaikams atsižvelgiant į laidos/filmo indeksą. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečios ir septintos klasių moksleivių nuomonės skiriasi. Apie tai, kad tėvai visada atsižvelgia į televizijos laidos/filmo indeksą parinkdami televizijos programas teigė 23,6 proc. trečios ir 0 proc. septintos klasės moksleivių. Didelis skirtumas matomas atsakant, kad tėvai niekada neatsižvelgia į programos indeksą (3 klasės moksleiviai – 36 proc., 7 klasės – 6,3 proc.). Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Duomenys apie tai, kaip dažnai tėvai parinkdami televizijos programas atsižvelgia į laidos/filmo indeksą patekti 13 paveiksle (proc.).

13 pav. Televizijos programų parinkimas vaikams atsižvelgiant į laidos/filmo indeksą. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Duomenys rodo, kad net 61,8 proc. trečios klasės moksleivių tėvų teigia visada atsižvelgiantys į televizijos programos indeksą. 66 proc. septintos klasės moksleivių tėvų į televizijos laidos/filmo indeksą atsižvelgia tik kartais.

Apibendrinant šio skyriaus duomenis galima teigti, jog tik nedidelė dalis trečios klasės moksleivių visada žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas. Dauguma septintokų tik kartais pasirenka tik vaikams skirtų televizijos laidų/filmų žiūrėjimą. Tačiau tėvų nuomonė apie tai, ką žiūri jų vaikai, skiriasi. Daugiau nei pusė trečios klasės moksleivių tėvų mano, kad jų vaikai dažnai žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas. Dalis septintos klasės moksleivių tėvų mano, kad jų vaikai vis dar visada žiūri tik vaikams skirtas laidas/filmus. Skiriasi tėvų ir vaikų atsakymai ir apie tai, kaip dažnai tėvai iš anksto parenka vaikams televizijos programas, kurias leidžia žiūrėti. Daugiau nei pusė tiek trečios, tiek septintos klasės moksleivių teigė, kad jų tėvai niekada neparenka jiems televizijos laidų/filmų, tuo tarpu daugiau nei pusė tėvų atsako, kad parenka tik kartais. Parinkdami televizijos programas daugiau nei pusė septintos klasės moksleivių tėvų tik kartais, o trečios klasės visada ir dažnai atsižvelgia į vaiko amžių. Daugiau nei pusė trečios klasės moksleivių tėvų visada ir daugiau nei pusė septintos klasės moksleivių tėvų kartais atsižvelgia į televizijos programos indeksą.

3.3 Televizijos programų žiūrėjimas pagal jų pobūdį

Vienas iš tyrimo tikslų buvo nustatyti vaikų ir tėvų įvardijamas dažniausiai žiūrimas televizijos programas pagal jų pobūdį. Anot H. Theunert (1995), 6 – 10 metų vaikų televizijos laidos jau yra vis labiau diferencijuojamos, turinys ir veikėjai perkeliama į savo asmeninio pasaulio veiksmų kontekstą, pirma, atskirais epizodais, vėliau – visa pilna istorija. 10 – 13 metų vaikų televizijos laidų supratimo formalūs, dramaturginiai ir turinio aspektai jau yra susiformavę. Todėl svarbu išsiaiškinti šių amžiaus grupių vaikų žiūrimiausias televizijos programas bei palyginti vaikų ir tėvų įvardijamas žiūrimiausias televizijos laidas/filmus (3 lentelė).

3 lentelė. Žiūrimiausias televizijos programos pagal jų pobūdį (proc.)

Eil. nr.	Televizijos laidos/filmai pagal jų pobūdį	3 klasės moksleiviai (proc.)	3 klasės moksleivių tėvai (proc.)	7 klasės moksleiviai (proc.)	7 klasės moksleivių tėvai (proc.)
1.	Animaciniai serialai Pavyzdžiui, „Yu-Gi-Oh!“, „Betmenas“, „Simpsonai“ (N-7), „Raganaitė Sabrina“, „Ogis ir tarakonai“, „Vėžliukai nindzės“, „Klounas Kiri“, „Paslapčių sodas“	90,4	90,2	87,5	90,6

2.	Meilės serialai Pavyzdžiui, „Viktorija“, „Naivuolė“, „Degantis kraujas“, „Laukinukė“, „Nemylimi“ (N-7), „Nekviesta meilė“, „O jei tai meilė...“	45,5	28,8	43,8	54,4
3.	Humoro laidos Pavyzdžiui, „Dzin“, „Laba diena“, „Dviračio šou“, „Humoro klubas“ (N-7), „Smagiausios akimirkos“, „Neįtikėčiausi pasaulio vaizdeliai“ (N-7), „Juokingiausi žmonės ir gyvūnai“	95,5	95,4	88,9	81,9
4.	Publicistinės laidos Pavyzdžiui, „Paparacai“ (N- 7), „Kakadu“ (N-7), „Čia ir dabar“, „Nuo...iki...“, „Srovės“, „Gyvenimas pagal moteris“, „Paskutinė instancija“, „Keliai. Mašinos. Žmonės“, „Abipus sienos“ (N-7)	41	37,9	69,7	63,7
5.	Kulinarinės laidos Pavyzdžiui, „Susitikime virtuvėje“, „IKI pergalės! Virėjų kovos“, „Jamie gamina namuose“	54,4	33,9	31,2	60,8
6.	Humoro serialai Pavyzdžiui, „Pakvaišusi porelė“, „Mano vardas Erlas“ (N-7), „Gražuolė Betė“, „Džo“, „Grybauskai“, „Vedęs ir turi vaikų“ (N-7)	45,5	41,8	72,6	64,9
7.	Realybės šou Pavyzdžiui, „Nuotakos siaubūnės“, „Kovotojas nindzė“, „Nuoga ir tuo patenkinta“, „Asgardo kovotojai“ (N-7), „Kitas!“ (N-14), „O trečias?..“, „Baimės faktorius“, „Angelai“ (N-7)	67,9	23,5	56,3	54,9
8.	Nuotykių serialai Pavyzdžiui, „Zoro. Špaga ir rožė“, „Detektyvas Kalas“, „Heraklis“	56,7	31,3	6,3	36,2

9.	Veiksmo serialai Pavyzdžiui, „Smogiamoji jėga“, „24 valandos“, „Pretendentas“ (N-7), Spec. būrys“, „Nešas Bridžas“, „Biomoteris“, „Šnipų žaidimai“, „Atskalūnas“ (N-7), „Gelbėtojai 112“ (N-7), „Herojai“, „Ašmenys“ (N-14), „San Francisko raganos“ (N-7)	49,4	26,8	74,5	51,5
10.	Detektyviniai serialai Pavyzdžiui, „Pėdsakas“, „Diagnozė: žmogžudystė“ (N-7), „Mentai. Sudužusių žibintų gatvės“ (N-7), „Ryklis“, „Džesika Fletčer“ (N-7), „CSI: Niujorkas“, „CSI: Majamis“ (N-14), „CSI kriminalistai“ (N-14)	42,1	28,7	52,4	50,3
11.	Serialai Pavyzdžiui, „Kašmyro mafija“ (N-7), „Grei anatomija“ (N-7), „Purvas, seksas, pinigai“ (N-7), „Grožio peilis“ (N-14), „Seksas ir miestas“ (N-7), „Džerikas“ (N-7)	27,5	13,7	25	9,4
12.	Žinios, Panorama	17,9	18,9	25,9	53,8
13.	Laidos apie sveikatą Pavyzdžiui, „Sveikas žmogus“, „Sveikatos ABC“, „Sveikatos kodas“	23	9,8	6,3	18,1
14.	Sporto laidos Pavyzdžiui, imtynių čempionatai, krepšinio rungtynės,	41,1	39,8	43,8	42,1
15.	Muzikinės laidos ir konkursai Pavyzdžiui, „Žvaigždžių duetai 3“	36,5	18,9	24	44,4
16.	Laidos apie gamtą ir gyvūnus Pavyzdžiui, „Žalioji akademija“, „Girių horizontai“, „Vienam gale kablys“, „Tauro ragas“, „Apie ūkį ir bites“, „Penkios minutės kaime“, „Gimtoji žemė“	45,5	33,3	12,5	16,8

17.	Laidos apie automobilius bei automobilių sportą Pavyzdžiui, „Autofanai“, „Autopilotas“, „Autošou“, „Formulė 1“, „Penktoji pavara“	32	35,9	18,8	17,5
18.	Religinės laidos Pavyzdžiui, „Kelias“, „Šv. Mišių tiesioginės transliacijos“, „Šventadienio mintys“, „Krikščionio žodis“	0	0	0	0
19.	Mokslo, mokomosios laidos Pavyzdžiui, „Negali būti“, „Klaidelė“	8,9	4,5	11,5	16,4
20.	Loterijos Pavyzdžiui, „Perlas“, „Teleloto“, „Tuzinas auksinių“	58,9	25,4	12,9	43,9
21.	Kultūros laidos Pavyzdžiui, „Kultūrų kryžkelė“, „Čiurlionio kodas“, „Kuluarai“, „Kultūra“	13,5	0	11	27,5
22.	TV žaidimai Pavyzdžiui, „Taip arba Ne“, „Vienas prieš visus“, „Nerealieji. Lietuvos šeimų lyga“, „Skylė sienoj“	98,9	96,7	58,2	71,3
23.	Interaktyvių nakties pramogų laidos Pavyzdžiui, „Telejazz“ (N-14), „Bamba“ (S)	0	0	0	0
24.	Informacinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Gustavo enciklopedija“	44,9	52,3	10,6	27,5
25.	Muzikinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Tele bim bam“	17,9	4,5	10,1	0
26.	Kita	0	0	12,5	8,2

Abiejose amžiaus grupėse į žiūrimiausių televizijos programų sąrašą patenka humoro laidos, TV žaidimai, animaciniai serialai. Trečios klasės moksleiviai dažniau nei mano jų tėvai žiūri meilės serialus, kulinarines laidas, realybės šou, nuotykių, veiksmo ir detektyvinius serialus, laidas apie sveikatą, muzikines laidas ir konkursus, mokslo, mokomasias laidas, loterijas, kultūros laidas ir muzikines laidas vaikams. Tuo tarpu septintos klasės moksleivių ir jų tėvų atsakymai yra visiškai

kitokie nei trečios klasės. Septintos klasės moksleivių tėvai mano, kad jų vaikai kur kas dažniau žiūri meilės serialus, kulinarines laidas, nuotykių serialus, žinias, laidas apie sveikatą, muzikines laidas ir konkursus, loterijas, kultūros laidas, TV žaidimus ir informacines laidas vaikams. Galima daryti išvadą, jog trečios klasės moksleiviai žiūri daugelį laidų dažniau ir apie tai nežino jų tėvai. Septintos klasės moksleiviai nežiūri daugelio laidų ir apie tai taip pat nežino jų tėvai.

Skirtumas yra pastebimas tarp trečios ir septintos klasių moksleivių pasirinkimų. Trečios klasės moksleiviai dažniau nei septintos klasės moksleiviai žiūri kulinarines laidas, nuotykių serialus, laidas apie sveikatą, laidas apie gamtą ir gyvūnus, laidas apie automobilius ir automobilių sportą, loterijas, TV žaidimus bei informacines laidas vaikams. O septintos klasės mokiniai dažniau nei trečios klasės mokiniai žiūri publicistine laidas, humoro, veiksmo serialus ir žinias.

12,5 proc. septintos klasės moksleivių ir 8,2 proc. jų tėvų papildomai nurodė, kad yra žiūrėjęs MTV kanalą.

Anketoje vaikams ir tėvams buvo pateiktas atviras klausimas ir prašoma nurodyti mėgstamiausių televizijos laidų/filmų pavadinimus. Dažniausiai nurodytos mėgstamiausios televizijos laidos/filmai yra pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Mėgstamiausių televizijos laidų, filmų pavadinimai

3 klasės moksleiviai	„Simpsonai“, „Dzin“, „Skylė sienoj“, „Naivuolė“, „Mano vardas Erlas“, „Degantis kraujas“, „Nerealieji. Lietuvos šeimų lyga“, „Spongebob“, „Yu-Gi-Oh!“, „Nemylimi“, „Čia ir dabar“, „Daktaras Hausas“, „CSI Niujorkas“, „Šeimos bičas“
3 klasės moksleivių tėvai	„Simpsonai“, „Dzin“, „Nemylimi“, „Zoro. Špaga ir rožė“, „Skylė sienoj“, „Nerealieji. Lietuvos šeimų lyga“, TV kanalas „JETEX“, „Smalsutė Dora“, „IKI pergalės. Virėjų kovos“, „Heraklis“, „Degantis kraujas“, „Naivuolė“
7 klasės moksleiviai	„Simpsonai“, „Kitas!“, „Spongebob“, „Skylė sienoj“, „Stiuartas litlis“, „Naivuolė“, „Nemylimi“, „Herojai“, „CSI kriminalistai“, „Dzin“, „Vienam gale kablys“, „Laba diena“, „TV patruliai“
7 klasės moksleivų tėvai	„Simpsonai“, „Kakadu“, „Nemylimi“, „Keliai.Mašinos.Žmonės“, „Daktaras Hausas“, „Kitas!“, „Naivuolė“, „Dzin“, „Laba diena“, „Baimės faktorius“, „O jei tai meilė...“, „Taip arba Ne“, „Tuzinas auksinių“, „Skylė sienoj“, „Herojai“, „Gustavo enciklopedija“

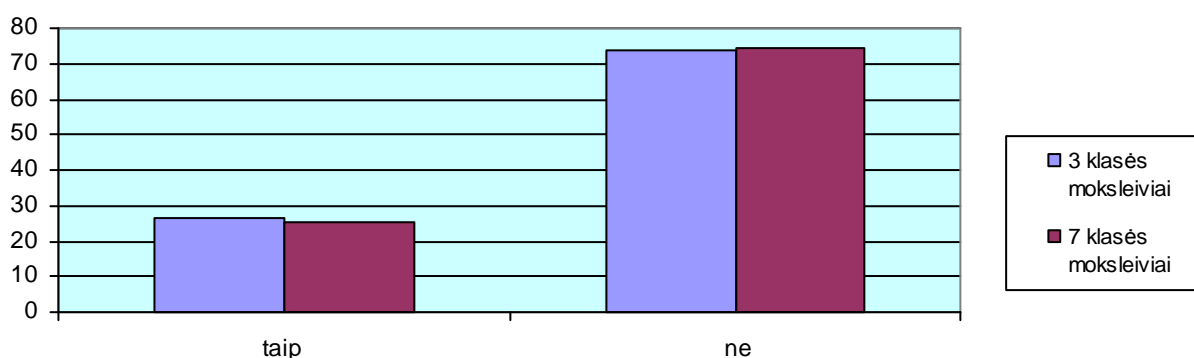
4 lentelėje matyti, jog yra laidų ir filmų, kuriuos paminėjo visos keturios respondentų kategorijos. Matoma, kad trečios klasės moksleivių mėgstamiausių laidų pasirinkimas nelabai skiriasi nuo septintos klasės moksleivių įvardintų televizijos programų. 2007 metų tyrimas (D. Pošiūnaitė) rodo, jog Vokietijoje animacinis serialas „Simpsonai“ yra serialas, skirtas suaugusiems, transliuojamas tik po 18 val. Tuo tarpu Lietuvoje tai animacinis serialas, skirtas vaikams (indeksas N-7). Svarbu paminėti, kad kaip mėgstamiausią laidą jį nurodė ne tik moksleiviai, bet ir jų tėvai.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog abiejose amžiaus grupėse žiūrimiausi yra humoro laidos, TV žaidimai, animaciniai serialai. Trečios klasės moksleivių tėvai nežino apie kai kurias vaikų žiūrimas programas, tuo tarpu septintos klasės moksleivių tėvai, mano, jog jų vaikai žiūri daugelį televizijos programų. Svarbu paminėti, jog beveik pusė trečios klasės moksleivių teigia žiūrintys publicistineis laidas, veiksmo serialus, detektyvinius serialus, šias programas žiūri apie 70 proc. septintokų.

3.4 Televizijos žiūrėjimo taisyklės šeimoje

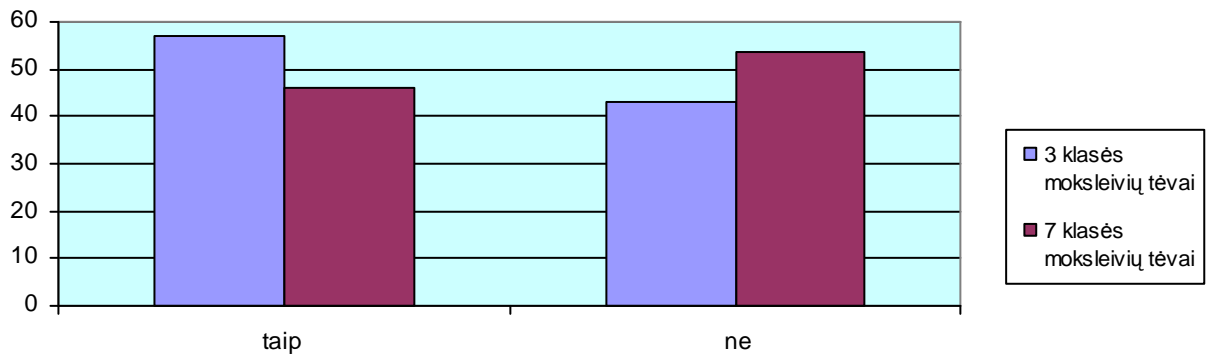
Šiame skyriuje buvo siekiama išsiaiškinti, ar šeimoje yra nustatytos televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių privalo laikytis vaikai, kokios jos, kaip dažnai vaikai jas pažeidžia ir kaip dažnai tėvai tikrina, ar vaikai laikosi šių nustatytų taisyklių.

Vaikų atsakymai apie televizijos žiūrėjimo taisyklių šeimoje buvimą pateikti 14 paveiksle (proc.).

14 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklės. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečių ir septintų klasių moksleivių atsakymai yra labai panašūs. 26,4 proc. trečios ir 25,5 proc. septintos klasės moksleivių teigia, kad namuose yra nustatytos televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių jie privalo laikytis. Šis skirtumas statistiškai nereikšmingas ($p=0,836$). Svarbu palyginti vaikų ir tėvų atsakymus. Tėvų atsakymai pateikti 15 paveiksle (proc.).

15 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklės. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, jog tėvų atsakymai taip pat skiriasi nežymiai. 56,9 proc. trečios klasės ir 46,2 proc. septintos klasės tėvų atsakė, kad namuose yra televizijos žiūrėjimo taisyklės. Tačiau tėvų ir vaikų atsakymai skiriasi. Dvigubai daugiau tiek trečios, tiek septintos klasių moksleivių tėvų teigia, kad namie vis dėlto yra televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių privalu laikytis jų vaikams. Tačiau dalis vaikų arba nežino šių taisyklių, arba nenori jų laikytis.

Konkrečios televizijos žiūrėjimo taisyklės šeimoje yra aprašytos 5 lentelėje (proc.).

5 lentelė. Televizijos žiūrėjimo taisyklės (proc.)

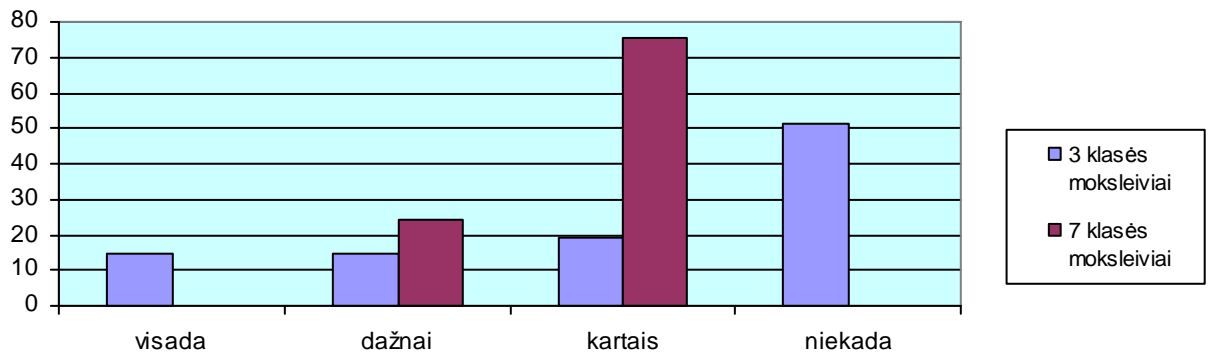
Eil. nr.	Taisyklės pavadinimas	3 klasės moksleiviai (proc.)	3 klasės moksleivių tėvai (proc.)	7 klasės moksleiviai (proc.)	7 klasės moksleivių tėvai (proc.)
1.	Žiūrėti televizorių ne ilgiau nei, pavyzdžiui, 1 valandą, 2 valandas ir pan.	19,1	13,8	5,7	29,1
2.	Nežiūrėti televizoriaus prieš mokyklą.	17	9,2	0	31,6
3.	Žiūrėti televizorių tik paruošus pamokas	8,5	37,9	18,9	55,7
4.	Žiūrėti televizorių ne dažniau kaip, pavyzdžiui, 2, 3, 4 kartus per savaitę.	4,3	0	0	0
5.	Galima žiūrėti tik vieną laidą per dieną.	14,9	6,8	16,9	0
6.	Galima žiūrėti televizorių tik iki, pavyzdžiui, 20, 21, 22 valandos.	10,6	43,7	0	37,9
7.	Galima žiūrėti tik vaikams skirtas televizijos programas.	12,8	19,5	0	0
8.	Galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias iš anksto parenka tėvai.	4,3	4,6	0	0
9.	Galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias išrinko tėvai kartu su vaikais.	0	10,3	0	8,9

10.	Prieš išjungiant televizorių, reikia gauti tėvų leidimą.	6,4	0	0	0
11.	Televizorių visuomet galima žiūrėti tik kartu su suaugusiuoju.	6,4	0	0	0
12.	Draudžiama žiūrėti televizorių valgant.	14,9	3,4	0	10,1
13.	Pasibaigus laidai, kurią buvo leista žiūrėti, iš karto išjungti televizorių.	10,6	5,7	0	0
14.	Kita	0	0	5,7	0

Duomenys rodo, kad skiriasi tiek tėvų ir vaikų, tiek tarpusavyje vaikų atsakymai. Trečios klasės moksleiviai ir jų tėvai nurodė, jog jų šeimose galioja beveik visos šios taisyklės, tačiau vienos yra šeimose taikomos dažniau, kitos rečiau. Trečios klasės moksleiviai kaip dažniausiai taikomas nurodė šias televizijos taisykles: žiūrėti televizorių ne ilgiau kaip vieną, dvi ar tris valandas per dieną, nežiūrėti televizoriaus prieš mokyklą, galima žiūrėti tik vieną, dvi ar tris laidas per dieną ir draudžiama žiūrėti televizorių valgant. Dauguma trečios klasės moksleivių tėvų nurodė šias taisykles: galima žiūrėti televizorių tik iki 20, 21 ar 22 valandos, galima žiūrėti televizorių tik paruošus pamokas ir galima žiūrėti tik vaikams skirtas televizijos programas. Galima teigti, jog tėvų ir vaikų nuomonė dėl namuose galiojančių televizijos žiūrėjimo taisyklių nesutampa.

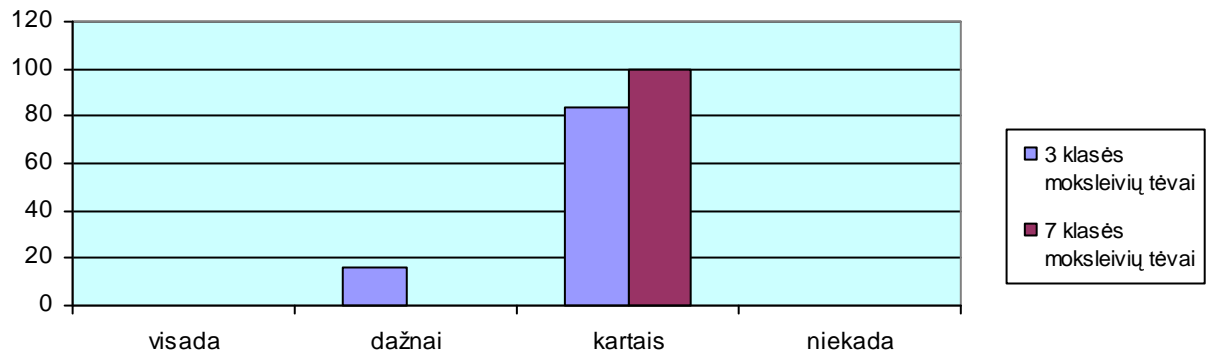
Septintos klasės moksleiviai ir jų tėvai nurodė kur kas mažesnę skaičių taisyklių. Vaikai rinkosi tik tris taisykles: galima žiūrėti televizorių tik paruošus pamokas (šią taisyklę septintos klasės moksleiviai pasirinko dažniau nei trečios klasės moksleiviai), galima žiūrėti tik vieną, dvi ar tris laidas per dieną ir galima žiūrėti televizorių ne ilgiau nei vieną, dvi ar tris valandas (šią taisyklę trečios klasės moksleiviai pasirinko dažniau nei septintos klasės moksleiviai). Septintos klasės moksleivių tėvai nurodė keturias svarbiausias taisykles: dvi iš jų sutampa su vaikų nurodyta taisykle ir nežiūrėti televizoriaus prieš mokyklą bei galima žiūrėti televizorių tik iki 20, 21 ar 22 valandos.

Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikai teigia pažeidžiantys šias televizijos žiūrėjimo taisykles, pateikti 16 paveiksle (proc.).

16 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklių pažeidimai. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

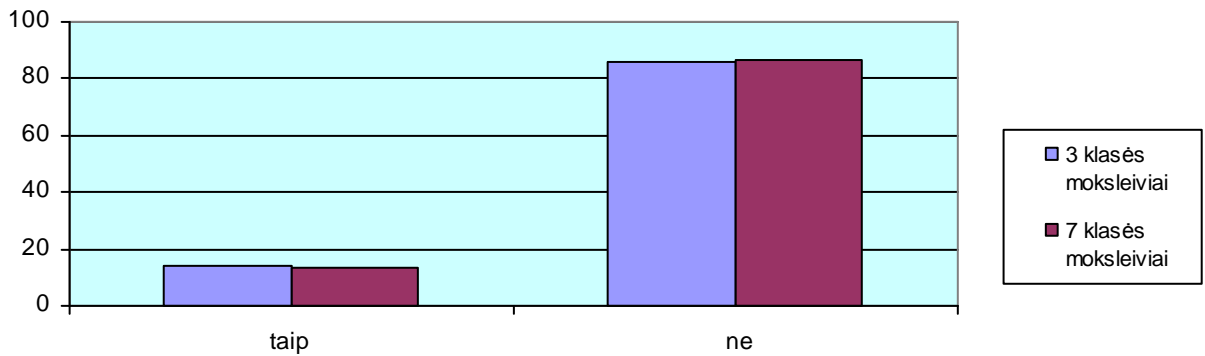
Iš paveikslėlio matyti, kad vaikų atsakymai skiriasi. Svarbu, jog 51,1 proc. trečios klasės moksleivių teigia niekada nepažeidžiantys namuose nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių. Tik 19,1 proc. trečios ir net 75,5 proc. septintos klasės moksleivių teigė, kad kartais pažeidžia televizijos žiūrėjimo taisykles. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$). Duomenys apie tai, kaip dažnai, tėvų nuomone, jų vaikai pažeidžia televizijos žiūrėjimo taisykles pateikti 17 paveiksle (proc.).

17 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklių pažeidimai. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Iš paveikslėlio matyti, jog tėvų atsakymai yra panašūs, tačiau skiriasi tėvų ir vaikų atsakymai. 83,9 proc. trečios ir 100 proc. septintos klasės moksleivių tėvų teigė, kad jų vaikai tik kartais pažeidžia šias televizijos žiūrėjimo taisykles. Galima priėti prie išvados, jog tėvai ne visuomet patikrina, pasidomi, ar jų vaikai pažeidžia šias taisykles.

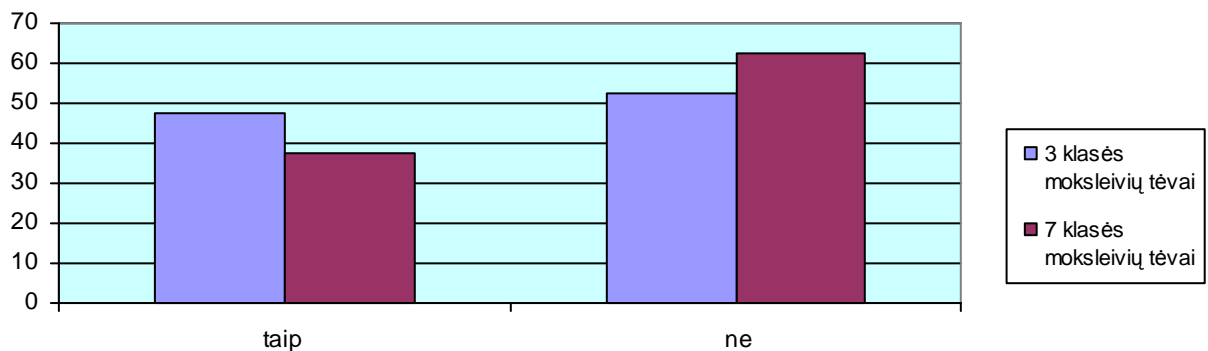
Vaikų atsakymai apie tai, kaip dažnai jų tėvai patikrina, ar jie laikosi nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių pateikti 18 paveiksle (proc.).

18 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklių laikymosi kontrolė. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, kad 86 proc. trečios ir 86,5 proc. septintos klasių moksleivių teigia, jog jų tėvai netikrina, ar jie laikosi nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių. Šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p=0,868$). Svarbu palyginti tėvų ir vaikų atsakymus.

Duomenys apie tai, kaip dažnai tėvai teigia tikrinantys televizijos taisyklių laikymąsi, pateikti 19 paveiksle (proc.).

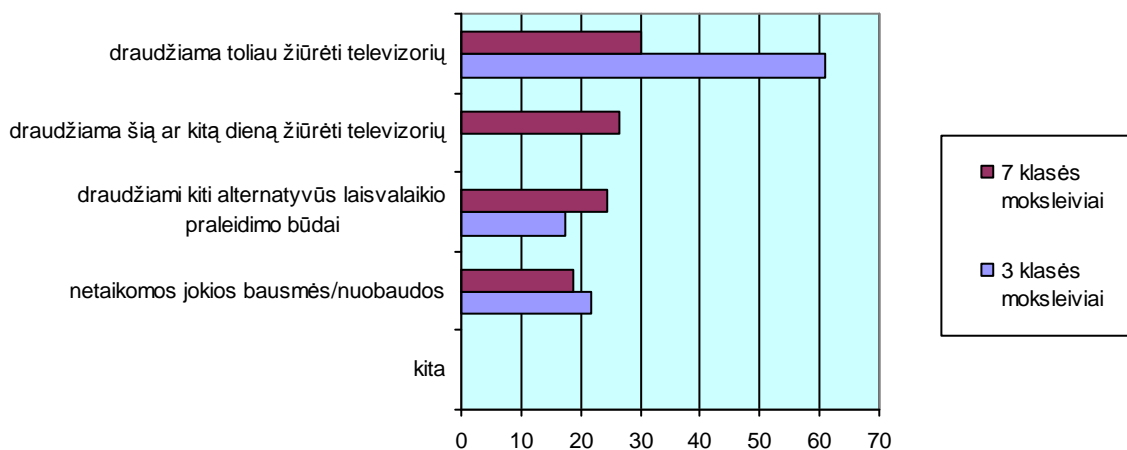

19 pav. Televizijos žiūrėjimo taisyklių laikymosi kontrolė. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Duomenys rodo, jog tėvų ir vaikų atsakymai skiriasi. 47,5 proc. trečios ir 37,4 proc. septintos klasių moksleivių tėvų atsakė, kad tikrina, ar vaikai laikosi nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių. Lyginant trečios klasės moksleivių ir jų tėvų atsakymus galima teigti, jog beveik pusė trečios klasės moksleivių tėvų tikina, kad jie tikrina, ar vaikai laikosi televizijos žiūrėjimo taisyklių. Ir tik 14 proc. trečios klasės moksleivių atsakė, kad tėvai nuolat tikrina. Septintos klasės moksleivių ir jų tėvų atsakymai taip pat skiriasi, tačiau ne taip stipriai. 37,4 proc. septintos klasės moksleivių tėvų ir 13,5 proc. pačių moksleivių atsakė, kad tėvai nuolat tikrina, ar vaikai laikosi nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių.

Svarbu išsiaiškinti, kokios pasekmės laukia vaiko, jei jis pažeidžia nustatytas televizijos žiūrėjimo taisykles, kokią prasmę turi šių taisyklių formalus deklaravimas.

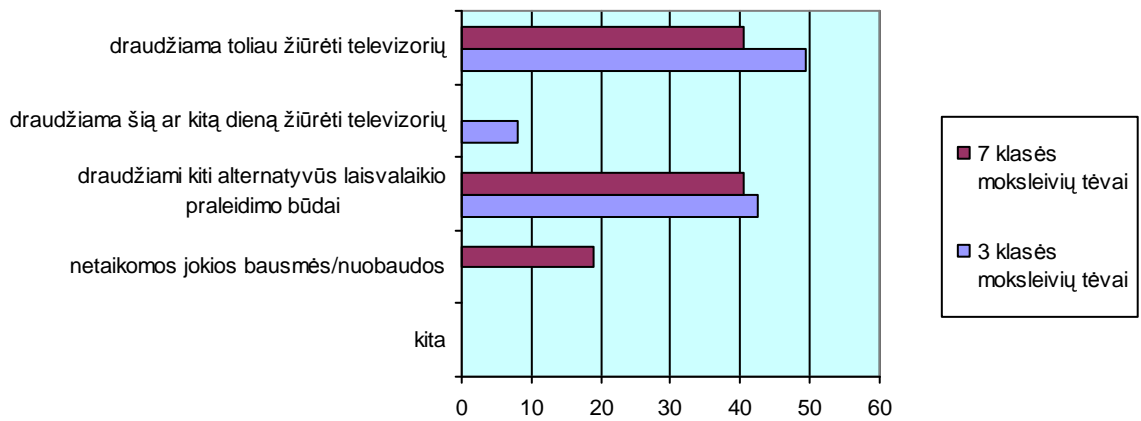
Vaikų atsakymai apie tai, kokios bausmės/nuobaudos yra taikomos, jei jie pažeidžia televizijos žiūrėjimo taisykles yra pateikti 20 paveiksle (proc.).

20 pav. Bausmių/nuobaudų taikymas pažeidus televizijos žiūrėjimo taisykles. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, jog dažniausiai taikoma bausmė yra draudimas toliau žiūrėti televizorių (3 klasės moksleiviai – 60,9 proc., 7 klasės moksleiviai – 30,2 proc.). Tačiau septintos klasės moksleiviai labai panašiu procentu nurodo ir kitas nuobaudas už televizijos taisyklių pažeidimą: draudimas šią ar kitą dieną žiūrėti televizorių – 26,4 proc., kitų alternatyvių laisvalaikio praleidimo būdų draudimas – 24,5 proc. Svarbu paminėti, jog dalis trečios (21,7 proc.) ir dalis septintos (18,9 proc.) klasių moksleivių teigia, kad už televizijos žiūrėjimo taisyklių pažeidimą jiems nėra taikomos jokios bausmės. Vadinasi šiose šeimose televizijos žiūrėjimo taisyklės yra tik deklaruojamos, o ne praktiškai vykdomos.

Trečios, septintos klasių moksleivių tėvų atsakymai apie tai, kokios bausmės/nuobaudos yra taikomos jų vaikams, jei šie pažeidžia televizijos žiūrėjimo taisykles, yra pateikti 21 paveiksle (proc.).

21 pav. Bausmių/nuobaudų taikymas pažeidus televizijos žiūrėjimo taisykles. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečios ir septintos klasių moksleivių tėvų atsakymai pasiskirsto labai panašiai. Kaip dažniausiai taikomos yra pasirenkamos šios baudmės: draudimas toliau žiūrėti televizorių (3 klasės tėvai – 49,5 proc., 7 klasės tėvai – 40,5 proc.), kitų alternatyvių vaiko laisvalaikio praleidimo būdų draudimas (3 klasės tėvai – 42,5 proc., 7 klasės tėvai – 40,5 proc.).

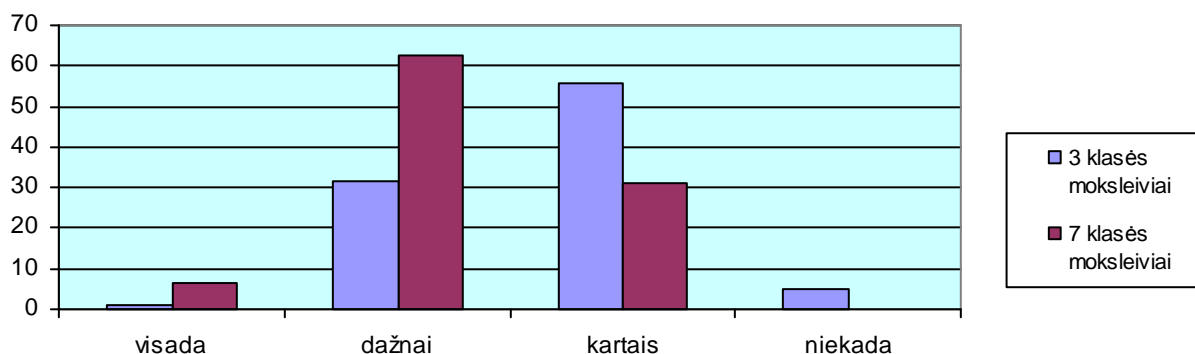
Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus didžiausias skirtumas pastebimas kalbant apie baudmę – draudimą šią ar kitą dieną žiūrėti televizorių – 26,4 proc. septintos klasės moksleivių ir 0 proc. jų tėvų. Apie tai, kad netaikomos jokios baudmės atsakė 21,7 proc. trečios klasės moksleivių ir 0 proc. jų tėvų.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, jog, daugumos vaikų nuomone, jų šeimoje nėra televizijos žiūrėjimo taisyklių, tuo tarpu apie pusę tėvų teigia, kad yra. Tačiau ir tose šeimose, kuriose yra nustatytos televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių privalo laikytis vaikai, daugiau nei pusė tėvų ir vaikų teigė, kad tėvai netikrina, ar šių taisyklių yra nuolat laikomasi.

3.5 Televizijos programų žiūrėjimas dalyvaujant suaugusiajam

Šiame skyriuje buvo siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai vaikai televiziją žiūri su bendraamžiais, gali pasidalinti tuo, kaip jie supranta šią laidą, kas joje yra rodoma, kokią prasmę jiems tai turi. Taip pat labai svarbu nustatyti, kaip dažnai vaikai žiūri televizijos programas kartu su suaugusiuoju, kaip dažnai suaugęs, žiūrėdamas laidą kartu su vaiku, paaiškina tam tikras laidos/filmo ištraukas. Jei suaugęs neturi galimybės, laiko dalyvauti vaikui žiūrint televiziją, kaip dažnai yra aptariamose tos laidos, kurias vaikai žiūrėjo vieni. Svarbu palyginti, kaip dažnai suaugusieji kartu su vaiku aptaria tas televizijos programas, kurias vaikai žiūrėjo vieni, ir, kaip dažnai vaikai patys po laidos/filmo užduoda tam tikrus klausimus suaugusiems.

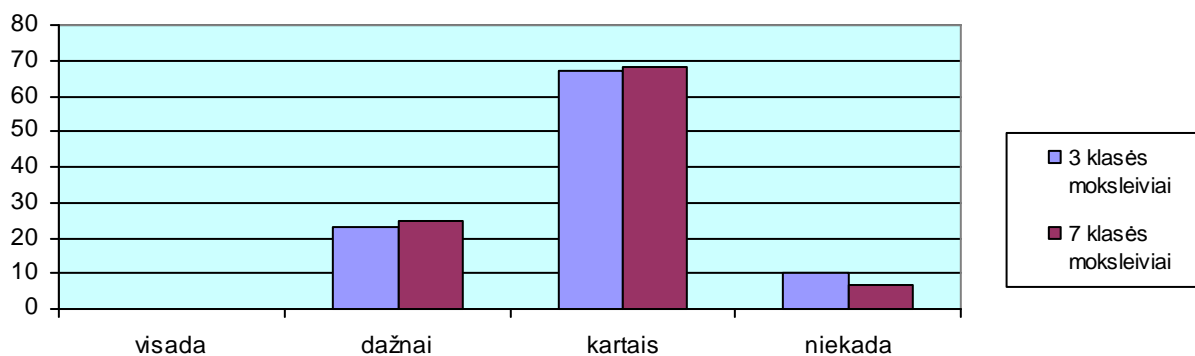
Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikai žiūri televizijos programas kartu su bendraamžiais, broliais ar seserimis yra pateikti 22 paveiksle (proc.).

22 pav. Televizijos programų žiūrėjimas kartu su bendraamžiais, broliais, seserimis. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Duomenys rodo, kad vis dėlto didesnė dalis vaikų dažnai (7 klasės moksleiviai – 62,5 proc.) ir kartais (3 klasės moksleiviai – 55,6 proc.) žiūri televizijos programas ne vieni. Tik 5 proc. trečios klasės moksleivių atsakė, kad jie niekada nežiūri televizijos programų kartu su bendraamžiais, broliais ar seserimis.

Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikai žiūri televizijos programas kartu su suaugusiuoju yra pateikti 23 paveiksle (proc.).

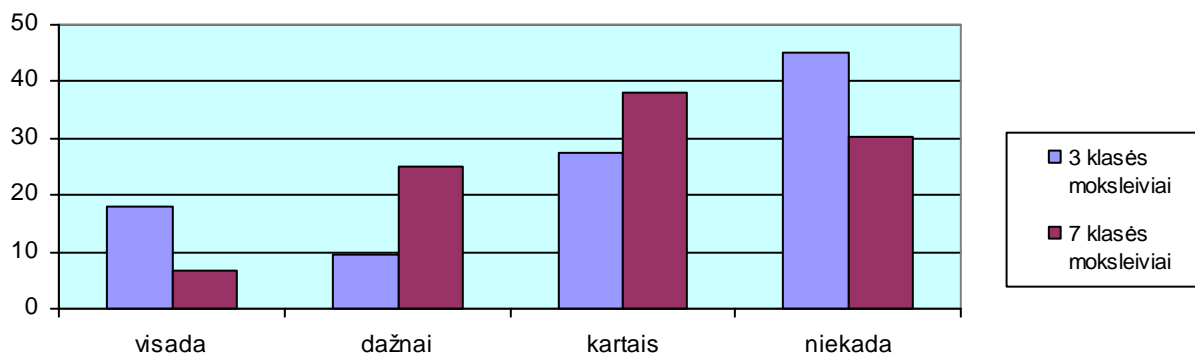

23 pav. Televizijos programų žiūrėjimas kartu su suaugusiuoju. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, kad tiek trečios (66,9 proc.), tiek septintos (68,3 proc.) klasės moksleiviai teigia kartais televizijos programas žiūrintys kartu su suaugusiuoju. Svarbu atkreipti dėmesį, kad išlieka dalis vaikų (10,1 proc. – 3 klasė ir 6,7 proc. – 7 klasė), kurie niekada nežiūri televizijos laidų/filmų kartu su suaugusiuoju. Tačiau labai svarbu išsiaiškinti, kaip dažnai suaugęs

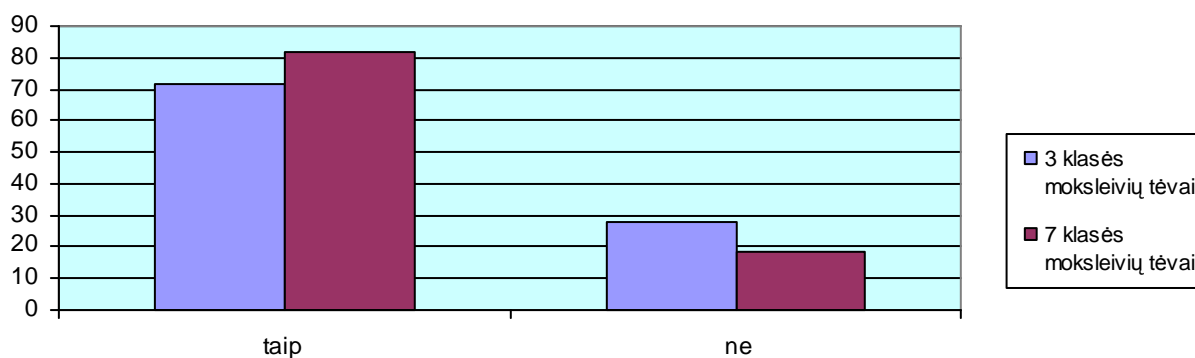
asmuo, žiūrėdamas laidą kartu su vaiku, komentuoja, aiškina tam tikras televizijos programos ištraukas.

Vaikų atsakymai apie tai, kaip dažnai suaugusieji, žiūrėdami televizijos programas kartu su jais komentuoja, aiškina tam tikras laidų/filmų ištraukas yra pateikti 24 paveiksle (proc.).

24 pav. Televizijos programų ištraukų komentavimo, aiškinimo dažnumo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, kad net 44,9 proc. trečios klasės moksleivių atsakė, jog suaugęs asmuo, žiūrėdamas televizijos programą kartu su vaiku, niekada nekomentuoja laidos/filmo ištraukų. 38 proc. septintos klasės moksleivių atsakė, kad suaugusieji kartais komentuoja tam tikras laidos/filmo situacijas. Svarbu aptarti tėvų perspektyvas apie tai, ar jie komentuoja televizijos programų ištraukas vaikams (25 paveikslas).

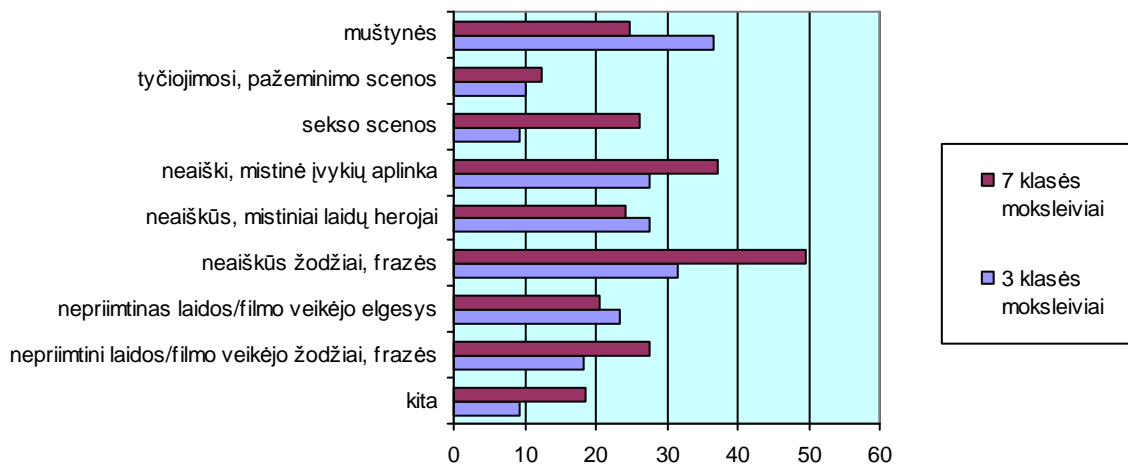

25 pav. Televizijos programų ištraukų komentavimas, aiškinimas. Trečių, septintų klasių mokslievių tėvų lyginimas (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingus skirtumus ($p=0,033$) tarp trečių ir septintų klasių moksleivių tėvų atsakymų. 71,8 proc. trečios ir 81,9 proc. septintos klasės moksleivių tėvų teigia, kad jie, žiūrėdami televizijos programas kartu su vaiku, komentuoja tam tikras laidos/filmo

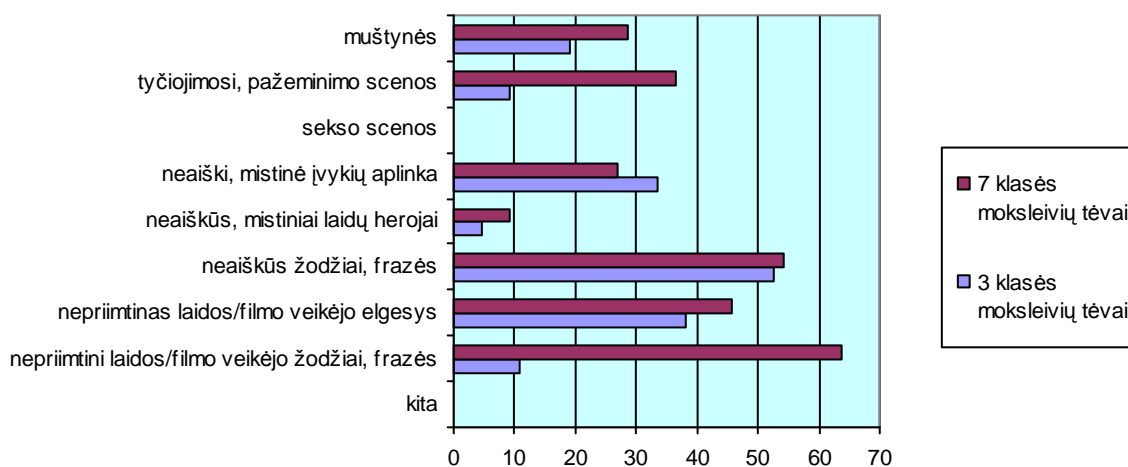
ištraukas. Tačiau išlieka dalis tėvų (28,1 proc. trečios ir 18,1 proc. septintos klasės moksleivių), kurie niekada neaiškina tam tikrų televizijos laidos situacijų.

Vaikų atsakymai apie tai, kokias situacijas dažniausiai komentuoja jų tėvai žiūrėdami televizijos programas kartu su vaikais, pavaizduoti 26 paveiksle (proc.).

26 pav. Komentuojamos televizijos programų ištraukų situacijos. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Tyrimo duomenys parodė, jog, anot vaikų, dažniausiai jiems yra aiškinamos, komentuojamos tos situacijos, kuriose yra neaiškių žodžių, frazių (7 klasė – 49,7 proc., 3 klasė – 31,6); neiški, mistinė įvykių aplinka (7 klasė – 37,2 proc., 3 klasė – 27,6 proc.); muštynių epizodų (3 klasė – 36,7 proc., 7 klasė – 24,8 proc.). Galima teigti, jog vaikų nuomonė apie aiškinamas situacijas pasiskirsto pakankamai tolygiai, tai yra, tėvai komentuoja beveik visas nurodytas televizijos programų ištraukas. Tėvų nuomonė apie situacijas, kurias paaiškinti vaikams yra būtinausia, pavaizduota 27 paveiksle (proc.).

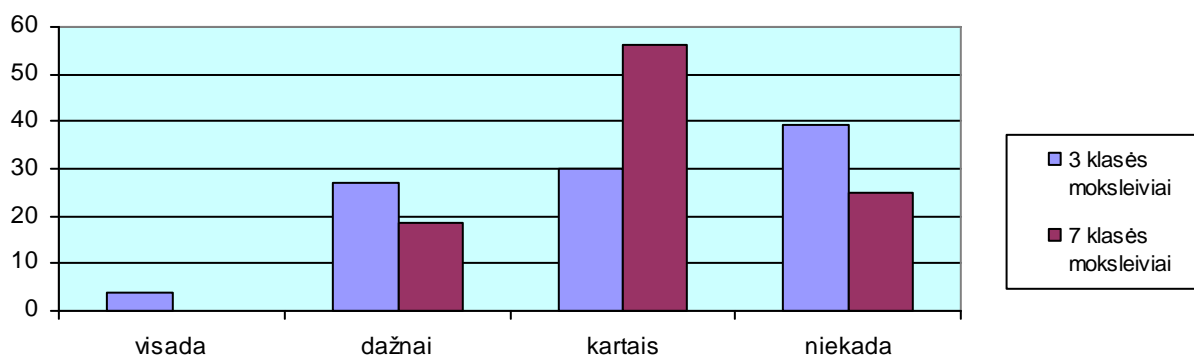

27 pav. Komentuojamos televizijos programų ištraukų situacijos. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Duomenys rodo, jog dažniausiai tėvai teigia komentuojantys tas televizijos programų ištraukas, kuriose yra nepriimtinių laidos/filmo veikėjo žodžių, frazių (7 klasė – 63,6 proc., 3 klasė – 10,9 proc.); neaiškių žodžių, frazių (7 klasė – 54,3 proc., 3 klasė – 52,7 proc.); nepriimtino laidos/filmo veikėjo elgesio (7 klasė – 45,7 proc., 38,2 proc.).

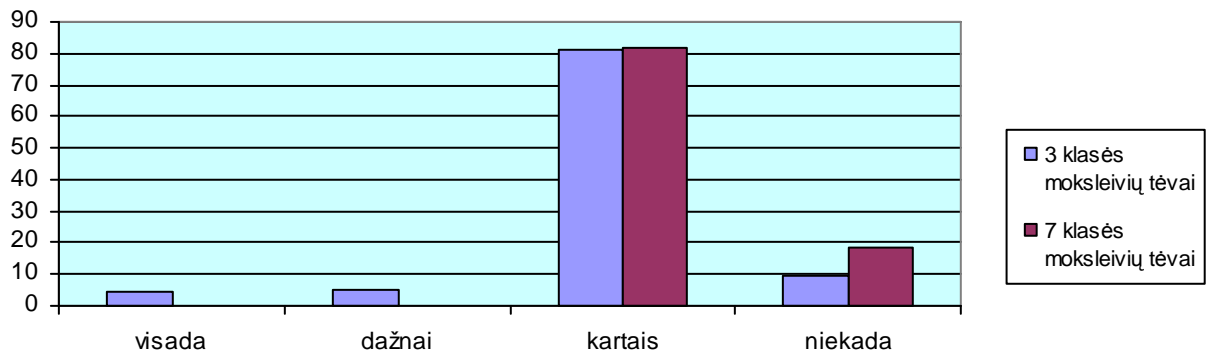
Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus galima teigti, jog kai kurios perspektyvos skiriasi. Sekso scenas, anot vaikų, aiškina 26,2 proc. septintos ir 9,2 proc. trečios klasės moksleivių tėvų. Tuo tarpu tiek trečios, tiek septintos klasių moksleivių tėvų atsakymas – 0 proc. Taip pat skiriasi tėvų ir vaikų nuomonės apie situacijas, kuriose yra neaiškių, mistinių laidų herojų bei nepriimtino laidos/filmo veikėjo elgesio. Tėvai teigia šias situacijas aiškinantys dažniau nei taip mano vaikai.

Tyrimo rezultatai rodo, jog tėvai ne visuomet parenka vaikams televizijos programas, kurias jie leidžia žiūrėti, ne visuomet vaikai televizijos programas žiūri kartu su suaugusiuoju ir ne visose šeimose yra nustatytos aiškios televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių privalo laikytis vaikai. Todėl svarbu išsiaiškinti, ar tėvai aptaria su vaikais tas televizijos programas, kurias vaikai žiūrėjo vieni (28 paveikslas).

28 pav. Televizijos programų, kurias vaikai žiūrėjo vieni, aptarimas su tėvais. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Duomenys rodo statistiškai reikšmingą ($p=0,000$) skirtumą tarp trečių ir septintų klasių moksleivių atsakymų. 29,8 proc. trečios ir 56,3 proc. septintos klasės moksleivių teigia, jog tėvai su jais tik kartais aptaria televizijos programas kurias jie žiūrėjo vieni. Svarbu paminėti, kad 39,3 proc. trečios ir 25 proc. septintos klasės moksleivių teigia, kad tėvai niekada su jais neaptaria tų televizijos programų, kurias jie žiūrėjo vieni. Tėvų perspektyva apie televizijos programų aptarimo dažnumą pavaizduota 29 paveiksle (proc.).

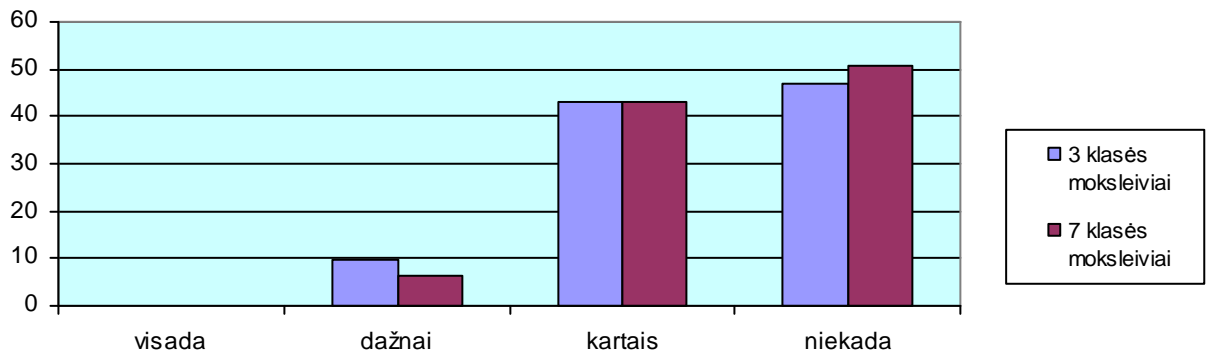
29 pav. Televizijos programų, kurias vaikai žiūrėjo vieni, aptarimas su tėvais. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog tėvų atsakymai pasiskirsto labai panašiai. Dažniausiai tėvai (81 proc. – 3 klasė, 81,9 proc. – 7 klasė) teigia tik kartais aptariantys su vaikais tas televizijos laidas/filmus, kurias vaikai žiūrėjo vieni. Tačiau dalis trečios klasės moksleivių tėvų teigia visada (4,6 proc.) ir dažnai (5,2 proc.) aptariantys su vaikais jų vienų žiūrėtas televizijos programas. Tuo tarpu nė vienas iš septintos klasės moksleivių tėvų neaptaria televizijos programų nei visada, nei dažnai. Taip pat dalis tėvų atsakė, jog niekada neaptaria vienų vaikų žiūrėtų televizijos laidų, filmų (9,2 proc. – 3 klasė, 18,1 proc. – 7 klasė). Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$).

Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus pastebimi šie pagrindiniai skirtumai: 27 proc. trečios klasės moksleivių teigia, kad jie su tėvais televizijos programas aptaria dažnai, tik 5,2 proc. trečios klasės moksleivių tėvų mano taip pat. Dalis trečios klasės moksleivių (39,3 proc.) teigia, kad niekada su tėvais neaptaria televizijos programų, tuo tarpu taip teigia tik 9,2 proc. tėvų. Dalis septintos klasės moksleivių (25 proc.) teigia, kad niekada su tėvais neaptaria televizijos programų, kurias jie žiūrėjo vieni, tuo tarpu taip teigia 18,1 proc. tėvų.

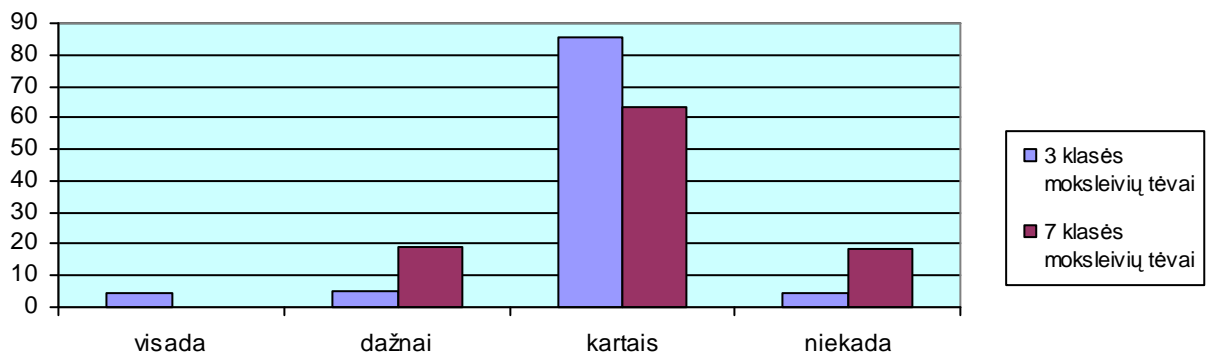
Tyrime buvo siekiama išsiaiškinti ne tik tėvų iniciatyvą aptariant vienų vaikų žiūrėtas televizijos programas, tačiau ir vaikų poziciją: kaip dažnai vaikai, televizijos programas žiūrėję vieni, po laidos/filmo užduoda tėvams įvairius klausimus apie tai, ką jie matė, kas jiems buvo neaišku. Taip pat buvo siekiama palyginti tėvų ir vaikų nuomones.

Duomenys apie vaikų užduodamų klausimų dažnumo pasiskirstymą pavaizduoti 30 paveiksle (proc.).

30 pav. Vaikų klausimų po televizijos laidos pateikimo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, kad tiek trečios, tiek septintos klasės moksleiviai dažniausiai klausimus po televizijos laidos/filmo užduoda tik kartais (3 klasė – 43,3 proc., 7 klasė – 43,2 proc.) arba niekada (3 klasė – 47,1 proc., 7 klasė – 50,5 proc.). Šis skirtumas nėra statistiškai reikšmingas ($p=0,459$). Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikai, anot tėvų, užduoda įvairius klausimus po televizijos programos, pavaizduoti 31 paveiksle (proc.).

31 pav. Vaikų klausimų po televizijos laidos pateikimo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečių ir septintų klasių moksleivių tėvų nuomonė yra panaši. 85,6 proc. trečios ir 63,2 proc. septintos klasės moksleivių tėvų teigia, jog vaikai tik kartais užduoda įvairių klausimų po televizijos laidos/filmo. Nedidelė dalis tėvų teigia, kad vaikai niekada nepateikia jokių klausimų.

Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus galima pastebėti šiuos pagrindinius skirtumus: beveik pusė trečios klasės moksleivių (47,1 proc.) teigia, jog niekada po laidos/filmo neužduoda tėvams jokių klausimų, tuo tarpu beveik visi trečios klasės moksleivių tėvai (85,6 proc.) atsakė, jog vaikai kartais užduoda tam tikrus klausimus. Panašiai pasiskirsto septintos klasės moksleivių ir jų tėvų nuomonės:

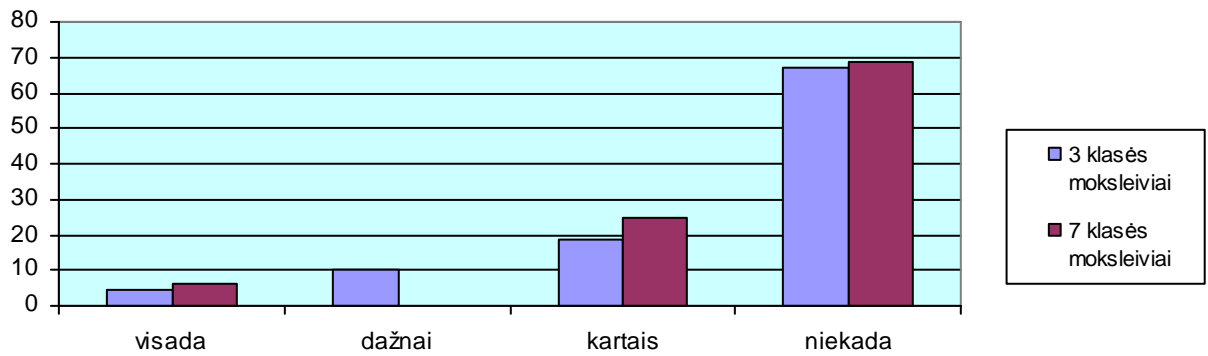
50,5 proc. septintos klasės moksleivių teigia, kad niekada neužduoda tėvams klausimų po televizijos programos, tuo tarpu taip atsako tik 18,1 proc. jų tėvų.

Apibendinant šį skyrių galima teigti, jog daugiau nei pusė trečios ir septintos klasės moksleivių dažnai ir kartais žiūri televizijos programas su bendraamžiais, broliais, seserimis ar dalyvaujant suaugusiajam. 44,9 proc. trečios klasės moksleivių teigia, jog tėvai niekada nekomentuoja, neaiškina tam tikrų televizijos programos situacijų, žiūrėdami televiziją kartu su vaiku. 38 proc. septintos klasės moksleivių teigia, jog tėvai kartais komentuoja kartu žiūrimas televizijos laidas/filmus. Tuo tarpu dauguma tėvų atsakė komentuojantys televizijos programas. Trečios klasės moksleiviai mano, jog dažniausiai jiems yra aiškinamos tos televizijos programų situacijos, kuriose yra mušamasi, yra neaiškių žodžių, frazių. Trečios klasės moksleivių tėvai mano dažniausiai vaikams taip pat aiškinantys ištraukas, kuriose yra neaiškių žodžių, frazių bei nepriimtino laidos/filmo veikėjo elgesio. Septintos klasės moksleiviai mano, jog dažniausiai jiems yra komentuojamos situacijos, kuriose yra mušamasi, yra neaiški, mistinė įvykių aplinka; neaiškūs, mistiniai laidų herojai; neaiškūs žodžiai, frazės. Septintos klasės moksleivių tėvai teigia dažniausiai vaikams komentuojantys tas programos ištraukas, kuriose yra nepriimtinių laidos/filmo veikėjo žodžių, frazių bei neaiškių žodžių/frazių. Beveik pusė trečios klasės ir daugiau nei pusė septintos klasės moksleivių tik kartais arba niekada neaptaria su tėvais tų televizijos programų, kurias žiūrėjo vieni ir po televizijos laidos neužduoda tėvams klausimų. Tuo tarpu dauguma tiek trečios, tiek septintos klasės moksleivių tėvų teigia kartais aptariantys su vaikais jų žiūrėtas televizijos programas ir sulaukiantys klausimų iš vaikų apie tai, kas buvo matyta.

3.6 Televizijos žiūrėjimo ribojimas/leidimas kaip bausmė/paskatinimas

Šiame skyriuje buvo siekiama išsiaiškinti, ar televizijos žiūrėjimo draudimas yra šeimose taikomas kaip bausmė arba leidimas vaikams dar ilgiau žiūrėti televizijos programas kaip paskatinimas už gerą elgesį. Taip pat buvo siekiama palyginti tėvų bei vaikų subjektyvius suvokimus.

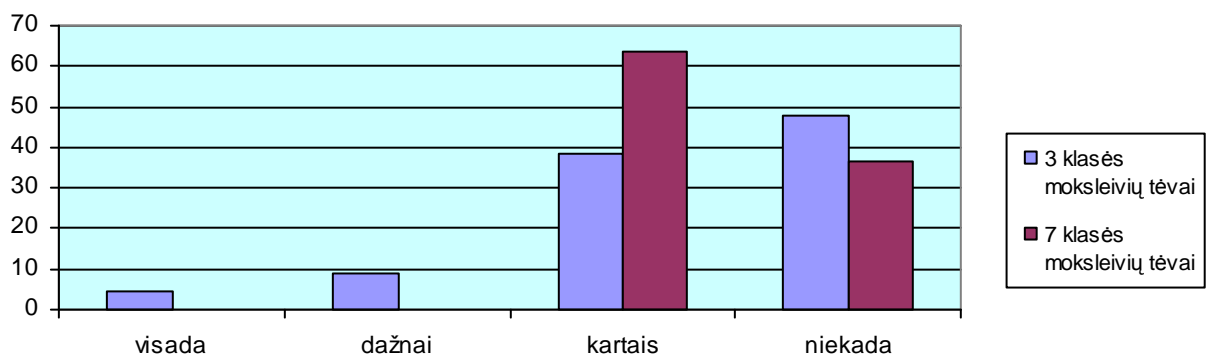
Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikus baudžia tėvai, uždrausdami žiūrėti televiziją, iš vaikų perspektyvos yra pavaizduoti 32 paveiksle (proc.).

32 pav. Televizijos žiūrėjimo draudimo kaip bausmės taikymas. Trečios, septintos klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečių ir septintų klasių moksleivių atsakymai pasiskirsto labai panašiai. Anot vaikų, tėvai kartais (3 klasė – 18,5 proc., 7 klasė – 25 proc.) baudžia juos uždrausdami žiūrėti televizijos programas. Tačiau dauguma vaikų (3 klasė – 66,9 proc., 7 klasė – 68,8 proc.) teigė, jog tėvai niekada nedraudžia žiūrėti televizijos, taikydami tai kaip bausmę už blogą jų elgesį.

Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikus baudžia tėvai, uždrausdami žiūrėti televiziją, iš tėvų perspektyvos yra pavaizduoti 33 paveiksle (proc.).

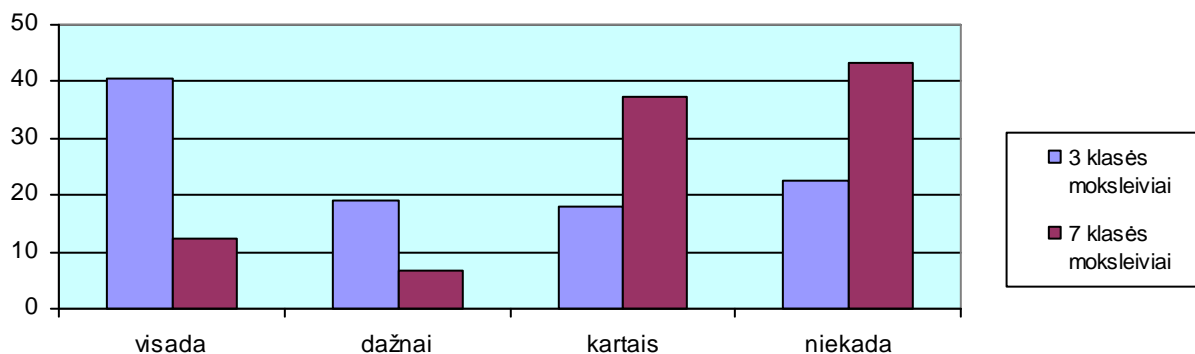
33 pav. Televizijos žiūrėjimo draudimo kaip bausmės taikymas. Trečios, septintos klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog trečios ir septintos klasių moksleivių tėvų nuomonės skiriasi. 63, 7 proc. septintos klasės moksleivių tėvų teigia kartais taikantys televizijos žiūrėjimo draudimą kaip bausmę, tuo tarpu 47,7 proc. trečios klasės moksleivių tėvų teigia niekada netaikantys savo vaikams tokios bausmės. Šis skirtumas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$).

Lyginant tėvų ir vaikų atsakymus pastebimas skirtumas, kadangi dauguma vaikų teigė, jog draudimas žiūrėti televiziją niekada nėra taikomas kaip bausmė, dauguma septintos klasės

moksleivių tėvų tam nepritarė teigdami, jog kartais draudžia savo vaikams žiūrėti televiziją už blogą elgesį.

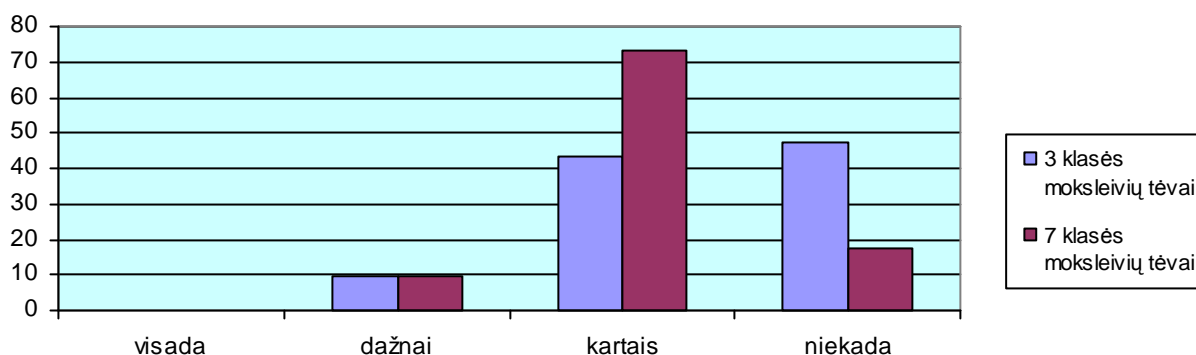
Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikus paskatina tėvai, leisdami ilgiau žiūrėti televizijos programas, iš vaikų perspektyvos yra pavaizduoti 34 paveiksle (proc.).

34 pav. Leidimo žiūrėti televiziją kaip paskatinimo taikymas. Trečios, septintos klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingus ($p=0,000$) skirtumus tarp trečios ir septintos klasių moksleivių nuomonių. 40,4 proc. trečios klasės moksleivių teigia, jog tėvai visada paskatina juos už gerą elgesį leisdami ilgiau žiūrėti televizijos programas. Taip teigė tik 12,5 proc. septintos klasės moksleivių, kurių dauguma (43,3 proc.) mano, jog tėvai nepaskatina jų leisdami ilgiau žiūrėti televizijos laidas/filmus.

Duomenys apie tai, kaip dažnai vaikus paskatina tėvai, leisdami ilgiau žiūrėti televizijos programas, iš tėvų perspektyvos yra pavaizduoti 35 paveiksle (proc.).

35 pav. Leidimo žiūrėti televiziją kaip paskatinimo taikymas. Trečios, septintos klasių moksleivių tėvų lyginimas (proc.)

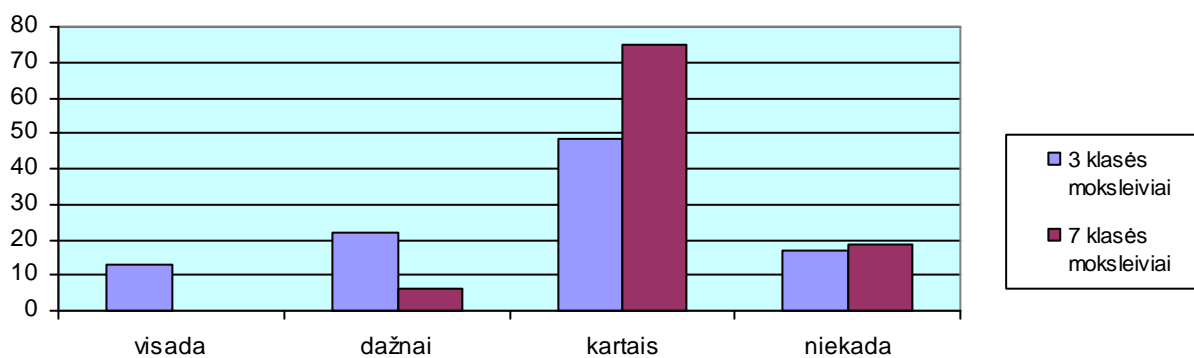
Iš paveikslo matyti, jog trečios ir septintos klasių moksleivių tėvų nuomonės pasiskirsto panašiai. Tėvai linkę tik kartais (3 klasė – 43,1 proc., 7 klasė – 73,1 proc.) paskatinti vaikus už gerą

elgesį leisdami ilgiau žiūrėti televizijos programas arba nedaro to niekada (3 klasė – 47,1 proc., 7 klasė – 17,5 proc.). Matomas skirtumas tarp tėvų ir vaikų nuomonių perspektyvos. 0 proc. tiek trečios, tiek septintos klasių moksleivių tėvų teigia visada taikantys televizijos žiūrėjimo leidimą kaip paskatinimą. Dauguma tėvų visgi skatina leisdami žiūrėti televiziją tik kartais arba niekada. Tuo tarpu beveik pusė trečios klasės moksleivių teigė visada sulaukiantys paskatinimo už elgesį leidžiant ilgiau žiūrėti televizijos programas.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti išvadą, jog televizijos žiūrėjimo draudimas kaip bausmė, anot vaikų, yra taikoma rečiau nei televizijos žiūrėjimo leidimas kaip paskatinimas. Tuo tarpu, tėvų nuomone, televizijos žiūrėjimo draudimas kaip bausmė ar leidimas kaip paskatinimas dažniausiai yra taikoma tik kartais arba netaikoma niekada.

3.7 Reklamos žiūrėjimas tarp televizijos programų

2007 metų tyrimas (D. Pošiūnaitė) parodė, jog Lietuvoje reklaminė pertrauka tarp programų vaikams nėra specializuota, ji sutampa su reklamine pertrauka tarp programų suaugusiems. Taip pat yra pažeidžiami įstatymai dėl reklaminių pertraukų tarp laidų vaikams translaivimo: reklaminės pertraukos yra transliuojamos tarp programų vaikams nepriklausomai nuo jų trukmės. Todėl svarbu išsiaiškinti, ar vaikai žiūri reklaminę pertrauką tarp televizijos programų (36 paveikslas).

36 pav. Reklaminės pertraukos žiūrėjimo tarp televizijos programų pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

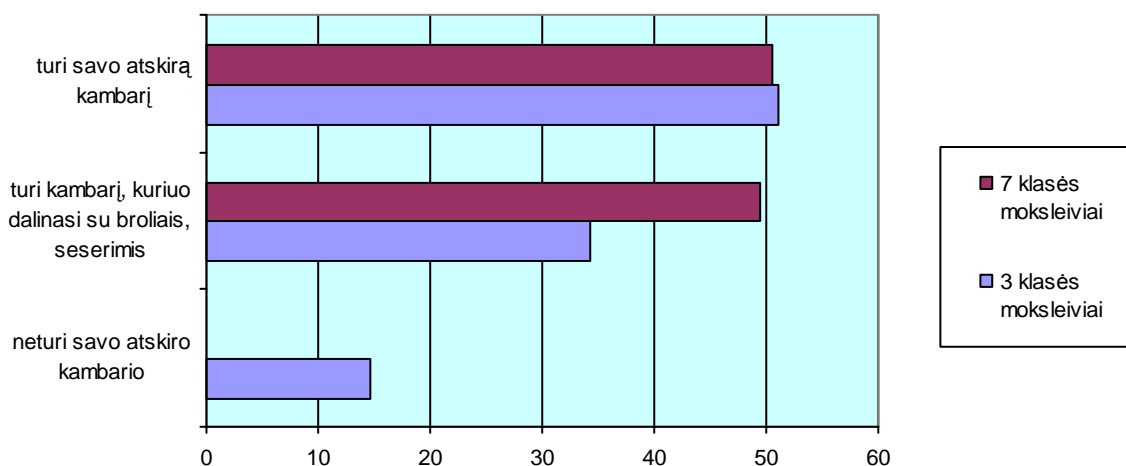
Tyrimo rezultatai parodė statistiškai reikšmingus ($p=0,000$) skirtumus tarp trečių ir septintų klasių moksleivių atsakymų. 48,3 proc. trečių ir 75 proc. septintų klasių moksleivių teigė, jog kartais žiūri reklamą, transliuojamą tarp televizijos laidų/filmų. Tėvai sutiko su vaikų nuomone (3 klasės moksleivių tėvai – 56,2 proc., 7 klasės moksleivių tėvai – 91,2 proc.) teigdami, jog jų vaikai kartais žiūri reklamą tarp televizijos programų.

Galima daryti išvadą, jog dauguma vaikų kartais žiūri televizijos reklamą tarp programų ir tėvai tam neprieštaruja. Atsižvelgiant į 2007 metų tyrimo rezultatus (D. Pošiūnaitė), darytina išvada, jog vaikai žiūri tiek, vaikams, tiek suaugusiems skirtą reklamą.

3.8 Duomenys apie respondentus

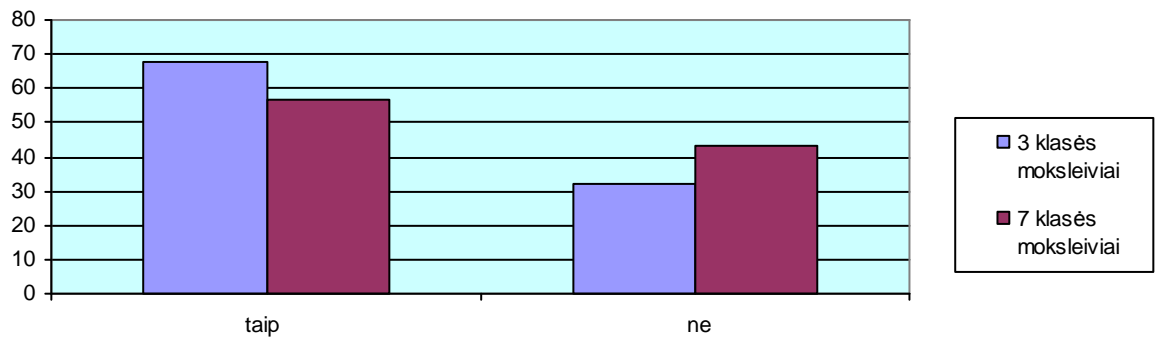
Šiame skyriuje siekiama pateikti bendrą informaciją apie respondentus: jų amžių, lytį, tėvų išsilavinimą. Taip pat tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kiek vidutiniškai televizorių yra namuose, kiek vaikų turi savo atskirą kambarį arba kambarį, kuriuo jie dalinasi su broliu, seserimi, kiek vaikų savo kambaryje turi televizorių. Buvo siekiama palyginti, kaip skiriasi televizijos programų žiūrėjimo trukmė atsižvelgiant į tai, ar vaikas turi televizorių savo kambaryje, ar ne.

37 paveiksle yra pateikti duomenys apie tai, kiek vaikų turi savo atskirą kambarį; turi kambarį, kuriuo dalinasi su broliais, seserimis (proc.).

37 pav. Vaiko atskiro kambario turėjimo pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

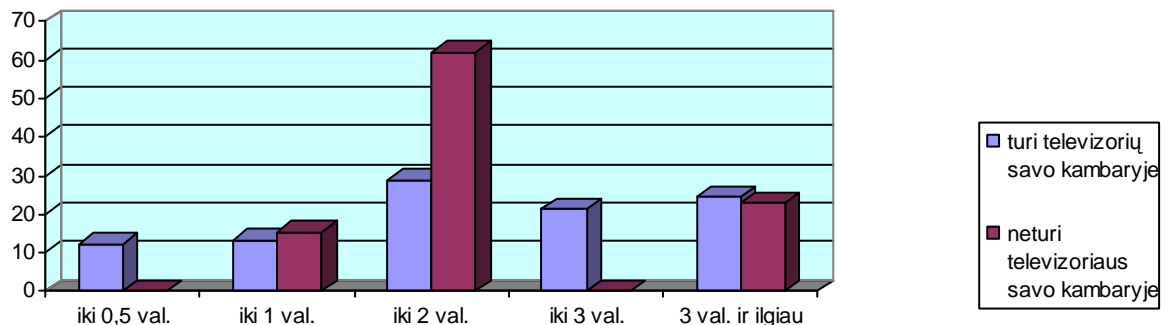
Iš paveikslo matyti, jog dauguma vaikų turi savo atskirą kambarį ir kambarį, kuriame gyvena kartu su broliais, seserimis. Tik 14,6 proc. trečios klasės moksleivių neturi savo atskiro kambario. 38 paveiksle yra pateikti duomenys, ar tie vaikai, kurie turi savo atskirą kambarį arba kambarį, kuriuo dalinasi su broliais, seserimis, kambaryje turi televizorių (proc.).

38 pav. Televizoriaus turėjimo vaiko kambaryje pasiskirstymas. Trečių, septintų klasių moksleivių lyginimas (proc.)

Tyrimo rezultatai parodė statistiškai nereikšmingą skirtumą ($p=0,057$) tarp trečios ir septintos klasių moksleivių atsakymų. 67,8 proc. trečios ir 56,7 proc. septintos klasės moksleivių teigia savo kambaryje turintys televizorių. Atsižvelgiant į tai, kad daugiau nei pusė vaikų turi atskirus kambarius ir kambaryje turi televizorių, svarbu palyginti, ar televizorių savo kambaryje turintys vaikai praleidžia ilgiau laiko žiūrėdami televizijos programas.

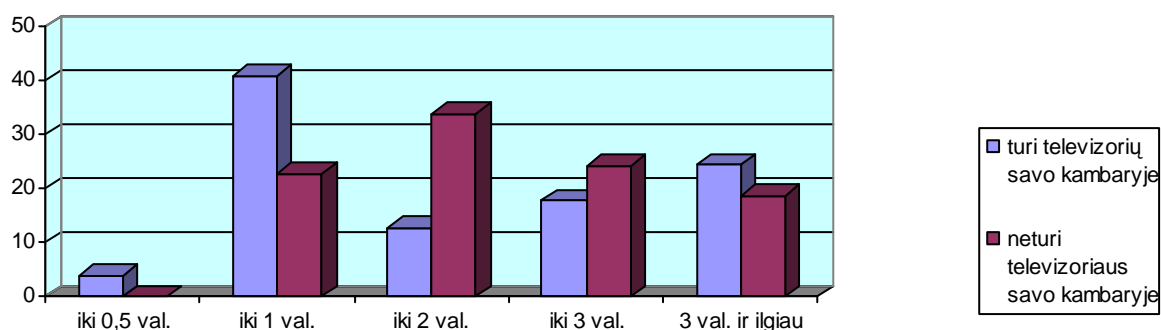
39 paveiksle pateikti duomenys apie televizijos žiūrėjimo trukmę darbo dienomis atsižvelgiant į tai, ar vaikas turi televizorių savo kambaryje (proc.).

39 pav. Televizijos programų žiūrėjimo trukmės pasiskirstymas darbo dienomis. Turinčių ir neturinčių televizoriaus kambaryje vaikų lyginimas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog dauguma (61,8 proc.) televizoriaus kambaryje neturinčių vaikų darbo dienomis vidutiniškai televiziją žiūri iki 2 valandų per dieną; 28,9 proc. televizorių kambaryje turinčių vaikų taip pat žiūri televiziją iki 2 valandų per dieną. 3 valandas ir ilgiau darbo dienomis televizijos programas žiūri tiek tie vaikai, kurie turi televizorių savo kambaryje (24,4 proc.), tiek tie, kurie neturi (22,9 proc.).

40 paveiksle pateikti duomenys apie televizijos žiūrėjimo trukmę švenčių dienomis ir savaitgaliais atsižvelgiant į tai, ar vaikas turi televizorių savo kambaryje (proc.).

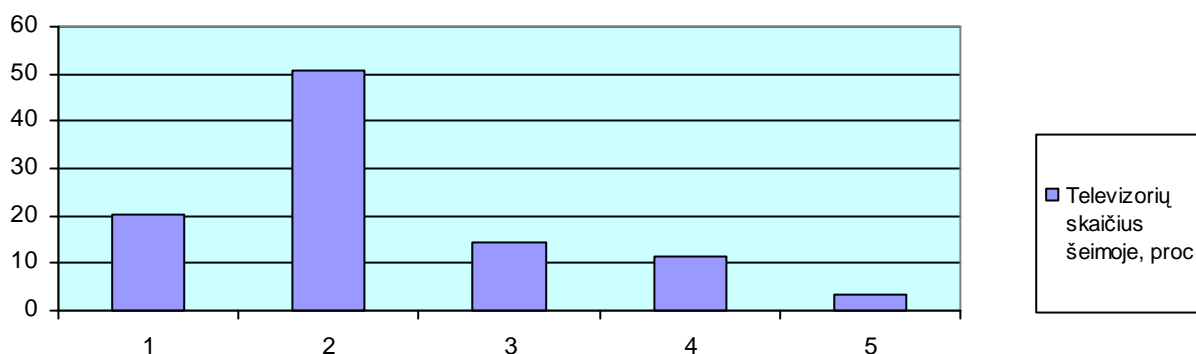
40 pav. Televizijos programų žiūrėjimo trukmės pasiskirstymas savaitgaliais, švenčių dienomis.

Turinčių ir neturinčių televizoriaus savo kambaryje vaikų lyginimas (proc.)

Paveiksle matyti, jog daugumą vaikų, turinčių televizorių savo kambaryje, savaitgaliais žiūrėdami televizijos programas praleidžia iki 1 valandos per dieną (40,9 proc.), tuo tarpu 22,9 proc. vaikų, neturinčių televizoriaus savo kambaryje, taip pat žiūri televizorių iki 1 valandos per dieną. Panašus procentas vaikų savaitgaliais žiūri televiziją 3 valandas ir ilgiau: turintys televizorių savo kambaryje – 24,4 proc., neturintys – 18,8 proc.

Apibendrinant galima teigti, jog darbo dienomis dauguma vaikų, neturinčių televizoriaus savo kambaryje praleidžia prie televizoriaus ekranų iki 2 valandų per dieną. Turintys savo kambaryje televizorių vaikai darbo dienomis televiziją žiūri dažniausiai iki 2 valandų (28,9 proc.) ir 3 valandas ir ilgiau (24,4 proc.). Savaitgaliais ilgiau televiziją žiūri televizorių savo kambaryje turintys vaikai.

Duomenys apie tai, kiek šeimose yra televizorių, pavaizduoti 41 paveiksle (proc.)

41 pav. Televizorių skaičiaus šeimose pasiskirstymas (proc.)

Iš paveikslo matyti, jog daugiau nei pusė šeimų savo namuose turi 2 televizorius (50,8 proc.), 20,2 proc. šeimų turi vieną televizorių. Svarbu paminėti, jog nėra šeimų, neturinčių televizoriaus. 11,4 proc. šeimų teigė turintys keturis ir 3,4 proc. – penkis televizorius.

Tyrimė dalyvavo 386 moksleiviai, iš kurių 51,3 proc. – mergaitės ir 48,7 proc. – berniukai. Moksleivių amžius nuo 8 iki 13 metų. Iš 324 tyrimė dalyvavusių moksleivių tėvų anketas užpildė 88,6 proc. moterų ir 11,4 proc. vyrų nuo 28 iki 49 metų. Trečių, septintų klasių moksleivių tėvų išsilavinimas: pagrindinis – 13,9 proc., vidurinis – 25,9 proc., aukštesnysis – 39,2 proc., neuniversitetinis aukštasis – 6,8 proc., universitetinis aukštasis – 14,2 proc.

IŠVADOS

1. Televizijos programų vaikams indeksavimo sistema Lietuvoje yra subjektyvi, nėra vieningu indeksavimo kriterijū, neužtikrinama jos kontrolės sistema. Televizijos programų vaikams turinys neatitinka psichologų keliamų reikalavimų, todėl gali turėti neigiamos įtakos vaiko fizinei, socialinei, emocinei raidai.
2. Lietuvos įstatymai, reglamentuojantys vaikų ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas bei užtikrinantys vaiko teisių apsaugą, numato tik bendras tėvų pareigas auklėti vaiką, neveikti priešingai vaiko interesams, saugoti vaiką nuo filmų, video medžiagos, kuri demonstruoja smurtą, gali pakenkti vaiko dvasiniam ar doroviniam vystymuisi. Vadinasi, tėvai privalo iš anksto numatyti galimų žiūrėti televizijos laidų sąrašą, aptarti matytų televizijos laidų turinį, paaiškinti dviprasmiškas, neaiškias laidų/filmų ištraukas, turėti tam tikras aiškias televizijos žiūrėjimo taisykles.
3. Viena iš svarbiausių šeimos grupės charakteristikų yra jos funkcijos. Vaikų auginimo, rekreacinė, komunikacinė, emocinė ir reguliuojančioji šeimos funkcijos įpareigoja tėvus tinkamai auklėti savo vaikus, užtikrinti prasmingą jų laisvalaikio leidimą.
4. Tiek trečios, tiek septintos klasės moksleiviai darbo dienomis ir savaitgaliais žiūri televiziją daug ilgiau nei rekomenduoja psichologai ir medikai. Atsižvelgiant į tėvų atsakymus, galima teigti, kad tėvai pritaria šiai vaikų televizijos programų žiūrėjimo trukmei tiek darbo dienomis, tiek savaitgaliais.
5. Beveik trečdalis trečios klasės moksleivių dar žiūri tik vaikams skirtas televizijos programas ir beveik visi septintos klasės moksleiviai šias programas renkasi tik kartais. Atsižvelgiant į moksleivių atsakymus, daugiau nei pusei vaikų tėvai niekada neparenka televizijos programų, kurias jie leidžia žiūrėti, tuo tarpu daugiau nei pusė tėvų teigia kartais parenkantys televizijos laidas/filmus. Vadinasi, didelė dalis vaikų patys išsirenka televizijos programas, kurias jie nori žiūrėti.
6. Abiejose amžiaus grupėse žiūrimiausi yra humoro laidos, TV žaidimai, animaciniai serialai. Trečios klasės moksleivių tėvai nežino apie daugelį vaikų žiūrimų televizijos programų, tuo tarpu septintos klasės moksleiviai daugelio televizijos programų jau nežiūri ir apie tai taip pat nežino jų tėvai.
7. Daugiau nei pusė moksleivių teigia, jog šeimoje nėra televizijos žiūrėjimo taisyklių ir apie pusę tėvų teigia, kad yra. Tačiau net jei šeimoje yra nustatytos televizijos žiūrėjimo taisyklės, daugiau nei pusė respondentų (vaikų ir tėvų) atsakė, kad tėvai netikrina, ar šių taisyklių yra nuolat laikomasi.

8. Dauguma vaikų kartais televizijos programas žiūri kartu su suaugusiuoju, tačiau beveik pusė vaikų teigia, jog suaugęs tik kartais arba niekada nekommentuoja televizijos laidos/filmo ištraukų. Dažniausiai tėvai teigia aiškinantys neaiškius arba nepriimtinius laidos/filmo veikėjo žodžius, frazes. Abiejose amžiaus grupėse vaikai dažniausiai tik kartais arba niekada neaptaria su tėvais tų televizijos programų, kurias jie žiūrėjo vieni, ir po televizijos laidos neužduoda tėvams klausimų.
9. Televizijos žiūrėjimo draudimas kaip bausmė, anot vaikų, yra taikoma rečiau nei televizijos žiūrėjimo leidimas kaip paskatinimas. Tuo tarpu, tėvų nuomone, televizijos žiūrėjimo draudimas kaip bausmė ar leidimas kaip paskatinimas dažniausiai yra taikoma tik kartais arba netaikoma niekada.
10. Dauguma vaikų kartais žiūri reklamą, transliuojamą tarp televizijos programų, ir tėvai tam neprieštarauja. Galima teigti, jog vaikai žiūri tiek vaikams, tiek suaugusiems skirtą reklamą, kadangi reklaminė pertrauka netgi tarp programų vaikams Lietuvoje nėra specializuota, ji sutampa su reklamine pertrauka tarp programų suaugusiems.
11. Beveik visi vaikai turi savo kambarį, daugiau nei pusė vaikų kambaryje turi televizorių. Tačiau televizoriaus turėjimas vaiko kambaryje nelemia ilgesnės televizijos programų žiūrėjimo trukmės nei darbo dienomis, nei savaitgaliais.

LITERATŪRA

1. Afanasjeva T. Šių dienų šeima. Kaunas: Šviesa, 1979.
2. Bajoriūnas Z. Šeimos edukologija. Vilnius: Jošara, 1997.
3. Barthelmes J., Herzberg I., Nissen U. Kind und Fernsehen. München: Bardtenschlager Verlag, 1983.
4. Basic N., Schell F., Schorb B., Graf G. Kinder sehen fern. Programmangebot und Präferenzen. München: KoPäd Verlag, 1997.
5. Hoppe – Graff S. Spielen und Fernsehen. Über die Zusammenhänge von Spiel und Medien in dre Welt des Kindes. Weinheim und München: Juventa Verlag, 1989.
6. Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
7. Jusienė R., Tuominienė J. Televizoriaus žiūrėjimo trukmės ir turinio ryšys su mokyklinio amžiaus vaikų psichologiniu prisitaikymu // Socialinis darbas, nr. 4 (1), 2005.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2007.
9. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 91-3890.
10. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.
11. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 63-2853.
12. Pošiūnaitė D. Vaikams skirtų televizijos programų turinio Lietuvoje ir Vokietijoje lyginamoji analizė. Bakalauro darbas. Vilnius, 2007.
13. Radijas ir televizija Lietuvoje – 2002. Audiovizualinės politikos apžvalga. Vilnius: Petro ofsetas, 2003).
14. Rogge J. U. Kinder können fernsehen. Vom Umgang mit der Flimmerkiste. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2001.
15. Rupšienė L. Šeimotyros įvadas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2001.
16. Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2006.
17. Šeimos teisė. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2003.
18. Theunert H., Lenssen M., Schorb B. „Wir gucken besser fern als ihr!“ Fernsehen für Kinder. München: KoPäd Verlag, 1995.
19. Wuermeling F. Familie – Gabe und Aufgabe. Köln: Luthe – Verlag, 1963.

ANKETA TĖVAMS

Gerbiamas Respondente,

šiuo metu yra atliekamas tyrimas, kuriuo siekiama išsiaiškinti televizijos žiūrėjimo įpročius Jūsų šeimoje.

Prašau rinktis tuos atsakymo variantus, kurie labiausiai atspindi Jūsų nuomonę. Anketa yra anoniminė. Jūsų nuomonė man labai svarbi.

Atsakymo žymėjimo pavyzdys:

Klausimas: „Kaip dažnai Jūsų vaikas žaidžia krepšinį?“ (pažymėkite)

- visada
 dažnai
 kartais
 niekada

1. Kada Jūsų vaikas dažniausiai žiūri televizorių? (*galimi keli atsakymo variantai, pažymėkite*)

- ryte prieš mokyklą
 grįžus iš mokyklos
 vakare
 beveik visą dieną

2. Kokias laidas dažniausiai žiūri Jūsų vaikai? (*pažymėkite visus Jums tinkančius variantus, pažymėkite padėdami kryžiuką šalia esančiame tuščiame langelyje*)

<p style="text-align: center;">Animaciniai serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Yu-Gi-Oh!“, „Betmenas“, „Simpsonai“, „Raganaitė Sabrina“, „Ogis ir tarakonai“, „Vėžliukai nindžės“, „Klounas Kiri“, „Paslapčių sodas“</p>	
<p style="text-align: center;">Meilės serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Viktorija“, „Naivuolė“, „Degantis kraujas“, „Laukinukė“, „Nemylimi“, „Nekviesta meilė“, „O jei tai meilė...“</p>	
<p style="text-align: center;">Humoro laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Dzin“, „Laba diena“, „Dviračio šou“, „Humoro klubas“, „Smagiausios akimirkos“, „Neįtikėčiausi pasaulio vaizdeliai“, „Juokingiausi žmonės ir gyvūnai“</p>	
<p style="text-align: center;">Publicistinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Paparacai“, „Kakadu“, „Čia ir dabar“, „Nuo...iki...“, „Srovės“, „Gyvenimas pagal moteris“, „Paskutinė instancija“, „Keliai. Mašinos. Žmonės“, „Abipus sienos“</p>	

<p align="center">Kulinarinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Susitikime virtuvėje“, „IKI pergalės! Virėjų kovos“, „Jamie gamina namuose“</p>	
<p align="center">Humoro serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Pakvaišusi porelė“, „Mano vardas Erlas“, „Gražuolė Betė“, „Džo“, „Grybauskai“, „Vedęs ir turi vaikų“</p>	
<p align="center">Realybės šou</p> <p>Pavyzdžiui, „Nuotakos siaubūnės“, „Kovotojas nindzė“, „Nuoga ir tuo patenkinta“, „Asgardo kovotojai“, „Kitas!“, „O trečias?..“, „Baimės faktorius“, „Angelai“</p>	
<p align="center">Nuotykių serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Zoro. Špaga ir rožė“, „Detektyvas Kalas“, „Heraklis“</p>	
<p align="center">Veiksmo serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Smogiamoji jėga“, „24 valandos“, „Pretendentas“, Spec. būrys“, „Nešas bridžas“, „Biomoteris“, „Šnipų žaidimai“, „Atskalūnas“, „Gelbėtojai 112“, „Herojai“, „Ašmenys“, „San Francisko raganos“</p>	
<p align="center">Detektyviniai serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Pėdsakas“, „Diagnozė: žmogžudystė“, „Mentai. Sudužusių žibintų gatvės“, „Ryklys“, „Džesika Fletčer“, „CSI: Niujorkas“, „CSI: Majamis“, „CSI kriminalistai“</p>	
<p align="center">Serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Kašmyro mafija“, „Grei anatomija“, „Purvas, seksas, pinigai“, „Grožio peilis“, „Seksas ir miestas“, „Džerikas“</p>	
<p align="center">Žinios, Panorama</p>	
<p align="center">Laidos apie sveikatą</p> <p>Pavyzdžiui, „Sveikas žmogus“, „Sveikatos ABC“, „Sveikatos kodas“</p>	
<p align="center">Sporto laidos</p> <p>Pavyzdžiui, imtynių čempionatai, krepšinio rungtynės,</p>	
<p align="center">Muzikinės laidos ir konkursai</p> <p>Pavyzdžiui, „Žvaigždžių duetai 3“</p>	
<p align="center">Laidos apie gamtą ir gyvūnus</p> <p>Pavyzdžiui, „Žalioji akademija“, „Girių horizontai“, „Vienam gale kablys“, „Tauro ragas“, „Apie ūkį ir bites“, „Penkios minutės kaime“, „Gimtoji žemė“</p>	
<p align="center">Laidos apie automobilius bei automobilių sportą</p> <p>Pavyzdžiui, „Autofanai“, „Autopilotas“, „Autošou“, „Formulė 1“, „Penktoji pavara“</p>	
<p align="center">Religinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Kelias“, „Šv. Mišių tiesioginės transliacijos“, „Šventadienio mintys“, „Krikščionio žodis“</p>	
<p align="center">Mokslo, mokomosios laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Negali būti“, „Klaidelė“</p>	

Loterijos Pavyzdžiui, „Perlas“, Teleloto“, „Tuzinas auksinių“	
Kultūros laidos Pavyzdžiui, „Kultūrų kryžkelė“, „Čiurlionio kodas“, „Kuluarai“, „Kultūra“	
TV žaidimai Pavyzdžiui, „Taip arba Ne“, „Vienas prieš visus“, „Nerealieji. Lietuvos šeimų lyga“, „Skylė sienoj“	
Interaktyvių nakties pramogų laidos Pavyzdžiui, „Telejazz“, „Bamba“	
Informacinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Gustavo enciklopedija“	
Muzikinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Tele bim bam“	
Kita (<i>įrašykite</i>)	

3. Kaip dažnai Jūsų vaikai žiūri **tik vaikams skirtas** televizijos programas? (*pažymėkite*)
- visada
- dažnai
- kartais
- niekada
4. Kaip dažnai Jūsų vaikas žiūri televizijos programas **kartu su suaugusiuoju**? (*pažymėkite*)
- visada (pereikite prie 5 klausimo)
- dažnai (pereikite prie 5 klausimo)
- kartais (pereikite prie 5 klausimo)
- niekada (pereikite prie 6 klausimo)
5. Ar suaugęs, žiūrėdamas laidą kartu su vaiku, komentuoja/aiškina žiūrimą programą? (*pažymėkite*)
- taip (pereikite prie 6 klausimo)
- ne (pereikite prie 7 klausimo)

6. Kokio pobūdžio informacija dažniausiai yra komentuojama/aiškinama? (*pažymėkite, galimi keli atsakymo variantai*)

- muštynės
- tyčiojimosi, pažeminimo scenos
- sekso scenos
- neaiški, mistinė įvykių aplinka
- neaiškūs, mistiniai laidų herojai
- neaiškūs žodžiai, frazės
- nepriimtinas laidos/filmo veikėjo elgesys (pavyzdžiui, vagiliavimas)
- nepriimtini laidos/filmo veikėjo žodžiai, frazės (pavyzdžiui, keiksmažodžiai, įžeidžiantys žodžiai)
- kita (*įrašykite*) _____

7. Kaip dažnai Jūsų vaikai žiūri televizijos programas **kartu su bendraamžiais, broliais ar seserimis**? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

8. Kaip dažnai Jūs **baudžiate** savo vaiką **uždrausdami** tam tikrą laiką **žiūrėti** televizorių (pavyzdžiui visą dieną)? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

9. Kaip dažnai Jūs **paskatinate** savo vaiką už gerą elgesį **leisdami** jam **ilgiau žiūrėti** televizorių? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

10. Kiek laiko vidutiniškai per dieną Jūsų vaikas praleidžia žiūrėdamas televizorių **darbo dienomis**? (*pažymėkite*)

- iki 0,5 valandos
- iki 1 valandos
- iki 2 valandų
- iki 3 valandų
- 3 valandas ir ilgiau

11. Kiek laiko vidutiniškai per dieną Jūsų vaikas praleidžia žiūrėdamas televizorių **savaitgaliais ir švenčių dienomis**? (*pažymėkite*)

- iki 0,5 valandos
- iki 1 valandos
- iki 2 valandų
- iki 3 valandų
- 3 valandas ir ilgiau

12. Kaip dažnai parenkate vaikams televizijos laidas/filmus, kurias leidžiate žiūrėti? (*pažymėkite*)

- visada (pereikite prie 13 ir 14 klausimų)
- dažnai (pereikite prie 13 ir 14 klausimų)
- kartais (pereikite prie 13 ir 14 klausimų)
- niekada (pereikite prie 15 klausimo)

13. Kaip dažnai parinkdami televizijos laidas/filmus savo vaikams, atsižvelgiate į jų **amžių**? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

14. Kaip dažnai parinkdami televizijos laidas/filmus savo vaikams atsižvelgiate į **laidos indeksą** (N-7, N-14)? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

15. Kaip dažnai Jūsų vaikai žiūri **reklamą**, transliuojamą tarp televizijos laidų? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

16. Kaip dažnai **aptariate** televizijos programas, kurias Jūsų vaikai žiūrėjo **vieni**? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

17. Ar Jūsų šeimoje yra televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių privalo laikytis Jūsų vaikai? (*pažymėkite*)

- taip (pereikite prie 18 ir 19 klausimų)
- ne (pereikite prie 21 klausimo)

18. Kokios televizijos žiūrėjimo taisyklės Jūsų šeimoje yra dažniausiai taikomos? (*galimi keli atsakymo variantai, pažymėkite visus Jums tinkančius atsakymo variantus*)

- Taisyklė: žiūrėti televizorių ne ilgiau nei, pavyzdžiui, 1 valandą, 2 valandas ir pan.
 - Taisyklė: nežiūrėti televizoriau prieš mokyklą.
 - Taisyklė: žiūrėti televizorių tik paruošus pamokas.
 - Taisyklė: žiūrėti televizorių ne dažniau kaip, pavyzdžiui 2 kartus per savaitę (arba 3, 4 kartus).
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik vieną laidą per dieną.
 - Taisyklė: galima žiūrėti televizorių tik iki, pavyzdžiui, 20 ar 21 valandos.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik vaikams skirtas televizijos programas.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias iš anksto parenka tėvai.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias išrinko tėvai kartu su vaikais.
 - Taisyklė: prieš įsijungiant televizorių, reikia gauti tėvų leidimą.
 - Taisyklė: televizorių visuomet galima žiūrėti tik kartu su suaugusiais.
 - Taisyklė: draudžiama žiūrėti televizorių valgant.
 - Taisyklė: pasibaigus laidai, kurią buvo leista žiūrėti, iš karto išjungti televizorių.
 - kita (įrašykite) _____
-
-

19. Kaip dažnai Jūsų vaikai pažeidžia šia televizijos žiūrėjimo taisykles? (*pažymėkite*)

- visada (pereikite prie 20 klausimo)
- dažnai (pereikite prie 20 klausimo)
- kartais (pereikite prie 20 klausimo)
- niekada (pereikite prie 21 klausimo)

20. Kokios bausmės/nuobaudos yra taikomos pažeidus televizijos žiūrėjimo taisykles (*pažymėkite visus Jums tinkančius variantus*)?

- draudžiama toliau žiūrėti televizorių
- draudžiama šią ar kitą dieną žiūrėti televizorių
- draudžiami kiti alternatyvūs vaiko laisvalaikio praleidimo būdai (pavyzdžiui, žaidimai lauke, sportas, skaitymas, žaidimai kompiuteriu ir pan.),
- netaikomos jokios bausmės/nuobaudos
- kita (*įrašykite*) _____

21. Išvardinkite kelias pačias mėgstamiausias Jūsų vaiko televizijos laidas ar filmus. Įrašykite jų pavadinimus: _____

22. Kaip dažnai Jūsų vaikai **užduoda klausimus** apie laidą ar filmą po to, kai jie jį žiūrėjo vieni? (*pažymėkite*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

23. Jūsų vaikas (*pažymėkite*):

- turi savo kambarį, kuriame gyvena vienas (pereikite prie 24 klausimo)
- turi kambarį, kuriuo dalinasi su kitais broliais ar seserimis (pereikite prie 24 klausimo)
- neturi savo atskiro kambario (pereikite prie 25 klausimo)

24. Jūsų vaikas ar vaikai savo kambaryje turi televizorių (*pažymėkite*):

- taip
- ne

25. Ar Jūs nuosekliai laikotės nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių?

- taip
- ne

26. Kiek Jūsų namuose yra televizorių? (*įrašykite*)

27. Vaikų skaičius Jūsų šeimoje (*įrašykite*):

28. Jūsų vaiko (vaikų) amžius (*įrašykite*):

29. Kiek Jūsų šeimoje yra berniukų (*įrašykite*) _____ ir kiek mergaičių (*įrašykite*) _____ ?

30. Jūsų lytis (*pažymėkite*):

moteris

vyras

31. Išsilavinimas (*pažymėkite*):

pradinis

pagrindinis

vidurinis

aukštesnysis

neuniversitetinis aukštasis

universitetinis aukštasis

kita (*įrašykite*) _____

32. Kiek Jums metų? (*įrašykite*):

ANKETA VAIKAMS

Gerbiamas Respondente,

šiuo metu yra atliekamas tyrimas, kuriuo siekiama išsiaiškinti televizijos žiūrėjimo įpročius tavo šeimoje.

Prašau rinktis tuos atsakymo variantus, kurie labiausiai atspindi tavo nuomonę. Anketa yra anoniminė. Tavo nuomonė man labai svarbi.

Atsakymo žymėjimo pavyzdys:

Klausimas: „Kaip dažnai tu žaidi krepšinį? (pažymėk)

- visada
 dažnai
 kartais
 niekada

1. Kada tu dažniausiai žiūri televizorių? (*galimi keli atsakymo variantai, pažymėk*)

- ryte prieš mokyklą
 grįžus iš mokyklos
 vakare
 beveik visą dieną

2. Kokias laidas tu dažniausiai žiūri? (*pažymėk visus tau tinkančius atsakymo variantus, pažymėk padėdamas kryžiuką šalia esančiame tuščiame langelyje*)

<p style="text-align: center;">Animaciniai serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Yu-Gi-Oh!“, „Betmenas“, „Simpsonai“, „Raganaitė Sabrina“, „Ogis ir tarakonai“, „Vėžliukai nindzės“, „Klounas Kiri“, „Paslapčių sodas“</p>	
<p style="text-align: center;">Meilės serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Viktorija“, „Naivuolė“, „Degantis kraujas“, „Laukinukė“, „Nemylimi“, „Nekviesta meilė“, „O jei tai meilė...“</p>	
<p style="text-align: center;">Humoro laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Dzin“, „Laba diena“, „Dviračio šou“, „Humoro klubas“, „Smagiausios akimirkos“, „Neįtikėčiausi pasaulio vaizdeliai“, „Juokingiausi žmonės ir gyvūnai“</p>	
<p style="text-align: center;">Publicistinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Paparacai“, „Kakadu“, „Čia ir dabar“, „Nuo...iki...“, „Srovės“, „Gyvenimas pagal moteris“, „Paskutinė instancija“, „Keliai. Mašinos. Žmonės“, „Abipus sienos“</p>	

<p style="text-align: center;">Kulinarinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Susitikime virtuvėje“, „IKI pergalės! Virėjų kovos“, „Jamie gamina namuose“</p>	
<p style="text-align: center;">Humoro serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Pakvaišusi porelė“, „Mano vardas Erlas“, „Gražuolė Betė“, „Džo“, „Grybauskai“, „Vedęs ir turi vaikų“</p>	
<p style="text-align: center;">Realybės šou</p> <p>Pavyzdžiui, „Nuotakos siaubūnės“, „Kovotojas nindzė“, „Nuoga ir tuo patenkinta“, „Asgardo kovotojai“, „Kitas!“, „O trečias?..“, „Baimės faktorius“, „Angelai“</p>	
<p style="text-align: center;">Nuotykių serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Zoro. Špaga ir rožė“, „Detektyvas Kalas“, „Heraklis“</p>	
<p style="text-align: center;">Veiksmo serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Smogiamoji jėga“, „24 valandos“, „Pretendentas“, Spec. būrys“, „Nešas bridžas“, „Biomotoris“, „Šnipų žaidimai“, „Atskalūnas“, „Gelbėtojai 112“, „Herojai“, „Ašmenys“, „San Francisko raganos“</p>	
<p style="text-align: center;">Detektyviniai serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Pėdsakas“, „Diagnozė: žmogžudystė“, „Mentai. Sudužusių žibintų gatvės“, „Ryklis“, „Džesika Fletčer“, „CSI: Niujorkas“, „CSI: Majamis“, „CSI kriminalistai“</p>	
<p style="text-align: center;">Serialai</p> <p>Pavyzdžiui, „Kašmyro mafija“, „Grei anatomija“, „Purvas, seksas, pinigai“, „Grožio peilis“, „Seksas ir miestas“, „Džerikas“</p>	
<p style="text-align: center;">Žinios, Panorama</p>	
<p style="text-align: center;">Laidos apie sveikatą</p> <p>Pavyzdžiui, „Sveikas žmogus“, „Sveikatos ABC“, „Sveikatos kodas“</p>	
<p style="text-align: center;">Sporto laidos</p> <p>Pavyzdžiui, imtynių čempionatai, krepšinio rungtynės,</p>	
<p style="text-align: center;">Muzikinės laidos ir konkursai</p> <p>Pavyzdžiui, „Žvaigždžių duetai 3“</p>	
<p style="text-align: center;">Laidos apie gamtą ir gyvūnus</p> <p>Pavyzdžiui, „Žalioji akademija“, „Girių horizontai“, „Vienam gale kablys“, „Tauro ragas“, „Apie ūkį ir bites“, „Penkios minutės kaime“, „Gimtoji žemė“</p>	
<p style="text-align: center;">Laidos apie automobilius bei automobilių sportą</p> <p>Pavyzdžiui, „Autofanai“, „Autopilotas“, „Autošou“, „Formulė 1“, „Penktoji pavara“</p>	
<p style="text-align: center;">Religinės laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Kelias“, „Šv. Mišių tiesioginės transliacijos“, „Šventadienio mintys“, „Krikščionio žodis“</p>	
<p style="text-align: center;">Mokslo, mokomosios laidos</p> <p>Pavyzdžiui, „Negali būti“, „Klaidelė“</p>	

Loterijos Pavyzdžiui, „Perlas“, Teleloto“, „Tuzinas auksinių“	
Kultūros laidos Pavyzdžiui, „Kultūrų kryžkelė“, „Čiurlionio kodas“, „Kuluarai“, „Kultūra“	
TV žaidimai Pavyzdžiui, „Taip arba Ne“, „Vienas prieš visus“, „Nerealieji. Lietuvos šeimų lyga“, „Skylė sienoj“	
Interaktyvių nakties pramogų laidos Pavyzdžiui, „Telejazz“, „Bamba“	
Informacinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Gustavo enciklopedija“	
Muzikinės laidos vaikams Pavyzdžiui, „Tele bim bam“	
Kita (<i>įrašykite</i>)	

3. Kaip dažnai tu žiūri **tik vaikams skirtas** televizijos programas? (*pažymėk*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

4. Kaip dažnai tu žiūri televizijos laidą/filmą **kartu su suaugusiuoju**? (*pažymėk*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

5. Kaip dažnai suaugę, žiūrėdami laidą/filmą kartu, **komentuoja / aiškina** ją? (*pažymėkite*)

- visada (pereik prie 6 klausimo)
- dažnai (pereik prie 6 klausimo)
- kartais (pereik prie 6 klausimo)
- niekada (pereik prie 7 klausimo)

6. Kokio pobūdžio informaciją suaugę dažniausiai komentuoja/aiškina? *(pažymėkite, galimi keli atsakymo variantai)*

- muštynės
- tyčiojimosi, pažeminimo scenos
- sekso scenos
- neaiški, mistinė įvykių aplinka
- neaiškūs, mistiniai laidų herojai
- neaiškūs žodžiai, frazės
- nepriimtinas laidos veikėjo elgesys (pavyzdžiui, vagiliavimas)
- nepriimtini laidos veikėjo žodžiai, frazės (pavyzdžiui, keiksmazodžiai, įžeidžiantys žodžiai)
- kita *(įrašykite)* _____

7. Kaip dažnai tu žiūri televizijos laidas/filmus **su bendraamžiais, broliais ar seserimis?** *(pažymėk)*

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

8. Kaip dažnai tavo tėvai baudžia **uždrausdami** tam tikrą laiką žiūrėti televizorių (pavyzdžiui visą dieną)? *(pažymėk)*

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

9. Kaip dažnai tavo tėvai **paskatina** tave už gerą elgesį **leisdami ilgiau žiūrėti** televizorių? *(pažymėk)*

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

10. Kiek laiko per dieną tu praleidi žiūrėdamas televizorių **darbo dienomis?** *(pažymėk)*

- iki 0,5 valandos
- iki 1 valandos
- iki 2 valandų
- iki 3 valandų
- 3 valandas ir ilgiau

11. Kiek laiko per dieną tu praleidi žiūrėdamas televizorių **savaitgaliais**? (*pažymėk*)

- iki 0,5 valandos
- iki 1 valandos
- iki 2 valandų
- iki 3 valandų
- 3 valandas ir ilgiau

12. Kaip dažnai tavo tėvai **parenka** tau televizijos laidas, kurias leidžia žiūrėti? (*pažymėk*)

- visada (pereik prie 13 klausimo)
- dažnai (pereik prie 13 klausimo)
- kartais (pereik prie 13 klausimo)
- niekada (pereik prie 14 klausimo)

13. Kaip dažnai parinkdami televizijos programas tavo tėvai atsižvelgia į laidos **indeksą** (N-7, N-14)? (*pažymėk*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada
- nežinau

14. Kaip dažnai su tėvais **aptariate** televizijos žiūrėtas programas? (*pažymėk*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

15. Kaip dažnai tu žiūri **reklamą**, rodomą tarp televizijos laidų? (*pažymėk*)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

16. Ar tavo šeimoje yra televizijos žiūrėjimo taisyklės, kurių tu privalai laikytis? (*pažymėkite*)

- taip (pereik prie 17 ir 18 klausimų)
- ne (pereik prie 20 klausimo)

17. Kokios televizijos žiūrėjimo taisyklės tavo šeimoje yra dažniausiai taikomos? (*pažymėk visus tau tinkančius atsakymo variantus, perskaityk taisyklę ir, jei ji taikoma tavo šeimoje, pažymėk*)

- Taisyklė: žiūrėti televizorių ne ilgiau nei, pavyzdžiui, 1 valandą, 2 valandas ir pan.
 - Taisyklė: nežiūrėti televizoriau prieš mokyklą.
 - Taisyklė: žiūrėti televizorių tik paruošus pamokas.
 - Taisyklė: žiūrėti televizorių ne dažniau kaip, pavyzdžiui 2 kartus per savaitę (arba 3, 4 kartus).
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik vieną laidą per dieną.
 - Taisyklė: galima žiūrėti televizorių tik iki, pavyzdžiui, 20 ar 21 valandos.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik vaikams skirtas televizijos programas.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias iš anksto parenka tėvai.
 - Taisyklė: galima žiūrėti tik tas televizijos programas, kurias išrinko tėvai kartu su vaikais.
 - Taisyklė: prieš įsijungiant televizorių, reikia gauti tėvų leidimą.
 - Taisyklė: televizorių visuomet galima žiūrėti tik kartu su suaugusiais.
 - Taisyklė: draudžiama valgant žiūrėti televizorių.
 - Taisyklė: pasibaigus laidai, kurią buvo leista žiūrėti, iš karto išjungti televizorių.
 - kita (*įrašyk*) _____
-
-

18. Kaip dažnai tu pažeidi šias televizijos žiūrėjimo taisykles? (*pažymėk*)

- visada (pereik prie 19 klausimo)
- dažnai (pereik prie 19 klausimo)
- kartais (pereik prie 19 klausimo)
- niekada (pereik prie 20 klausimo)

19. Kokios bausmės/nuobaudos yra taikomos, jei tu pažeidi televizijos žiūrėjimo taisykles (*pažymėk visus tau tinkančius variantus*)?

- draudžiama toliau žiūrėti televizorių
- draudžiama šią ar kitą dieną žiūrėti televizorių
- draudžiami kiti alternatyvūs laisvalaikio praleidimo būdai (pavyzdžiui, žaidimai lauke, sportas, skaitymas, žaidimai kompiuteriu ir pan.),
- netaikomos jokios bausmės/nuobaudos
- kita (*įrašykite*) _____

20. Išvardink kelias pačias mėgstamiausias tavo televizijos laidas ar filmus. Įrašyk jų pavadinimus: _____

21. Kaip dažnai po televizijos laidos tu užduodi tėvams įvairius klausimus apie laidos turinį?
(pažymėk)

- visada
- dažnai
- kartais
- niekada

22. Pažymėk tau tinkantį teiginį:

- tu turi savo kambarį, kuriame gyveni vienas (pereik prie 23 klausimo)
- tu turi kambarį, kuriuo daliniesi su kitais broliais ar seserimis (pereik prie 23 klausimo)
- tu neturi savo atskiro kambario (pereik prie 24 klausimo)

23. Ar savo kambaryje tu turi televizorių? (pažymėkite):

- taip
- ne

24. Ar tavo tėvai nuolat tikrina, ar tu laikaisi nustatytų televizijos žiūrėjimo taisyklių?

- taip
- ne

25. Kiek tavo namuose yra televizorių? (įrašykite)

26. Kiek tau metų? (įrašyk):

27. Tavo lytis (pažymėk):

- mergaitė
- berniukas

АНКЕТА ДЛЯ ДЕТЕЙ

Уважаемый Респондент,

в настоящее время проводится исследование, цель которого – выяснить востребованность телевидения в Твоей семье.

Просьба выбирать те варианты ответа, которые более точно выражают Твоё мнение.

Анкета анонимная. Мне очень важно знать Твоё мнение.

Образец обозначения ответа:

Вопрос: “Как часто Ты играешь в баскетбол?” (обозначь)

постоянно

часто

иногда

никогда

1. В какое время чаще всего Ты смотришь телевизор? (возможны несколько вариантов ответа, обозначь)

утром перед школой

вернувшись из школы

вечером

почти целый день

2. Какие передачи/фильмы чаще всего Ты смотришь? (обозначь все подходящие Тебе варианты, поставив крестик в расположенной рядом пустой клеточке)

<p>Анимационные сериалы Например, „Yu-Gi-Oh!“, „Бетмэн“, „Симпсоны“, „Ведьмочка Сабрина“, „Огги и тараканы“, „Черепашки-ниндзя“, „Клоун Кири“, „Сад тайн“</p>	
<p>Любовные сериалы Например, „Виктория“, „Наивная“, „Горячая кровь“, „Дикарка“, „Нелюбимые“, „Незванная любовь“, „А если это любовь...“</p>	
<p>Юмористические передачи Например, „Дзень“, „Добрый день“, „Двирачё-шоу“, „Юмористический клуб“, „Весёлые мгновения“, „Самое невероятное мировое видео“, „Самые смешные люди и животные“</p>	
<p>Публицистические передачи Например, „Paracasai“, „Какаду“, „Здесь и сейчас“, „От... и до“, „Течения“, „Жизнь глазами женщин“, „Последняя инстанция“, „Дороги. Машины. Люди“, „По обе стороны стены“</p>	

<p align="center">Кулинарные передачи</p> <p>Например, „Встретимся на кухне“, „До победы! Конкурс поваров“, „Джим готовит дома“</p>	
<p align="center">Юмористические сериалы</p> <p>Например, „Сумасшедшая парочка“, „Меня зовут Эрл“, „Красотка Бетти“, „Джо“, „Грибаускасы“, „Женат и с детьми“</p>	
<p align="center">Реалити-шоу</p> <p>Например, „Невесты-чудовища“, „Боец ниндзя“, „Голая и довольна этим“, „Бойцы Асгарда“, „Другой!“, „А третий?..“, „Фактор страха“, „Ангелы“</p>	
<p align="center">Приключенческие сериалы</p> <p>Например, „Зорро. Шпага и роза“, „Детектив Келли“, „Геракл“</p>	
<p align="center">Острсюжетные сериалы</p> <p>Например, „Ударная сила“, „24 часа“, „Претендент“, „Спецотряд“, „Нэш Бридж“, „Биоженщина“, „Шпионские игры“, „Отшельник“, „Спасатели, 112“, „Герои“, „Лезвие“, „Ведьмы Сан-Франциско“</p>	
<p align="center">Детективные сериалы</p> <p>Например, „След“, „Диагноз: убийство“, „Менты. Улицы разбитых фонарей“, „Акула“, „Джессика Флечер“, „Криминалисты Нью-Йорка“, „Криминалисты Майами“, „Криминалисты“</p>	
<p align="center">Сериалы</p> <p>Например, „Кашмирская мафия“, „Анатомия Грей“, „Грязь, секс, деньги“, „Нож красоты“, „Секс и город“, „Дэрек“</p>	
<p align="center">Новости, Панорама</p>	
<p align="center">Передачи о здоровье</p> <p>Например, „Здоровый человек“, „Азбука здоровья“, „Код здоровья“</p>	
<p align="center">Спортивные передачи</p> <p>Например, чемпионаты боевых искусств, баскетбольные матчи</p>	
<p align="center">Музыкальные передачи и конкурсы</p> <p>Например, „Звёздные дуэты-3“</p>	
<p align="center">Передачи о природе и животных</p> <p>Например, „Зелёная академия“, „Лесные горизонты“, „На одном конце крючок“, „Рог тура“, „О хозяйстве и пчёлах“, „Пять минут в деревне“, „Родня земля“</p>	
<p align="center">Передачи об автомобилях и автомобильном спорте</p> <p>Например, „Автофаны“, „Автопилот“, „Автошоу“, „Формула-1“, „Пятая скорость“</p>	
<p align="center">Религиозные передачи</p> <p>Например, „Путь“, прямые трансляции Св.Месс, „Мысли праздничного дня“, „Христианское слово“</p>	

Научные, учебные передачи Например, „Не может быть“, „Ошибочка“	
Лотереи Например, „Пярлас“, „Телелото“, „Тузинас ауксиню“	
Культурные передачи Например, „Перекрёсток культур“, „Код Чюрлёниса“, „Кулуары“, „Культура“	
ТВ игры Например, „Да или Нет“, „Один против одного“, „Нереальные. Литовская семейная лига“, „Дыра в стене“	
Интерактивные развлекательные ночные передачи Например, „Теледжаз“, „Пуп“	
Информационные передачи для детей Например, „Энциклопедия Густава“	
Музыкальные передачи для детей Например, „Теле-бим-бам“	
Другое (<i>впишите</i>)	

3. Как часто Ты смотришь **только детские** телевизионные передачи/фильмы? (*обозначь*)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

4. Как часто Ты смотришь телепередачи/фильмы вместе **со взрослыми**? (*обозначь*)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

5. Как часто взрослые, вместе с Тобой глядящие передачу/фильм, **комментируют/объясняют** происходящее на экране? (*обозначь*)

- постоянно (переходи к 6 вопросу)
- часто (переходи к 6 вопросу)
- иногда (переходи к 6 вопросу)
- никогда (переходи к 7 вопросу)

6. Информацию какого характера чаще всего комментируют/объясняют взрослые?
(обозначь, возможны несколько вариантов ответа)
- драки
 - издевательства, сцены унижения
 - сцены секса
 - неясная, мистическая среда событий
 - неясные, мистические герои передач
 - непонятные слова, фразы
 - неподобающее поведение действующего лица передачи/фильма (например, воровство)
 - неподобающие слова, фразы действующего лица передачи/фильма (например, ругань, брань, сквернословие, оскорбительные слова)
 - другое (запиши) _____
7. Как часто Ты смотришь телепередачи/фильмы вместе с ровесниками, братьями или сёстрами? (обозначь)
- всегда
 - часто
 - иногда
 - никогда
8. Как часто Тебя наказывают родители, запрещая в течение определённого времени смотреть телевизор (например, целый день)? (обозначь)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда
9. Как часто Тебя родители поощряют за хорошее поведение, разрешая смотреть телевизор подольше? (обозначь)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда

10. Сколько времени в среднем в день Ты проводишь возле телевизора **по будням?**
(обозначь)
- до 0,5 часа
 - до 1 часа
 - до 2 часов
 - до 3 часов
 - 3 часа и дольше
11. Сколько времени в среднем в день Ты проводишь возле телевизора **по выходным?**
(обозначь)
- до 0,5 часа
 - до 1 часа
 - до 2 часов
 - до 3 часов
 - 3 часа и дольше
12. Как часто родители **подбирают** Тебе телепередачи/фильмы, которые разрешается смотреть? (обозначь)
- постоянно (переходи к 13 вопросу)
 - часто (переходи к 13 вопросу)
 - иногда (переходи к 13 вопросу)
 - никогда (переходи к 14 вопросу)
13. Как часто, подбирая Тебе телепередачи/фильмы, твои родители принимают во внимание **индекс** передачи (N-7, N-14)? (обозначь)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда
 - не знаю
14. Как часто с родителями **обсуждаете** увиденные телепередачи? (обозначь)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда

15. Как часто Ты смотришь **рекламу**, демонстрируемую в перерывах между телепередачами? (*обозначь*)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда
16. Существуют ли в Твоей семье **правила** просмотра телевидения, которых Ты обязан придерживаться? (*обозначь*)
- да (переходи к 17 и 18 вопросам)
 - нет (переходи к 20 вопросу)
17. Какие правила просмотра телевидения в Твоей семье чаще всего применяются? (*возможны несколько вариантов ответа, обозначь все подходящие Тебе варианты ответа*)
- Правило: смотреть телевизор не более, к примеру, 1 часа, 2 часов и т.п.
 - Правило: не смотреть телевизор перед школой.
 - Правило: смотреть телевизор только приготовив уроки.
 - Правило: смотреть телевизор не чаще, например, 2-х раз в неделю (или 3-х, 4-х раз).
 - Правило: можно смотреть в день только одну передачу.
 - Правило: можно смотреть телевизор только, к примеру, до 20.00 или 21.00 час.
 - Правило: можно смотреть только детские телепередачи.
 - Правило: можно смотреть только те телепрограммы, которые заранее подбирают родители.
 - Правило: можно смотреть только те телепрограммы, которые Ты выбрал вместе с родителями.
 - Правило: нужно получить разрешение родителей, чтобы включить телевизор.
 - Правило: телевизор можно смотреть только вместе со взрослыми.
 - Правило: запрещается смотреть телевизор во время еды.
 - Правило: как только закончится разрешённая для просмотра передача, телевизор сразу же выключается.
 - Правило: другое (*затиши*) _____
-

18. Как часто Ты нарушаешь эти правила просмотра телевидения? (*обозначь*)
- всегда (переходи к 19 вопросу)
 - часто (переходи к 19 вопросу)
 - иногда (переходи к 19 вопросу)
 - никогда (переходи к 20 вопросу)
19. Какие наказания/взыскания применяются в случае нарушения правил просмотра телевидения? (*обозначь все подходящие Тебе варианты*)
- запрещается дальнейшее смотрение телевизора
 - запрещается в этот и на следующий день смотреть телевизор
 - запрещаются другие альтернативные способы проведения досуга (например, игры во дворе, спорт, чтение, компьютерные игры и т.п.)
 - не применяются никакие наказания/взыскания
 - другое (*укажи*) _____
20. Назови несколько своих самых любимых телепередач или фильмов. Запиши их названия: _____

21. Как часто после просмотра телепередачи Ты задаёшь различные вопросы родителям о содержании передачи? (*обозначь*)
- постоянно
 - часто
 - иногда
 - никогда
22. Обозначь подходящий Тебе вариант:
- ты имеешь свою комнату, в которой живёшь один (переходи к 23 вопросу)
 - ты имеешь комнату, которой делишься с другими братьями или сёстрами (переходи к 23 вопросу)
 - ты не имеешь своей отдельной комнаты (переходи к 24 вопросу)
23. Имеешь ли Ты в своей комнате телевизор? (*обозначь*)
- да
 - нет
24. Постоянно ли Твои родители проверяют, придерживаешься ли Ты установленных правил просмотра телевидения? (*обозначь*)
- да
 - нет

25. Сколько в твоём доме имеется телевизоров? *(укажи)*

26. Сколько Тебе лет? *(укажи)*

27. Твой пол *(укажи)*:

девочка

мальчик

АНКЕТА ДЛЯ РОДИТЕЛЕЙ

Уважаемый Респондент,

в настоящее время проводится исследование, цель которого – выяснить востребованность телевидения в Вашей семье.

Просьба выбирать те варианты ответа, которые более точно выражают Ваше мнение. Анкета анонимная. Мне очень важно знать Ваше мнение.

Образец обозначения ответа:

Вопрос: “Как часто Ваш ребёнок играет в баскетбол?” (обозначьте)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

1. В какое время чаще всего Ваш ребёнок смотрит телевизор? (возможны несколько вариантов ответа, обозначьте)

- утром перед школой
- вернувшись из школы
- вечером
- почти целый день

2. Какие передачи/фильмы чаще всего смотрят Ваши дети? (обозначьте все подходящие Вам варианты, поставив крестик в расположенной рядом пустой клеточке)

<p>Анимационные сериалы Например, „Yu-Gi-Oh!“, „Бетмэн“, „Симпсоны“, „Ведьмочка Сабрина“, „Огги и тараканы“, „Черепашки-ниндзя“, „Клоун Кири“, „Сад тайн“</p>	
<p>Любовные сериалы Например, „Виктория“, „Наивная“, „Горячая кровь“, „Дикарка“, „Нелюбимые“, „Незванная любовь“, „А если это любовь...“</p>	
<p>Юмористические передачи Например, „Дзиль“, „Добрый день“, „Двирачё-шоу“, „Юмористический клуб“, „Весёлые мгновения“, „Самое невероятное мировое видео“, „Самые смешные люди и животные“</p>	
<p>Публицистические передачи Например, „Parasai“, „Какаду“, „Здесь и сейчас“, „От... и до“, „Течения“, „Жизнь глазами женщин“, „Последняя инстанция“, „Дороги. Машины. Люди“, „По обе стороны стены“</p>	

<p>Кулинарные передачи Например, „Встретимся на кухне“, „До победы! Конкурс поваров“, „Джим готовит дома“</p>	
<p>Юмористические сериалы Например, „Сумасшедшая парочка“, „Меня зовут Эрл“, „Красотка Бетти“, „Джо“, „Грибаускасы“, „Женат и с детьми“</p>	
<p>Реалити-шоу Например, „Невесты-чудовища“, „Боец ниндзя“, „Голая и довольна этим“, „Бойцы Асгарда“, „Другой!“, „А третий?..“, „Фактор страха“, „Ангелы“</p>	
<p>Приключенческие сериалы Например, „Зорро. Шпага и роза“, „Детектив Келли“, „Геракл“</p>	
<p>Остросюжетные сериалы Например, „Ударная сила“, „24 часа“, „Претендент“, „Спецотряд“, „Нэш Бридж“, „Биоженщина“, „Шпионские игры“, „Отшельник“, „Спасатели, 112“, „Герои“, „Лезвие“, „Ведьмы Сан-Франциско“</p>	
<p>Детективные сериалы Например, „След“, „Диагноз: убийство“, „Менты. Улицы разбитых фонарей“, „Акула“, „Джессика Флечер“, „Криминалисты Нью-Йорка“, „Криминалисты Майами“, „Криминалисты“</p>	
<p>Сериалы Например, „Кашмирская мафия“, „Анатомия Грей“, „Грязь, секс, деньги“, „Нож красоты“, „Секс и город“, „Дэрек“</p>	
<p>Новости, Панорама</p>	
<p>Передачи о здоровье Например, „Здоровый человек“, „Азбука здоровья“, „Код здоровья“</p>	
<p>Спортивные передачи Например, чемпионаты боевых искусств, баскетбольные матчи</p>	
<p>Музыкальные передачи и конкурсы Например, „Звёздные дуэты-3“</p>	
<p>Передачи о природе и животных Например, „Зелёная академия“, „Лесные горизонты“, „На одном конце крючок“, „Рог тура“, „О хозяйстве и пчёлах“, „Пять минут в деревне“, „Родня земля“</p>	
<p>Передачи об автомобилях и автомобильном спорте Например, „Автофаны“, „Автопилот“, „Автошоу“, „Формула-1“, „Пятая скорость“</p>	
<p>Религиозные передачи Например, „Путь“, прямые трансляции Св.Месс, „Мысли праздничного дня“, „Христианское слово“</p>	

Научные, учебные передачи Например, „Не может быть“, „Ошибочка“	
Лотереи Например, „Пярлас“, „Телелото“, „Тузинас ауксиню“	
Культурные передачи Например, „Перекрёсток культур“, „Код Чюрлёниса“, „Кулуары“, „Культура“	
ТВ игры Например, „Да или Нет“, „Один против одного“, „Нереальные. Литовская семейная лига“, „Дыра в стене“	
Интерактивные развлекательные ночные передачи Например, „Теледжаз“, „Пуп“	
Информационные передачи для детей Например, „Энциклопедия Густава“	
Музыкальные передачи для детей Например, „Теле-бим-бам“	
Другое (<i>впишите</i>)	

3. Как часто Ваши дети смотрят **только детские** телевизионные передачи/фильмы?
(*обозначьте*)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

4. Как часто Ваш ребёнок смотрит телепередачи/фильмы **вместе со взрослыми**?
(*обозначьте*)

- постоянно (переходите к 5 вопросу)
- часто (переходите к 5 вопросу)
- иногда (переходите к 5 вопросу)
- никогда (переходите к 6 вопросу)

5. **Комментирует/объясняет** ли взрослый ребёнку во время совместного просмотра передачи/фильма происходящее на экране? (*обозначьте*)

- да (переходите к 6 вопросу)
- нет (переходите к 7 вопросу)

6. Информация какого характера чаще всего комментируется/объясняется?
(обозначьте, возможны несколько вариантов ответа)

- драки
- издевательства, сцены унижения
- сцены секса
- неясная, мистическая среда событий
- неясные, мистические герои передач
- непонятные слова, фразы
- неподобающее поведение действующего лица передачи/фильма (например, воровство)
- неподобающие слова, фразы действующего лица передачи/фильма (например, ругань, брань, сквернословие, оскорбительные слова)
- другое (запишите) _____

7. Как часто Ваши дети смотрят телепередачи/фильмы **вместе с ровесниками, братьями или сёстрами**? (обозначьте)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

8. Как часто Вы **наказываете** своего ребёнка, **запрещая** в течение определённого времени смотреть телевизор (например, целый день)? (обозначьте)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

9. Как часто Вы **поощряете** своего ребёнка за хорошее поведение, **разрешая** ему **смотреть телевизор подольше**? (обозначьте)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

10. Сколько времени в среднем в день Ваш ребёнок проводит возле телевизора **по будням?** (*обозначьте*)

- до 0,5 часа
- до 1 часа
- до 2 часов
- до 3 часов
- 3 часа и дольше

11. Сколько времени в среднем в день Ваш ребёнок проводит возле телевизора **по выходным?** (*обозначьте*)

- до 0,5 часа
- до 1 часа
- до 2 часов
- до 3 часов
- 3 часа и дольше

12. Как часто **подбираете** детям телепередачи/фильмы, которые разрешаете смотреть? (*обозначьте*)

- постоянно (переходите к 13 и 14 вопросам)
- часто (переходите к 13 и 14 вопросам)
- иногда (переходите к 13 и 14 вопросам)
- никогда (переходите к 15 вопросу)

13. Как часто, подбирая телепередачи/фильмы своим детям, Вы принимаете во внимание их **возраст?** (*обозначьте*)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

14. Как часто, подбирая телепередачи/фильмы своим детям, Вы принимаете во внимание **индекс** передачи (N-7, N-14)? (*обозначьте*)

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

15. Как часто Ваши дети смотрят **рекламу**, транслируемую в перерывах между телепередачами/фильмами? *(обозначьте)*

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

16. Как часто **обсуждаете** телепередачи, которые Ваши дети смотрели одни? *(обозначьте)*

- постоянно
- часто
- иногда
- никогда

17. Существуют ли в Вашей семье правила просмотра телевидения, которых должны придерживаться Ваши дети? *(обозначьте)*

- да (переходите к 18 и 19 вопросам)
- нет (переходите к 21 вопросу)

18. Какие правила просмотра телевидения в Вашей семье чаще всего применяются?
(возможны несколько вариантов ответа, обозначьте все подходящие Вам варианты ответа)

- Правило: смотреть телевизор не более, к примеру, 1 часа, 2 часов и т.п.
- Правило: не смотреть телевизор перед школой.
- Правило: смотреть телевизор только приготовив уроки.
- Правило: смотреть телевизор не чаще, например, 2-х раз в неделю (или 3-х, 4-х раз).
- Правило: можно смотреть в день только одну передачу.
- Правило: можно смотреть телевизор только, к примеру, до 20.00 или 21.00 час.
- Правило: можно смотреть только детские телепередачи.
- Правило: можно смотреть только те телепрограммы, которые заранее подбирают родители.
- Правило: можно смотреть только те телепрограммы, которые Ты выбрал вместе с родителями.
- Правило: нужно получить разрешение родителей, чтобы включить телевизор.
- Правило: телевизор можно смотреть только вместе со взрослыми.
- Правило: запрещается смотреть телевизор во время еды.
- Правило: как только закончится разрешённая для просмотра передача, телевизор сразу же выключается.
- Правило: другое (запишите) _____

19. Как часто Ваши дети нарушают эти правила просмотра телевидения? (обозначьте)

- постоянно (переходите к 20 вопросу)
- часто (переходите к 20 вопросу)
- иногда (переходите к 20 вопросу)
- никогда (переходите к 21 вопросу)

20. Какие наказания/взыскания применяются в случае нарушения правил просмотра телевидения? (обозначьте все подходящие для Вас варианты)

- запрещается дальнейшее просмотр телевизора
- запрещается в этот и на следующий день смотреть телевизор
- запрещаются другие альтернативные способы проведения досуга (например, игры во дворе, спорт, чтение, компьютерные игры и т.п.)
- не применяются никакие наказания/взыскания
- другое (укажите) _____

21. Перечислите несколько самых любимых телепередач или фильмов Вашего ребёнка. Запишите их названия: _____

22. Как часто Ваши дети **задают вопросы** о передаче или фильме после того, как они их посмотрят одни? (*обозначьте*)

постоянно

часто

иногда

никогда

23. Ваш ребёнок (*обозначьте*):

имеет свою комнату, в которой живёт один (переходите к 24 вопросу)

имеет комнату, которой делится с другими братьями или сёстрами (переходите к 24 вопросу)

не имеет своей отдельной комнаты (переходите к 25 вопросу)

24. Ваш ребёнок или дети в своей комнате имеют телевизор (*обозначьте*):

да

нет

25. Постоянно ли Вы проверяете, придерживаются ли дети установленных Вами правил просмотра телевидения? (*обозначьте*)

да

нет

26. Сколько в Вашем доме имеется телевизоров? (*укажите*)

27. Сколько детей в Вашей семье? (*укажите*)

28. Возраст Вашего ребёнка (детей) (*укажите*):

29. Сколько в Вашей семье мальчиков (*укажите*) _____ и сколько девочек (*укажите*) _____?

30. Ваш пол (*обозначьте*):

женщина

мужчина

31. Образование (*обозначьте*):

начальное

основное

среднее

высшей ступени

неуниверситетское высшее

университетское высшее

другое (*впишите*) _____

32. Сколько Вам лет? (*впишите*)
